

2—4 december

Debatter m. m.

Onsdagen den 2 december

Sid.

Ytterligare ersättningar till förutvarande ombordanställda m. fl. å motorfartyget Ningpo	3
Översyn av den militära stabs- och förvaltningsorganisationen	7
Om utökning av kristendomsundervisningen i folkskolorna	7
Rekryteringen av polispersonal i Stockholm	15
Övnings- och skjutfält för infanteriskjutskolan, m. m.	23

Fredagen den 4 december

Svar på fråga av herr Hedblom ang. översynen av betänkanudet om stats- och kommunaltjänstemäns förhandlingsrätt	73
---	----

Samtliga avgjorda ärenden

Onsdagen den 2 december

Statsutskottets utlåtande nr 159, ang. medel för återuppförande av viss byggnad	3
— nr 160, ang. ytterligare ersättningar till förutvarande ombordanställda m. fl. å motorfartyget Ningpo	3
— nr 161, om översyn av den militära stabs- och förvaltningsorganisationen	7
— nr 162, om kurser för hantverksmästare m. fl.	7
— nr 163, om utökning av kristendomsundervisningen i folkskolorna	7
— nr 164, ang. doktorandstipendier vid de tekniska högskolorna m. m.	15
— nr 165, ang. rekryteringen av polispersonal i Stockholm	15
— nr 166, om bättre balans mellan de olika partiernas ekonomiska resurser i valrörelserna	23
— nr 180, ang. övnings- och skjutfält för infanteriskjutskolan, m. m.	23

	Sid.
Andra lagutskottets utlåtande nr 44, ang. översyn av vägtrafiklag- lagstiftningen, m. m.	71

Torsdagen den 3 december

Konstitutionsutskottets utlåtande nr 23 ang. förslag till förordning om allmän varuskatt m. m.	72
--	----

Onsdagen den 2 december

Kammaren sammanträdde kl. 10.00.

Justerades protokollen för den 26 nästlidne november.

Föredrogs och hänvisades till utrikesutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 186, angående godkännande av konventionerna inom OEEC om säkerhetskontroll på atomenergiens område och om ett bolag för behandling av atombränsle.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet nedannämnda motioner:

nr 612, av herr *Mannerskantz*, och
nr 613, av herr *Lindblom*.

Herr TALMANNEN yttrade:

Jag ber att få fästa ledamöternas uppmärksamhet på att plenum kommer att hållas i morgon torsdag kl. 13.00. Detta plenum har utsatts efter begäran under gårdagens kväll från konstitutionsutskottet, vilket anmält att det i dag avser bordlägga ett mindre ärende som har samband med frågan om allmän varus katt. Utskottet kommer att begära att ärendet företages till behandling efter allenast en bordläggning. Morgondagens plenum blir alltså ett arbetsplenum.

Jag beklagar att kammarens ledamöter först i dag kunnat underrättas om detta plenum.

Vid förnyad föredragning av statsutskottets utlåtande nr 159, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående medel för återuppförande av viss byggnad, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Ang. ytterligare ersättningar till förutvarande ombordanställda m. fl. å motorfartyget Ningpo

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 160, i anledning av väckt motion i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare ersättningar till förutvarande ombordanställda m. fl. å motorfartyget Ningpo.

I en inom första kammaren av herr *Hagberg* väckt motion (I:447) hade hemställts, att riksdagen måtte besluta, att ett belopp av 123 195 kronor av statens krigsförsäkringsnämnds överskottsmedel skulle utgå såsom ersättning åt Aktiebolaget Svenska ostasiatiska kompaniet för de av bolaget gjorda utläggningen till besättningen på det vid Hongkong 1941 sänkta motorfartyget Ningpo.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt, att motionen I:447 icke måtte av riksdagen bifallas.

Herr HAGBERG (h):

Herr talman! Jag tror jag kan våga säga, att det enhälliga utlåtande från statsutskottet som här föreligger, är ett ur skilda synpunkter ganska ovanligt ärende. Det gäller, för att nu följa den sedvanliga terminologien, ett »utlåtande i anledning av väckt motion i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare ersättningar för förutvarande ombordanställda m. fl. å motorfartyget Ningpo».

Som kammarens ärade ledamöter torde erinra sig, hade vi detta ärende före vid vårriksdagen i anslutning till Kungl. Maj:ts då framlagda proposition. Det utlåtande, som statsutskottet då lämnade, var delat i två partier, varav det ena avsåg ersättning åt de ombordanställda i anslutning till vad propositionen hade föreslagit, och det andra var ett svar

Ang. ytterligare ersättningar till förutvarande ombordanställda m. fl. å motorfartyget Ningpo.

på den motion i frågan som jag hade tillåtit mig att väcka. Med bifall till den första delen av statsutskottets utlåtande fattade man ett enhälligt beslut om viss ersättning till de ombordanställda. Det rådde inga som helst meningsskiljaktigheter på den punkten. Den andra delen gällde min motion, och där inträffade det onekligen inte så ofta förekommande fallet, att statsutskottets representanter i riksdagens båda kamrar anhöll om återremiss till statsutskottet. Sådan återremiss skedde, och detta är anledningen till att frågan nu ånyo har kommit inför kammaren. Denna omständighet synes mig berättiga till uttalandet, att detta är ett i någon mån ovanligt ärende, men det förekommer även ett par andra ting, som jag gärna skulle vilja belysa.

Den materiella sidan av saken är ganska obetydlig, men principiellt, och kanske även ideellt, är denna fråga måhända av större vikt. Det gäller vidare ett rätt märkligt — jag tror jag också kan säga tragiskt — minne av vissa händelser under andra världskriget. Dessa omständigheter tillsammans må väl berättiga en kort kommentar till det här föreliggande statsutskottsutlåtandet nr 160.

Som jag redan sade, är frågans materiella innebörd relativt bagatellartad. De pengar det rör sig om här utgör ett belopp på 123 195 kronor av statens krigsförsäkringsnämnds överskottsmedel åt Aktiebolaget Svenska ostasiatiska kompaniet för de av bolaget gjorda utlägg till besättningen på det vid Hongkong 1941 sänkta motorfartyget Ningpo. Detta krav har rederiet framfört. Rederiet är medvetet om att det inte har några lagliga grunder att ställa sig på; detta har rederiet självt understrukit. Men rederiet har ansett sig kunna framställa detta krav med åberopande av skälighetssynpunkter.

Hur har detta krav uppkommit, och varför har det blivit så mycket skrivrier och så mycket förhandlande om detta relativt obetydliga belopp av 123 000 kronor? På sidan 10 i statsutskottets utlåtande finns en verkligen intressant

historik i detta ämne, som också bringar i erinran de förvirrade och egendomliga förhållanden, som rådde under andra världskriget, när det gällde svensk sjöfart.

Motorfartyget Ningpo befann sig i början av december 1941 utanför Hongkong, dit fartyget, som skadats vid en minsprängning i Singapores hamn, bogserats för reparation. Sedan inträffade en serie märkliga och onekligen spännande upplevelser för besättningen.

Under den resan, då skadan timade, var fartyget befraktat av svenska statens reservförrådsnämnd. På order av brittiska myndigheter i Hongkong, vilka befarade att fartyget skulle falla i japanernas händer, blev det den 11 december 1941 sänkt genom befälhavarens försorg. Fartyget, som efter sänkningen stod delvis över vatten, sköts påföljande dag i brand med artillerield från brittiska batterier. Besättningen på Ningpo uppgick till 30 man. Dessa avmönstrade i Hongkong den 15 samma månad.

Sedan inträffade följande besynnerliga händelseförlopp. När japanerna i slutet av december 1941 erövrat Hongkong, kvarblev besättningen i staden omkring fem månader. Härunder dödades tre man av kinesiska plundrare. I maj 1942 överfördes den återstående delen av besättningen till Shanghai, som likaledes hölls besatt av japanerna. I nämnda stad avled tre man på grund av sjukdomar. Först hösten 1945, alltså fyra år efter det katastrofen hade inträffat, kunde den återstående besättningen återvända till sitt fosterland. Under tiden hade besättningen lidit svårt. Den hade icke kunnat beredas några som helst arbetsanställningar. Den svalt. Den levde under mycket bekymmersamma förhållanden, som medförde fysiska och psykiska lidanden.

Jämlikt sjömanslagen och gällande kollektivavtal utbetalade rederiet hyra till besättningen under sex månader efter tjänsteavtalets upphörande ävensom under hemresan. Dessutom, alltså vid sidan av kollektivavtal och övriga förpliktelser, erlade rederiet efter behovspröv-

Ang. ytterligare ersättningar till förutvarande ombordanställda m. fl. å motorfartyget Ningpo

ning sammanlagt 123 195 kronor till hemmavarande anhöriga till vissa medlemmar av besättningen. Av statsmedel utbetalades till besättningen 292 618: 63 för underhåll, sjukvård, kläder, resor m. m. under tiden från Ningpos förölyckande till återkomsten till Sverige. Sedermera har ju, som kammarens ledamöter erinrar sig, ytterligare betydande medel ställts till besättningens och de efterlevandes förfogande. Ingen har helt naturligt framfört några erinringar mot detta.

Efter denna lilla historiska återblick kommer jag emellertid till sakens kärnpunkt. Så gick åren och omsider träffades en överenskommelse mellan å ena sidan svenska staten och å andra sidan japanska staten. Enligt denna överenskommelse, som godkändes av 1958 års riksdag, har Japan till Sverige erlagt ett totalbelopp av 7 250 000 kronor såsom ersättning för folkrättsstridiga japanska åtgärder mot svenska intressen under andra världskriget. I denna summa ingår ett belopp på ca 2 miljoner kronor, som utgör ersättning för Ningpos skrov, vilket hade bärgats av japanerna.

Hur har nu svenska staten fått dessa drygt 7 miljoner kronor? Jag skall inte här fördjupa mig i detaljer; jag vill endast slå fast och bringa i kammarledamöternas erinran, att i beloppet alltså ingår 2 miljoner kronor för fartyget Ningpo. Av det utförliga material, som utskottet redovisar, framgår med full evidens, att det är uteslutande Svenska ostasiatiska kompaniets förtjänst att detta belopp av 2 miljoner kronor tillförts det svenska statsverket. Ingen bestrider denna uppgift.

Jag kan inskränka mig till att erinra om vad statens krigsförsäkringsnämnds likvidatorer anför på denna punkt. Likvidatorerna framhöll i en skrivelse till statsutskottet av den 30 september i år, alltså för inte så länge sedan: »Likvidatorerna vitsorda, att det var rederiet, som lyckades införskaffa upplysningar om att japanerna bärgat och iståndsat Ningpo samt därefter anskaffade och tillhandahöll krigsförsäkringsnämnden

dels rapport från en sakkunnig person, som hade haft tillfälle att besiktiga fartyget i Hongkong omedelbart efter bärgningen, dels av sakkunniga upprättade värderingsinstrument för fartyget. Det var dessa upplysningar, som möjliggjorde för krigsförsäkringsnämnden att framställa kravet mot Japan. Den utredning rederiet tillhandahöll har enligt vad utrikesdepartementets rättsavdelning uppgivit varit av väsentlig betydelse för bevakningens framgångsrika genomförande.»

Likvidatorerna fortsätter: »Rederiet har visserligen enligt ovan erhållit betalt för sina direkta utlägg för utredningens anskaffande.» — Inom parentes sagt avses härmed det belopp å 11 000 kronor som rederiet erhållit. — »Med hänsyn till att det väsentligen varit genom rederiets åtgärder, som krigsförsäkringsnämnden kunnat erhålla ersättning från Japan, finna likvidatorerna emellertid skälighetssynpunkter tala för att rederiet därutöver — med anledning av den till Ningpobesättningens familjer utbetalade ersättningen — erhåller andel av det krigsförsäkringsnämnden tillerkända beloppet.»

Svenska sjöfolksförbundet har i en skrivelse till statsutskottet av den 2 oktober i år bl. a. anfört: »Under åren 1951—1959 har förbundet haft tillfälle att på nära håll följa utvecklingen av Ningpo-ärendet och kan till alla delar vitsorda riktigheten utav de uppgifter, som lämnas i motionen och promemorian. Det är även förbundets uppfattning, att rederiets medverkan i Ningpo-ärendet i väsentlig mån bidragit till att statsverket från de japanska myndigheterna erhållit ersättning för Ningpos skrov med ca 1 230 000 kronor. Svenska sjöfolksförbundet får i anledning härav tillstyrka bifall till det i motionen framställda yrkandet.»

Utskottet, vars utlåtande återfinnes på s. 3 och 4, vitsordar riktigheten av samtliga de upplysningar, som jag här har refererat — något annat har utskottet självfallet inte heller kunnat göra. Utskottet erinrar dessutom om att riktig-

Ang. ytterligare ersättningar till förutvarande ombordanställda m. fl. å motorfartyget Ningpo.

heten av dessa upplysningar har bestrykts av riksförsäkringsnämnden i dess i ärendet avgivna yttrande. Emellertid avstyrker statsutskottet inte desto mindre utbetalande av denna ersättning. Utskottet gör detta väsentligen av två skäl.

Statsutskottet framhåller för det första följande: »Såsom av statskontoret i ärendet upplysts har japannämnden tillställt sitt förslag till fördelning av det enligt överenskommelsen mellan Sverige och Japan erhållna beloppet dem, som ansökt om nedsättning, således även Svenska ostasiatiska kompaniet. Det har emellertid konstaterats, att rederiet i anledning därav icke hos Kungl. Maj:t hemställt om ändring av detta förslag.»

Detta är riktigt. Sådan hemställan skulle ha gjorts inom en månad, efter det att man erhållit skrivelsen. Rederiet har försummat att inom den angivna tidsfristen av en månad inkomma med sin framställning. Därför förklarar också rederiet, nu som jag redan påpekat, att det inte har några lagliga grunder för sin begäran, utan det åberopar skälighetspunkter.

Statsutskottet framhåller för det andra: »Det må vidare erinras om att rederiets krav på ersättning för förberörda utlägg å 123 195 kronor tidigare avvisats av japannämnden redan av det skälet att beloppet erlagts frivilligt och alltså hade karaktär av gåva, vilket förhållande icke kunde för rederiet grunda rätt att av annan återkräva detta belopp.»

Rederiet har alltså frivilligt betalat dessa pengar som understöd till sjömännens hemmavarande. Det har fullgjort alla sina skyldigheter enligt kollektivavtal och allt vad därmed sammanhängande och därutöver betalat dessa pengar. Det skedde frivilligt och *innan* man hade klarhet om att man tack vare rederiets åtgöranden från Japan kunde utfå ett belopp av ungefär 2 miljoner kronor som ersättning för fartyget. Denna frivilliga utbetalning åberopas nu *mot* rederiet och anses icke kunna konstitueras någon rätt för rederiet att få tillbaka beloppet.

För detta företag spelar naturligtvis

beloppet i och för sig ingen roll. Man betraktar emellertid detta spörsmål som en principfråga och som jag redan inledningsvis sagt kanske också i viss mån som en ideell fråga. Man erinrar om att det dock är rederiet, som ensamt har anskaffat det utredningsmaterial som har lett till att svenska staten utfått detta belopp på 2 miljoner kronor. Man tycker då från rederiets sida att det är litet hårt, att man inte skall få något som helst erkännande för denna insats, som här är omvittnad av likvidatorerna, statens krigsförsäkringsnämnd, utrikesdepartementets rättsavdelning och Svenska sjöfolksförbundet. Kammarens ärade ledamöter torde förstå, att man inom rederiföretaget med en viss bitterhet ser på den behandling, man rönt.

Nu vill jag gärna här understryka, att statsutskottet självt på sitt sätt har givit uttryck åt den tacksamhet, som svenska staten borde känna. Utskottet talar nämligen om sitt »beaktande av rederiets behjärtansvärda och betydelsefulla insatser». Det är naturligtvis ett slags erkännande.

Jag kan på sätt och vis förstå den avvisande hållning, som utskottet här har intagit. Ett riksdagens statsutskott kan måhända inte i en fråga av denna beskaffenhet resonera annat än strängt formellt, eller kanske snarare strängt formalistiskt, och därvid kommer man fram till den ståndpunkt, som statsutskottet har intagit.

Jag skall inte närmare fördjupa mig i dessa ting. Jag bara konstaterar dels vad som nu är ostridigt, nämligen att det är rederiets uteslutande förtjänst att svenska staten har fått dessa pengar, dels att statsutskottet av formella — och jag vågar kanske än en gång säga formalistiska — skäl inte har ansett sig kunna vara med om den åtgärd som rederiet med åberopande av skälighetsgrunder hemställer om.

Till slut! Detta spörsmål tillhör förmodligen det slags frågor, vi då och då ställes inför här i livet, spörsmål som bringar i erinran den djupa, något pessimistiska sanningen i det gamla romar-

Om översyn av den militära stabs- och förvaltningsorganisationen. — Om utökning av kristendomsundervisningen i folkskolorna

ordet »summum jus, summa injuria» — högsta rätt kan vara högsta orättvisa.

Jag har, herr talman, intet yrkande.

Herr PÅLSSON (cp):

Herr talman! Jag har ingen anledning att kommentera herr Hagbergs beskrivning av ärendet. Den är säkerligen riktig. Herr Hagberg har även redovisat utskottets motivering, och jag behöver därför inte redogöra för denna.

Jag inskränker mig till att yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr ANDERSON, CARL ALBERT, (s):

Herr talman! Jag anser de synpunkter, som herr Hagberg här framfört, så beaktansvärda och så behjärtansvärda, att jag ber att få instämma i hans utlåtande.

I detta anförande instämde herrar Nils Elowsson (s), Gunnar Berg (s), Osvald (fp), Nils Hansson (fp), Ollén (fp), Söderquist (fp), Per-Olof Hanson (fp), Ewerlöf (h), Yngve Nilsson (h), Domö (h), Arvidson (h), Spetz (fp) och Ringaby (h).

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Om översyn av den militära stabs- och förvaltningsorganisationen

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 161, i anledning av väckt motion om översyn av den militära stabs- och förvaltningsorganisationen.

I en inom första kammaren av herr Robert Johansson m. fl. väckt motion (I: 203) hade hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte an hålla om översyn av den militära stabs- och förvaltningsorganisationen i syfte att säkerställa effektiva och ekonomiskt godtagbara organisations- och arbetsformer.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att motionen I: 203 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Herr JOHANSSON, ROBERT, (cp):

Herr talman! Statsutskottet har i sitt utlåtande nr 161 hemställt att den motion angående en översyn av den militära stabs- och förvaltningsorganisationen i syfte att säkerställa effektiva och ekonomiskt godtagbara arbetsformer, som vi, några centerpartister, har avlämnat i denna kammare, icke skall föranleda någon riksdagens åtgärd.

Utskottets motivering är mycket kort, och min kommentar, herr talman, skall också bli kort. Den utredning, som vi i motionen har begärt, skall ju enligt givna direktiv komma till stånd, och därmed har vi nått syftet med motionen. Med hänsyn till de stora kostnader, som vårt försvar i vårt statsfinansiellt ansträngda läge kräver, vill jag förutsätta att de i motionen anförda synpunkterna allvarligt prövas av utredningen.

Jag har, herr talman, inget yrkande.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, bifölls vad utskottet i det nu ifrågakvarande utlåtandet hemställt.

Vid förnyad föredragning av statsutskottets utlåtande nr 162, i anledning av väckta motioner om kurser för hantverksmästare m. fl., bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Om utökning av kristendomsundervisningen i folkskolorna

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 163, i anledning av väckta motioner om utökning av kristendomsundervisningen i folkskolorna.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr Robert Johansson m. fl. (I: 126) och den andra inom andra kammaren av herr Rubbestad m. fl. (II: 183), hade hem-

Om utökning av kristendomsundervisningen i folkskolorna

stälts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla att åtgärder måtte vidtagas för en utökning av kristendomsundervisningen i folkskolan i enlighet med motionernas syfte.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på återopade grunder hemställt, att motionerna I: 126 och II: 183 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade anförts av, utom annan, fröken *Andersson* samt herrar *Rubbestad* och *Staxäng*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 126 och II: 183, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att åtgärder måtte vidtagas för en utökning av kristendomsundervisningen i folkskolan i enlighet med motionernas syfte.

Herr **JOHANSSON, ROBERT**, (cp):

Herr talman! När jag har begärt ordet för att lägga några synpunkter på statsutskottets utlåtande nr 163 i anledning av vår motion om utökning av kristendomsundervisningen i skolan, vill jag först säga, att vi i denna motion tydligen har rört vid ett för vårt folk centralt problem. Det är många människor som sedan vi lämnade motionen har meddelat sig med mig och uttalat sin sympati för densamma. Även om vi inte får vad vi har påyrkat har tydligen opinionen vaknat.

Jag tror, herr talman, att vårt folk mår väl av en rätt uppskattning av det kristna kulturarvet. Skolans kristendomsundervisning har dock på djupet av människorna skapat respekt och aktning för de andliga och religiösa värdena. Alldeles oavsett var vi står i religiöst hänseende är vi dock påverkade av det kristna kulturarvet. De moderna frihetsidealerna har inte skänkt oss frigjorda, hänsynsfulla och lyckliga människor. I stället har vi fått slapphet i uppfostran, upplösning av äktenskapet och en hänsynslös kamp för hög standard. En blick i dagspressen visar, att det inte

är nöden som driver en människa till brott, utan att vi fastmer kommit bort ifrån den enskilde individens aktning för vad som är hederligt och rätt. Det personliga ansvaret, grundat på en allvarlig livsåskådning, saknas.

De män, som år 1919 beslutade att taga bort katekesen i undervisningen, var säkerligen besjälade av en önskan att ge undervisningen i kristna och etiska ting en levande och förstäelig bakgrund och att göra den tillgänglig för eleverna. Kanske bar dessa män på en belastning själva genom en pietistisk och sträng uppfostran.

Vi har nu emellertid kommit i ett läge, som är oroande för oss motionärer, och med tillfredsställelse ser vi att utskottet delar vår oro. Utskottet understryker således, »att målet för skolans arbete — att meddela de unga sådana kunskaper, att de kan bygga upp en personlig livsåskådning — bäst synes främjas genom att strävandena i denna riktning får genomsyra alla personlighetsdanande undervisningsmoment i skolarbetet».

Detta låter mycket bra, men när man läser anvisningarna till undervisningsplanen och med verksamma lärare diskuterar tillämpningen av dem får man klart för sig de stora svårigheter, som lärarna skall övervinna när det gäller att bevara elevernas okränkbara tankfrihet och ändå inpränta budordens livsavgörande »du skall» och »du skall icke».

Det är trångt på skolschemat. Nyligen har riksdagen beslutat att utöka matematikundervisningen. Atomåldern kanske kräver detta. Vi rustar våra barn för en högre och högre effekt, och detta må kanske också vara riktigt. Med beklagande och oro kan vi dock konstatera, att med denna effektivitet följer inte ansvar på köpet. Vi har råkat in på fel spår, om vi lär våra barn atomernas väldiga kraft men saknar möjligheter att ge de unga ledning för en lycklig samvaro människorna emellan. Vi har all anledning att slå vakt om kristendomsundervisningen i skolan, ty den skapar förutsättningar för samhället att inpränta

Om utökning av kristendomsundervisningen i folkskolorna

ta respekt, aktning och ansvar för individen och människovärdet.

Jag vill med detta, herr talman, yrka bifall till den reservation, som är fogad till utskottsutlåtandet av fröken Andersson m. fl.

Fröken ANDERSSON (h):

Herr talman! Herr Johansson har ju givit bakgrunden till motionen, och jag kan därför fatta mig ganska kort.

I och för sig föreligger här ett rätt intressant utlåtande, därför att både motionärer, skolöverstyrelsen — som yttrat sig över motionen — och utskottsmajoriteten är ense om själva saken. Det är bara fråga om hur man skall kunna få fram ytterligare en veckotimmis kristendomsundervisning i skolorna, vilket motionärer och reservanter önskar.

Jag skall inte gå in på allt tal om normlösheten — det är en realitet som vi alla känner till. Men jag anser att någonting måste göras åt utvecklingen på detta område, vilken vi alla beklagar. Jag vill dock parentetiskt inskjuta, att när man talar om ungdomens förvildning glömmer man så lätt bort att det finns många utomordentligt bra ungdomar, men som alltid är det så, att hälsan tiger still.

Ett av de viktigaste medlen, varför inte rent av det viktigaste, för att bidra till att råda bot på de missförhållanden som råder är att ge en grundläggande undervisning i kristendom. Nu säger skolöverstyrelsen — och utskottsmajoriteten instämmer — att styrelsen med uppmärksamhet följer symptomen på utvecklingen och att — såsom herr Johansson redan har citerat — skolans fostrande inflytande skall göra sig gällande i all dess verksamhet. Skolöverstyrelsen har ett uttalande, vars innebörd jag inte är riktigt på det klara med. Överstyrelsen säger: »Även i fråga om värderingar bör en självständig inställning främjas. Eleverna bör varnas för benägenheten att följa första bästa auktoritet.» Det är nog så sant som det är sagt — det är bara del, att för att kunna nå fram till detta utomordentliga

läge behövs det en fast grund att stå på.

Både från skolöverstyrelsens och utskottsmajoritetens sida framhålles, att det inte är möjligt att ge kristendomsämnet ännu en veckotimme. Jag vet fuller väl att schemat är överlastat, men om man anser att denna undervisning är så viktig — och det går som en röd tråd genom hela framställningen i utlåtandet — tror jag att man med litet god vilja ändå skulle kunna få fram en timme till. Det går så rasande lätt att ta bort en timme här och där och nagga detta slags undervisning i kanterna, men sedan är det fullkomligt omöjligt att få dit den igen.

Jag har talat med en del personer, som är mera inne i dessa problem än jag, både praktiskt och kanske också teoretiskt, och frågat varför det är så svårt att få fram ett större resultat av denna undervisning. Jag har då från flera håll — verkligt sakkunnigt håll — fått den upplysningen, att det visserligen finns läroböcker, men att det inte finns några läroböcker som är av den art som barnen behöver. Jag skall för att nu inte behöva bli långgrandig citera vad en person skriver, som vet vad han talar om. Han önskar »en auktoriserad lärobok, som i klara ord och utan några sentimentala och kvasipopulära omskrivningar talar om vad en kristen tro är, vad kyrkan är och hur den arbetar samt Jesu person enligt evangelierna — allt i korta och distinkta ordalag, som i andra läroböcker. Kunskap är fakta även i kristendomsämnet.»

Men så säger skolöverstyrelsen, att undervisningen i ämnet redan nu har ett utrymme som inte bör undervärderas. Nej, det har väl ingen menat — jag föreställer mig att inte heller motionärerna gör det, och i alla händelser har inte jag som reservant gjort det. Men man tycker att detta är en antiklimax efter alla utläggningar om värdet av personlighetsdanning etc. Jag skall inte bli patetisk, men jag tror att detta problem är ett av de viktigaste vi kanske på länge haft att ta ställning till.

Det verkade beklämmande när jag häromdagen fick höra av en ung präst-

Om utökning av kristendomsundervisningen i folkskolorna

man — och jag har hört det från flera håll — att okunnigheten i konfirmationsklasserna, bland konfirmanderna in spe, är sådan att man måste fråga sig vart vi är på väg. Av 40 konfirmander i en klass fanns det t. ex. inte en enda som visste varför vi firar påskhögtiden. Jag tycker att sådant representerar ett bottenläge när det gäller dessa spörsmål.

Jag skall inte gå vidare in på problemet, herr talman, utan yrkar bifall till reservationen.

Herr NÄSSTRÖM (s):

Herr talman! De flesta av kammarens ledamöter erinrar sig kanske att vi under det senaste decenniet haft att praktiskt taget varje år ta ställning till sådana här motioner. Jag utgår från att ingen i denna kammare vill underkänna t. ex. den förra departementschefens intresse för kristendomsundervisningen. Vi som hade förmånen att samarbeta med honom på olika områden vet, att hans intresse för den undervisningen var mycket stort. Men inte ens han ansåg det möjligt och välbetänkt att försöka gå fram på den linje som företräds t. ex. i denna motion. Vi vet alla att man kan vinna åtskilligt med lämpor och måtta, men att man kan förstöra mycket om man går över gränsen för vad som är lämpligt.

Tyvärr måste jag säga, att det nog inte är riktigt när herr Robert Johansson anser att utskottet tagit intryck av motionen. Utskottet och även skolöverstyrelsen har i stället hänvisat till vad skolkommissionens majoritet skrev just om denna sak; och jag skulle inte tro att någon i denna kammare vill underkänna skolöverstyrelsens intresse för kristendomsundervisningen.

I och med att den obligatoriska skolundervisningen ökats från sju till nio år i en lång rad kommuner har även kristendomsämnet fått ett ökat antal veckotimmar. Men när man liksom skolöverstyrelsen måste göra en avvägning mellan mångfalden av ämnen på kursplaner och scheman, då kommer man inte fram med allmänna talesätt utan måste under

ansvar och allvar väga det ena ämnet mot det andra; och det är den linjen man följer.

Det är litet egendomligt att reservanterna tagit riksdagsbeslutet om ytterligare en matematiktimme per vecka som belägg för att det går att öka antalet undervisningstimmar. Först och främst vill jag erinra om att det var en ganska hård strid i riksdagen om denna matematiktimme, som beslutades först efter gemensam omröstning. Men anser reservanterna, att vi strax efter det beslutet kan lägga på skolungdomen ytterligare en timme i veckan? Skolungdomarna har ju redan nu en längre arbetsvecka än många av oss äldre, och det finns även i fråga om skolarbetet en övre gräns som man inte bör överskrida.

Jag tror att det vore oriktigt att framställa saken så, att de som nu tillstyrker ökning av kristendomsundervisningen skulle vara särskilt religionsvänliga, under det att skolöverstyrelsen och andra myndigheter, departementet, statsutskottets majoritet o. s. v. skulle vara kristendomsfientliga. Jag hoppas att det inte skall bli en sådan inställning utan att alla är ense om att vi under ansvar försökt väga de olika ämnena mot varandra.

Jag förstår inte riktigt vad fröken Andersson menar när hon säger, att det går lätt att ta bort en undervisningstimme, men att det är svårt att öka undervisningstiden. Vårt skolschema har väl ändå undan för undan blivit mer omfattande, och vad lärarna klagat över är ju mångfalden av olika ämnen. I tidningspressen har på de yttersta av dessa dagar förts en mycket uppmärksam debatt med anledning av att man vid en skola i Skåne har gjort försök med profan musik vid samlingsstunden på morgonen. Även elever från olika skolor har framfört sin mening, och jag tror att det är nödvändigt att vi tar hänsyn också till elevernas inställning härvidlag. Även om vi anser att kristendomsämnet är mycket viktigt ur etiska och andra synpunkter, skulle vi inte vinna någonting om vi skulle komma dithän att våra skolungdomar förtrötts på ämnet, utan vi skulle i så fall förlora avsevärt. Där-

Om utökning av kristendomsundervisningen i folkskolorna

för är just den måttfullhet som skolöverstyrelsen alltid har iakttagit i den här frågan av allra största värde. Jag kan erinra om att jag hade långa överläggningar med vår gemensamme vän herr Persson i Skabersjö om dessa problem inte minst under den tid vi satt i skolkommissionen, och jag tror att han är alldeles överens med mig på denna punkt, även efter den erfarenhet han har fått som departementschef under ett antal år.

Jag tror att vi gör saken en stor tjänst om vi följer skolöverstyrelsens och departementets förslag, likaså om vi följer statsutskottets majoritet i detta avseende.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Fröken ANDERSSON (h) kort genmäle:

Herr talman! Det är så fjärran ifrån mig att vilja göra dem till kristendomsfientliga, som inte vill gå med på en utökning av timavtalet, så det kan inte herr Näsström ana.

Det omvittnas från allt erfaret folk som jag har träffat — jag är alldeles övertygad om att herr Näsström har träffat representanter från annat håll, som kan ha lika rätt — att vi på vår tid kanske inte fick den undervisning vi ville ha eller behövde, men den gav ändå en grund, som nutidens ungdom inte får. Det tror jag är ostridigt. Det krav vi har framfört stämmer ju med andan i de uttalanden, som har gjorts både av skolöverstyrelsen och av utskottsmajoriteten, så vad beträffar behovet av en utökning tror jag inte att det finns några olika uppfattningar.

Sedan blir det en värderingsfråga om man skall kunna få in denna utökning på schemat. Motionärer och reservanter anser att kristendom är ett av de viktigaste ämnena, medan man från annat håll anser att t. ex. utökning av matematikundervisningen är viktigare; jag minns mycket väl när den frågan debatterades här i riksdagen. Jag erinrar om att när matematikundervisningen utvid-

gades, gjorde vi från vårt håll en klar deklaration om att denna utvidgning *icke* fick ske på bekostnad av kristendomsundervisningen. Därvidlag följer jag alltså bara en klar linje.

Herr Näsström säger att det inte får bli så att ungdomarna blir utledsna på kristendomsundervisningen. Säg mig ett ämne som inte ungdomar kan bli utledsna på, om inte undervisningen bedrivs på ett vettigt sätt och om man inte har lämpliga läroböcker?

Herr JOHANSSON, ROBERT, (cp) kort genmäle.

Herr talman! Jag är i stort sett förekommen av fröken Andersson. Jag vill därutöver säga, att när man läser utskottets betänkande, kan man aldrig få den uppfattningen att utskottet skulle vara fientligt inställt gentemot motionärernas förslag. Utlåtandet genomsyras av en anda av förståelse för det problem som här ställts upp.

Herr Näsström säger, att utskottet inte har tagit intryck av motionerna. Det kan ju hända. Men på sidan tre nederst står det i alla fall att utskottet »delar den oro motionärerna givit uttryck åt inför ungdomsbrottsligheten» etc., och det tolkar jag så, att man har accepterat det resonemang vi har framfört i motionen.

Sedan kan man ju fråga sig: Vad är målet för skolan? Utan att diskriminera någonting vill jag säga, att det är viktigare att vi lär våra barn att leva tillsammans såsom människor än att de lär sig Afrikas floder utantill. Därmed har jag inte sagt något ont om undervisningen i geografi.

Jag är inte alls så förhoppningsfull att jag tror att vi genom att diskutera frågan kan påverka opinionen så att vi kan få en timme att utöka kristendomsundervisningen med, men jag tror att vi genom denna diskussion på ansvarigt håll i riksdagen och inom skolöverstyrelsen och bland de lärare, som skall tillämpa anvisningarna till undervisningsplanen, ändå kan komma fram till någonting som är bättre än det vi nu har. Jag kan meddela att flera lärare

Om utökning av kristendomsundervisningen i folkskolorna

har sagt, att det är mycket svårt att med nuvarande anvisningar och deras krav på självständighet hos eleverna o. s. v. inpränta de viktiga budordens krav på hur människan skall leva. Jag tror att det är viktigt att en opinionsbildande diskussion hålls i gång. Även om den här saken har varit föremål för riksdagens diskussion tidigare tror jag att det är angeläget att vi fortfarande håller diskussionen levande.

Herr NÄSTRÖM (s) kort genmäle:

Herr talman! Till min vän fröken Andersson, som säger att hon talat med en prästman som berättat att han märkt en skrämmande okunnighet på detta område, måste jag tyvärr säga, att detta innebär ett underkännande av våra kristendoms lärare och ett underkännande av hela folkskollärarkåren.

Man kan träffa på elever — och jag vågar säga att man också kan träffa på äldre — som är skrämmande okunniga på ett eller annat område. Men kan man ta det till intäkt för att det skulle råda en skrämmande okunnighet över hela fältet i det ämne som vi nu diskuterar? Det tycker jag inte vore riktigt. Jag tycker inte att det är kristligt och ärligt att påstå något sådant.

Fröken Andersson kom in på frågan om läroböckerna. Såsom alla vet råder fri konkurrens på läroboksområdet här i landet. Vi har inget statsförlag som ger ut läroböcker, utan författare från vilket håll som helst får komma med sina förslag till läroböcker. De granskas, och håller de måttet, blir de rekommenderade. Det gör ju att vi har en massa olika läroböcker i de skilda ämnena. Under årens lopp har också framlagts många förslag om att det skulle inrättas ett statsförlag för att man på det sättet skulle få en viss kontroll över läroböckerna. Statsmakterna har emellertid ansett detta vara olämpligt och föredragit en fri konkurrens på det här området.

Jag skulle också tro att det är det riktiga. Vad jag för min del skulle vilja anmärka på när det gäller den nuvarande ordningen i fråga om läroböcker är

de orimliga priser som uttas. Men det är ju en helt annan sak.

Herr Johansson anförde att det ämne som nu är i fråga är ytterst viktigt — viktigare än exempelvis geografin, ty kunskapen om Afrikas floder är i jämförelse med kristendoms kunskapen av underordnad betydelse, menade han. Ja, där kommer vi ju in på en avvägningsfråga. Jag har träffat många, herr Johansson, som har haft direkt motsatt uppfattning. Men jag anser att riksdagen inte skall ta intryck av det heller, utan riksdagen måste försöka göra en ärlig, rättvis avvägning mellan de olika ämnena. Jag tror att det är det enda som håller i längden.

Herr HANSON, PER-OLOF, (fp):

Herr talman! Efter det meningsutbyte, som här ägt rum mellan motionären och reservanten och utskottets företrädare, kan jag fatta mig mycket kort. Jag kan göra det bl. a. därför att debatten ju har visat att det inte föreligger något stort svalg mellan de olika ståndpunkterna i frågan.

Jag har fattat denna motionsframställning liksom även reservanternas framställning på det sättet att man har velat uttrycka sin oro över att kristendomsämnet mer och mer undanträngts på skolschemat. I stort sett är det väl riktigt som herr Robert Johansson sagt, nämligen att det tekniska samhället har trängt sig fram på kristendomsämnets bekostnad. Även andra orsaker har här spelat in. Det har t. ex. förts en avsevärd debatt kring den rent pedagogiska frågan i samband med detta ämne. Det är en sak. Därtill har kommit en debatt om religionsfrihetsproblemet, som ytterligare har komplicerat frågan om kristendomens ställning på skolschemat.

Vad vi med betydande säkerhet kan konstatera är att kunskaperna i ämnet för närvarande med förlov sagt är ytterligt svaga bland vår ungdom. Detta är naturligtvis en följd av reduceringen av timantalet, men sammanhänger kanske också med den tveksamhet rörande pedagogiken som här har framträtt. En

Om utökning av kristendomsundervisningen i folkskolorna

följd av dessa bristande kunskaper är att en allt större del av vårt folk får allt större svårigheter att komma i direkt kontakt med en stor del av vårt kulturarv, som är så impregnerat av kristendomens tankegångar att man över huvud taget inte kan förstå det, om man inte har grundläggande kunskaper i kristen grundåskådning.

Av denna debatt har framgått att ingen bestrider kristendomsämnets centrala moralskapande betydelse, och därför måste man ju ta mycket allvarligt på tendensen att tränga ämnet tillbaka. Nu rör det sig ju för tillfället inte åt det hållet, men på lång sikt har ju tendensen varit sådan.

Jag vill för min del, herr talman, anmäla att jag kommer att rösta för reservationen.

Häri instämde herr *Söderquist* (fp).

Herr *NILSSON, FERDINAND*, (cp):

Herr talman! Jag har, herr talman, inte begärt ordet för att replikera herr Näsström — jag är övertygad om hans positiva inställning till det problem det här gäller — men jag må säga att denna inställning är i påfallande grad modererad. Han förklarade sig anmärkningsvärt nog tro att en ökning av kristendomsundervisningen med en timme skulle resultera i att eleverna kände leda vid undervisningen. Den synpunkten har vi aldrig hört anläggas när man avvägt timantalet för andra ämnen. Jag tror det är riktigt, såsom den senaste ärade talaren sade, att effektivisering av kristendomsundervisningen är väl motiverad, och en sådan skulle man ju kunna nå genom att undervisningstiden något utökas.

Jag begärde emellertid ordet, herr talman, för att ställa in frågan i ett litet vidare sammanhang. Jag menar att den har ett samband med de allmänna ungdomsproblemen, som vållar så stora svårigheter i det moderna samhället.

Det är klart att vi på detta område liksom på andra måste söka ta vård om ungdomen och försöka ge de människor, som kommit på sned, en rimligare och

bättre inställning i livet. Till det vill jag göra en anmärkning. Vi har självfallet anledning att tänka på människor med bristande anpassning, men ibland i andra sammanhang — och samma synpunkter kan nog anläggas på detta problem — kan det vara värt att understryka, att hänsynsfullheten mot dem det här gäller inte får drivas så långt att den leder till hänsynslöshet gentemot lagliga medborgare.

Jag vill sedan beröra ett annat problem som här har varit på tal och som sammanhänger härmed. Det gäller frågan om en förlängning av skoltiden. Det är klart att samhället genom en utökad obligatorisk skoltid också tar ett ökat ansvar för ungdomen. Det gäller inte endast vad som läres, utan också att undervisningen till sin art blir till fyllest. Det har talats om att undervisarnas samveten inte får utsättas för tryck, och jag förstår den känslighet som kan ha kommit till uttryck på den punkten. Där vill jag emellertid betona, att hänsyn också måste tas till de hundratusentals hem, där man vill att undervisningen i kristendom skall vara positivt danande och fostrande. Det är nödvändigt att betona att man även bör ta hänsyn till dessa människors samveten.

När man utökar undervisningen, beror mycket på undervisarna. Jag vill inte utsätta mig för anmärkningen att kasta en skugga på vår lärarkår; den är bra och präktig i stort sett. Men man måste räkna med att den positiva inställningen till de kristna värdena på sina håll inte finns. Jag vill betona, att ingen kan tvingas att bli lärare och undervisa i kristendom, men hemmen kan tvingas att sända barnen till skolan för att där få del av den undervisning som lämnas.

Under sådana förhållanden menar jag, att samhällets ansvar har blivit tyngre i och med att den obligatoriska skoltiden utökats. Jag vill betona detta. Sedan har jag intet annat yrkande än bifall till reservationen.

Herr *NÄSSTRÖM* (s):

Herr talman! När herr Hanson säger att kunskaperna i kristendom är mycket

Om utökning av kristendomsundervisningen i folkskolorna

svaga, så måste jag nog framhålla, att jag är av annan uppfattning. Omständigheterna har gjort att jag har kommit i kontakt med många skolstyrelser och med många lärare, även kristendoms-lärare, och det skulle inte vara riktigt att påstå att deras kunskaper är ytterst svaga. Men på ett avsnitt av detta område kan jag dela herr Hansons mening. Kunskaperna om de olika religionerna är mycket svaga, men när det gäller kunskaperna om kristendomens lära skall vi inte kunna fälla ett sådant omdöme.

Vad gäller herr Nilssons tal om ungdomsproblemet vill jag erinra om att praktiskt taget alla äldre under århundradenas lopp slagit sig för sitt bröst och sagt: Vilken ungdom vi har! Jag är övertygad om att detta kommer att fortsätta, så länge vår gamla moder jord består. Men kanske vi äldre borde ta och syna oss själva lite i sömmarna. Jag tror att det vore nyttigt och hälsosamt ur olika synpunkter. Ty även om skolungdomarna i regel har en mycket stark tro på vad läraren säger, så kommer de ändå i ett ganska besvärligt läge, om de på eftermiddagen kommer tillbaka till hemmet och ser att livet där förflyter på ett helt annat sätt än vad läraren har framhållit som nödvändigt. Då måste hos ungdomarna uppstå en personlighetsklyvning, som blir ganska svår, och tyvärr är det väl så på många håll. De äldre borde ta sig en funderare på denna sak. Vi talar om ungdomsbrottslighet o. s. v. Ofta sker dessa brott under rusets inflytande. Hur många procent av våra hem är helnyktra? Är det de, som har lärt sina ungdomar att använda sprit, som skall sättas som domare sedan?

Jag tror inte det bör vara på det sättet. Vi skall allesammans känna vårt ansvar. Såväl skolkommissionen som skolöverstyrelsen och departementet framhåller ideligen att vi måste få ett bättre samarbete mellan hem och skola, och jag tror att först när vi kan säga att vi fått ett gott sådant samarbete, har vi nått ett stycke på vägen.

Herr NILSSON, FERDINAND, (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag har inte alls, herr Näsström, fällt något som helst generellt omdöme om ungdomen. Men herr Näsström måste medge, att det finns flera sorters ungdom. Det är klart att de friska inte behöver någon läkare, men de sjuka behöver det. Därför talar man mera om dem, för vilka det behövs åtgärder.

Jag fortsätter min tankegång och konstaterar, herr Näsström, att det finns olika hem. Men de hem som jag har talat för är de hem som vill — när de måste sända sina barn att ta emot undervisning i dessa frågor — att undervisningen skall vara positivt uppbyggande, fostrande och danande.

Så var det, herr Näsström!

Herr HANSON, PER-OLOF, (fp):

Herr talman! Bara ett par ord med anledning av vad herr Näsström sade.

Vi har tydligen helt olika uppfattning om hur det står till med kunskaperna i kristendom hos skolungdomen och hos dem som under de senaste årtiondena har lämnat skolan. Huruvida kunskaperna anses goda eller inte beror kanske på vilka anspråk man ställer — det lämnar jag därhän. Jag har inte på många år träffat någon människa — med undantag av herr Näsström — som sagt att kunskaperna i kristendom är bra. Det kan kanske vara en tillfällighet att vi har träffat olika människor, men jag tror inte att jag har någon anledning att modifiera mitt omdöme.

Att kunskaperna när det gäller främmande religioner är mycket minimala vill jag däremot understryka. Men det sammanhänger med att man under kristendomstimmarna måste pressa in undervisning också om dessa religioner. Eftersom den kristna religionen i vår kulturkrets i alla händelser måste vara den centrala, måste tonvikten ligga där. På den punkten är vi alltså eniga.

Ang. rekryteringen av polispersonal i Stockholm

Sedan finns det inte anledning att fortsätta debatten mycket längre. Låt mig bara säga att det ändå är betecknande — jag tycker att det är tecken på bristande kunskaper — när man hör hur unga människor står fullständigt främmande för tankegods, ord och uttryck som hämtats från kristendomsundervisningen. Jag lade märke till under debatten här i går hur kammarens ärade förste vice talman använde uttrycket »samla i ladorna». Detta och många andra uttryck tas aldrig i munnen av unga människor i våra dagar. Man hör dem nästan uteslutande från en äldre generation, vilket i och för sig är en illustration till vad jag har sagt om att den krympning av kristendomstimmarna, som skett under en lång tid, har medfört en uttunning av kunskaps- och tankestoffet.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu förevarande utlåtandet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av fröken Andersson m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Johansson, Robert*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 163, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av fröken Andersson m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositio-

nen ånyo upplästs, verkställdes omröstningen genom uppresning; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Vid förnyad föredragning av statsutskottets utlåtande nr 164, i anledning av väckt motion angående doktorandstipendier vid de tekniska högskolorna m. m., bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Ang. rekryteringen av polispersonal i Stockholm

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 165, i anledning av väckta motioner angående rekryteringen av polispersonal i Stockholm.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Per-Olof Hanson* och fru *Gärde Widemar* (I: 270) och den andra inom andra kammaren av herr *Kollberg* (II: 334), hade hemställts, att riksdagen måtte bemyndiga Kungl. Maj:t att inför den svårartade krissituationen på kriminalpolitikens område efter förhandlingar med berörda polisorganisationer utfärda sådana särskilda lönebestämmelser för polispersonalen i Stockholm, att rekryteringsbehovet snabbt kunde fyllas.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på anförda skäl hemställt, att motionerna I: 270 och II: 334 icke måtte av riksdagen bifallas.

Reservationer hade avgivits

1) av herr *Axel Johannes Andersson*, *Nestrup* och *Wedén* samt fröken *Vinge*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av motionerna I: 270 och II: 334, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad reservanterna anför;

2) av fru *Wallentheim*, som likväl ej antytt sin åsikt.

Ang. rekryteringen av polispersonal i Stockholm

Herr NESTRUP (fp):

Herr talman! Knappast någon dag kan man slå upp de dagliga tidningarna utan att mötas av stora rubriker om våld och stöld. Säkerheten till liv och egendom är i våra största städer sämre än tidigare. En våg av brott sköljer över landet, och ungdomsbrottsligheten har aldrig varit så stor som nu. Den går som en pest över landet, och pesthärdarna finns framför allt i Stockholm och Göteborg. Över allt talar man om förvildningen. Man börjar alltmer fordra att något görs för att på allvar komma till rätta med problemen.

Vi har utredningar i gång, säger utskottet. Men utredningar tar tid, i regel lång tid. Utredningarnas förslag skall vidare gå på remiss innan något kan göras. Det är gott och väl att problemen angripes från många håll och att hela fältet kartlägges. Ett sätt att angripa brottsligheten tycks man vara ganska enig om i debatten, nämligen att stärka ordningsmaktens numerär och ge den bättre arbetsvillkor.

Riksåklagaren, som väl får anses vara en auktoritet på detta område, har tagit till orda i Dagens Nyheter den 18 november i en artikel som han kallar »Ungdomsbrottsligheten och samhället». Han berör där vad han anser vara orsakerna till den tilltagande kriminaliteten i västerlandet. Han kommer till det resultatet att en radikal brottsprofylax ter sig svår att realisera. Vi vet ännu för litet om brotten och beskaffenheten hos de människor, som begår brott. I detta fall skall vetenskaplig forskning så småningom ge den grund som vi skall bygga på. Riksåklagaren uttalar vidare: »I avbiden på att en systematisk kriminologisk forskning kommer till stånd i vårt land måste kriminalpolitiken bygga på antaganden som ännu inte är tillräckligt vetenskapligt underbyggda, men som baseras på praktiska erfarenheter och sunt förnuft. I det följande skall jag dröja vid två skilda aspekter på brottsbekämpandet, vilka i dagens situation synes mig särskilt aktuella.

Den första hänför sig till vidtagandet

av åtgärder som förhindrar eller försvårar den faktiska möjligheten för potentiella brottslingar att begå brott. I det avseendet är det självfallet av utomordentlig betydelse om man i storstäderna kan ordna en effektiv polisbevakning, särskilt nattetid. De inbrottsstölderna, bil-tillgrepp, rån- och våldsbrott som på denna väg kan förebyggas går inte att statistiskt belägga, men ingen kan betvivla att de är legio.»

Så långt riksåklagaren. Han pekar här indirekt — eller jag kan kanske rent av säga direkt — på polisbristen i storstäderna som en av orsakerna till att läget är som det är.

Ett belägg för bristen på polis och för förhållandena i Stockholm fick jag när jag i går i en tidning såg en diskussion refererad från Katarina på Söder i Stockholm. Enligt referatet från den diskussionen gav poliskommissarien i Katarina den otäckaste bilden av hur ungdomarna bryts ner. Han sade enligt tidsningsreferatet: »Vid utropen i 'Kolingsborg' i ottan och hela dagen utanför systembutiken Ringvägen—Östgötagatan flockas de från alla södra förorterna för att förmå någon äldre alkoholist att köpa ut en flaska spansk rött som blandas med 'blått', d. v. s. blåsprit, och tabletter med förödande verkan. Ständiga överfall och rån av smågangstrar med 14—15-åriga flickor som lockfåglar.»

Vidare fortsätter han fortfarande enligt referatet på följande sätt — diskussionen ägde således rum kl. 7 på måndagskvällen: »Till kl. 18.54 i dag hade Katarina i år registrerat 3 689 fyllexerter på allmän plats utom 500 bråkmakare i hemmen. Fjolarssiffran samma dag har stigit något — för att inte tala om hösten 1955 då man tyckte sig märka en försämring men ändå inte kom upp till mer än 1 620 registreringar. Och den polisstyrka som skall klara detta har sedan 1928 sjunkit från 64 man till ett 40-tal, nämligen om man tar hänsyn till de ofyllda vakanserna och de ökade kraven på en utredningsstyrka som inte hinner ägna sig åt arbetet på fältet.»

Ang. rekryteringen av polispersonal i Stockholm

Det var således vad poliskommissari-
en i Katarina sade om polisbristen och
hur förhållandena ställer sig där. Mo-
tionärerna har pekat på samma sak, och
de vill liksom reservanterna att något
skall göras snarast för att förbättra re-
kryteringen till poliskåren framför allt
i Stockholm men även i Göteborg. Vi
konstaterar det faktum att Stockhoim i
dag inte har fler poliser än för tio år
sedan, och ändå har polisens arbets-
uppgifter ökat oerhört dels genom sta-
dens tillväxt, dels genom att bilismen
våldsamt expanderat, dels också genom
att kriminaliteten ökat inte minst bland
de yngre årgångarna. Antalet ärenden
som polisen handlägger har under de
senaste åren fördubblats i stort sett.

Under de senaste tio åren har det va-
rit svårt att hålla uppe polisens nume-
rär. Avgång före pensionsåldern har va-
rit vanlig — alltför vanlig, skulle jag
vilja säga. Rekryteringen har inte gi-
vit tillfredsställande resultat. Vakanser-
na har tidvis legat mellan 200 och 300,
och detta har betytt att man i stor ut-
sträckning har måst ta ut extratimmar
av den polispersonal som finns tillgäng-
lig. Även om vakanserna just nu ligger
under 200, måhända beroende på åt-
stramningen på arbetsmarknaden, är det
troligt att läget kommer att förvärras
när trycket på arbetsmarknaden lättar.

Herr talman! Vi pekar i vår reserva-
tion på att man måste göra det mera
tilltalande att bli polis i Stockholm och
även i Göteborg. När det varit svårt att
rekrytera folk till vissa landsändar har
vi givit oss in på att bevilja särskilda
förmåner för att få folk dit. Vid andra
tillfällen har man höjt lönerna för he-
la kårer för att få en tillfredsställande
rekrytering. Vi anser att liknande åt-
gårdar bör kunna tillgripas även i det
här aktuella fallet. Vi har även pekat
på andra åtgärder, som kan vidtas för
att polisens arbete skall underlättas, t.
ex. införande av polisbötessystem, vil-
ket skulle kunna ge polisen mer tid för
de angelägenheter, som vi anser vara
de viktigaste.

Herr talman! Jag yrkar bifall till re-
servationen.

Fröken ANDERSSON (h):

Herr talman! Jag har nog ett intryck
av att herr Nestrup använder mera våld
än nöden kräver, ty här råder det inte
— liksom i det tidigare ärendet — så
stor skillnad mellan reservanternas och
utskottsmajoritetens uppfattningar. Syf-
tet är vi alla ense om, det är ju bara
fråga om på vilka vägar man skall gå
fram.

Det är klart att utskottet — och det
såges också ut — inte undervärderar lö-
nefrågan. Jag kan erinra om att jag för
ett par år sedan från denna plats varmt
talade för bättre rekryteringslöner just
till polismän i Stockholm, Göteborg och
Malmö — som det gällde denna gång.
Kanske gällde det bara Stockholm, men
i alla fall var jag inne på samma tanke.
Sedermera förbättrades rekryteringslö-
nerna, och detta har, såvitt jag förstår,
haft positiva verkningar. Men att nu gå
in för speciella lönebestämmelser för
stockholmspolisen anser jag inte vara
någon väg att nå det syfte det här gäl-
ler. Jag är inte ens säker på att det är
lämpligt att gå fram på den vägen, ty
det är väl ingen som tror att om löner-
na för stockholmspolisen regleras, kom-
mer polismännen i t. ex. Malmö och Gö-
teborg att sitta stilla.

Beträffande utvecklingen med vakan-
serna och dylikt har läget faktiskt sedan
motionen väcktes i januari månad klart
förbättrats. Jag skall inte belasta fram-
ställningen med siffror, men vi har i
femte avdelningen fått bevis för att ut-
vecklingen går i rätt riktning. Hur som
helst, hur allvarligt läget än är, är det
inte lämpligt att binda Kungl. Maj:t på
förhand inför de förhandlingar som väl
så småningom kommer att föras på detta
område.

Vidare — och det är väl ett av riks-
dagsmännens käraste argument — pågår
utredningar, vilkas resultat vi bör av-
vakta. Vi har exempelvis 1956 års polis-
verksamhetsutredning och 1958 års ut-
redning angående arbetsförhållandena
vid polisväsendet. Jag skulle vilja under-
stryka detta sistnämnda förhållande, ty
den sidan av problemet är väl så viktig
som själva lönefrågan som sådan. Herr

Ang. rekryteringen av polispersonal i Stockholm

Nestrup säger att utredningar tar så lång tid. Ja, det gör de gunås, och motionärer tycker ofta att de tar alldeles för lång tid.

Jag skall, herr talman, nöja mig med att uttala den förhoppningen att dessa utredningar mycket snart blir färdiga.

Vidare vill jag påminna om att det dock på sistone här i Stockholm — det rör sig ju nu speciellt om denna stad — vidtagits åtgärder som jag tycker inger hopp för framtiden. Förhållandena har förbättrats tack vare polisledningens kraftiga ingripande.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr HANSON, PER-OLOF, (fp):

Herr talman! Fröken Andersson frågade retoriskt herr Nestrup om det inte var att bruka mera våld än nöden kräver. Jag skulle kunna fråga tillbaka med hänsyn till situationen i Stockholm om nöden kräver så mycket våld som vi har här i Stockholm, ty det är notoriskt att det är ytterligt illa ställt med tryggheten till liv och egendom här i staden.

Det var intressant att lägga märke till det leende som spelade över fröken Anderssons ansikte när hon hänsyftade till pågående utredningar. Hon betonade att detta var ett av riksdagsledamöternas käraste argument när ingenting skall bli gjort, och detta har hon dess värre så utomordentligt rätt i. Man bör inte heller binda regeringen i förtid, och det kan ju hända, att man inte skall göra det många gånger, men när regeringen haft ett årtionde på sig av oefferrättliga förhållanden på detta område här i Stockholm utan att göra något väsentligt annat än att tillsätta ett par utredningar, så tycker jag att det är på tiden att åstadkomma någonting som verkligen löser problemet. Det råder ju en notorisk brist på poliser i Stockholm med vad detta innebär i fråga om bristande rätts-säkerhet och bristande trygghet för liv och egendom. Den senaste driven som gjordes under den nye polismästarens ledning nyligen för att rensa litet i centrum av staden, har ju skett till pris av

en mängd övertidsarbete och till pris av att man praktiskt taget tömt förorterna på polisbevakning under den tid denna drive pågått. Man har inte kunnat trolia utan koncentrerat resurserna, och det har i och för sig varit bra.

Nu finner vi, att utskottet tröstar sig med att vakansläget är förbättrat. Reser- vanterna understryker att det förmodligen delvis beror på den försvagning i arbetsmarknadsläget som man hade under förra året. Men om man säger att vakansläget är något förbättrat, bör man inte isolera det från det faktum, att staden oavlåtligt växer och att följaktligen, om det skall vara samma dåliga läge och inte ett kontinuerligt sämre läge, vakanslistan måste sjunka år från år, eftersom behovet av polisbevakning ökar. Det övertidsarbete som utföres inom Stockholms polisbevakning har blivit så omfattande, att det är mycket vanligt att en poliskonstapel har ett par åtta timmars extrapass varje vecka. Många har till och med mera, och detta pågår månad efter månad och år efter år.

Dessutom understryker reservanterna, att vakansläget inte ger någon verklig bild av bristen. När det från tid till annan kommit framställningar om att man skulle inrätta nya tjänster, som bl. a. varit motiverade med att det kommer till nya stadsdelar motsvarande en medelstor svensk stad varje år, har man sagt: Vad tjänar det till att inrätta nya tjänster, när vi ändå inte kan fylla de vakanser vi redan har? Låt oss fylla vakanserna först, sedan kan vi resonera om nya tjänster. Så har det låtit under mycket lång tid, och detta har lett till att personalstyrkan lär vara ungefär densamma i dag som för tio år sedan. Om vi säger, vilket inte är särdeles överdrivet, att vi under dessa tio år inom Stockholms administrativa område placerat in åtta till tio medelstora svenska städer, bör var och en förstå att situationen är alldeles ohållbar.

Låt mig så erinra om, som även reservanterna framhåller, vad som skulle kunna göras här, bl. a. med hjälp av det s. k. polisbötessystemet. Detta behandlades ingående under värriksdagen

Ang. rekryteringen av polispersonal i Stockholm

som på första lagutskottets förslag beslöt hemställa till regeringen att det skulle göras en utredning med förtursrätt för att klara upp denna fråga. Utifrån sett har såvitt jag vet ingenting skymtat om att någonting skett sedan dess på detta område. Detta är verkligen en sak av rätt stor betydelse, eftersom vi snabbt närmar oss den tidpunkt då vi registrerar bortemot 200 000 parkeringsförseelser i Stockholm per år. Nu har man det gamla, tunga systemet med en polisman som konstaterar att en bil står fel, varefter han promenerar till sin vaktlokal och skriver en rapport, och så får parkeringsmyndaren så småningom ett brev med mottagningsbevis o. s. v. så att han kan erkänna sin försyndelse och skicka in så och så mycket pengar. Det är en omfattande och såvitt jag förstår i det väsentliga överflödigt administration. Polisbötessystemet har gått utmärkt på många andra håll i utländska storstäder. Varför skulle det inte gå här? När kan man vänta sig att vi får ett förslag om saken?

Så till frågan om stockholmslönerna. Deras främsta motivering, som jag ser det, är att polisarbetet här i Stockholm är hårdare än på andra håll. Om jag vore radiopolis skulle jag mycket hellre ta ett jobb i t. ex. Lidingö, åka i parksystemet därute och ha det relativt trivsamt framför att skjutsas från det ena hårda jobbet till det andra här i staden. Tar man inte tillräcklig hänsyn till att det är så mycket hårdare arbete i Stockholm, kommer man säkert ingenstans. Jag kan inte se att riksdagen står till svars i längden med att bara avvakta och vänta på att det skall bli några resultat här.

Det heter visserligen: »Utskottet förbiser inte betydelsen av tillfredsställande rekryteringsförhållanden», och det är ju skönt att veta att utskottet inte gör det, men det löser ju inga problem att utskottet uttalar sig så snällt och beskedligt om saken. Vad man skulle vilja fråga är: När har utskottet någon förhoppning om att de oesterrättliga förhållandena här i staden skall kunna klaras upp, så att vi kan säga att detta är en

stad med hygglig trivsel och trygghet på gator och i parker, så att människor verkligen kan känna att samhället skyddar dem mot sådana som vill göra dem illa?

Herr statsrådet LINDHOLM:

Herr talman! Jag skulle icke ha tagit till orda i denna debatt om det inte av den föregående talaren hade riktats en ganska grav beskyllning emot regeringen på denna punkt, då han säger att regeringen har haft ett årtionde på sig utan att göra någonting. Det finns intet som helst underlag för ett dylikt påstående. Det förhåller sig tvärtom så att ganska mycket har hänt vad gäller det avsnitt som jag har hand om på stockholmspolisens område. Statistiken talar ett helt annat språk än det språk den ärade talaren begagnade.

Han framställde vakansläget som en produkt av lönepolitiken, så att alltså en annan lönepolitik skulle ha lett till ett bättre tillstånd i detta avseende i Sockholm. Jag vågar göra det påståendet att den tendens som framgår av siffrorna över antalet vakanser såvitt jag kan finna är relativt gynnsam.

Jag vill anföra en serie siffror. Den 1 december 1957 fanns det i stadens poliskår 272 vakanser. Den 1 februari 1958 var det 228 vakanser i stadens polis och 46 i statspolisen. Den 1 februari 1959 var det 138 vakanser i stadens polis och 37 i statspolisen. Den 1 maj 1959 var det 121 vakanser i stadens polis och 22 i statspolisen. Den 24 oktober 1959 hade siffran gått ned till 109 i stadens poliskår och till 21 för statspolisen. Från den 1 december 1957 till den 24 oktober 1959 har alltså antalet vakanser i stadens poliskår sjunkit från 272 till 109. Jag tycker för min personliga del att dessa siffror säger något annat om utvecklingen än vad den föregående talaren gjorde gällande. Därmed har jag inte sagt att allting är bra som det är, men jag tycker inte att det finns utrymme för en svartmålning, där man säger att regeringen har suttit i tio år utan att göra någonting åt denna fråga. Jag tror för min del att lönefrågan i viss

Ang. rekryteringen av polispersonal i Stockholm

mån har inverkat, och där har det skett ganska mycket.

Jag skall göra en jämförelse angående lönerna. År 1955 hade en poliskonstapel i begynnelselön en total årsinkomst av 7 021 kronor. År 1958 var motsvarande begynnelselön 11 076 kronor, vilket innebär en ökning med drygt 4 000 kronor från 1955 till 1958.

En poliskonstapel kunde enligt lönevillkoren 1955 efter 8 års tjänst komma upp i en inkomst av 12 246 kronor. Med 1958 års villkor kommer han upp i 17 184 kronor. Därtill kommer givetvis övertidsinkomster som icke är beaktade i dessa siffror. Efter 1959 års löneförhållanden blir motsvarande summa efter åtta års tjänst 17 484 kronor. Därtill kommer att antalet befordringstjänster har ökat rätt starkt under de senaste åren.

Det har ofta i diskussionen sagts att vad som behövs är en speciell stockholmslön, som markerar skillnaden mellan Stockholm och andra orter. Jag läste för en tid sedan en artikel i en av stockholmstidningarna, där man uttryckte sin förundran över att en poliskonstapel i Stockholm och — om jag minns rätt — Markaryd hade samma lön. Artikelförfattaren drevs givetvis av en ambition att göra bästa möjliga tjänst åt Stockholm, men det torde inte vara obekant att det finns en viss gradskillnad. Om jag jämför den inkomst en poliskonstapel i Stockholm med åtta års tjänst har med den som gäller på 2-ort får jag ändå en betydande differens. I Stockholm var siffran som jag nämnde 17 484 kronor, på 2-ort är den 12 780 kronor. Det är alltså en skillnad på 4 704 kronor. Detta bör väl på sitt sätt markera att det verkligen finns en stockholmslön. Jag vet inte om man tror att det finns förutsättningar att ytterligare markera skillnaden mellan Stockholm och ortsgrupp 2 utan allvarliga konsekvenser på andra områden.

När jag därtill gör en jämförelse med lönesättningen i övrigt kommer jag fram till det resultatet att poliserna ingalunda är så missgynnade i lönehän-

seende som man vill göra gällande i agitationen.

Det är beklagligt att rekryteringen till stockholmspolisen inte är bättre, men å andra sidan måste jag sätta ett litet frågetecken i kanten beträffande gallringen av dem som söker till stockholmspolisen för utbildning till poliskonstaplar. År 1957 sökte 336 manliga och 147 kvinnliga. Av dessa godtogs 108 manliga och 24 kvinnliga. År 1958 sökte 473 manliga och 35 kvinnliga. Av dessa godtogs 116 manliga och 19 kvinnliga. År 1959 var det 422 manliga som sökte poliskonstapeljänst. Av dessa godtogs 144. Nog är det ändå ägnat att i någon mån förvåna att en så stor utgallring sker bland dem som försöker få utbildning till polis i Stockholm. Det förefaller som om det uppställdes alltför stränga krav. Det finns krav på, om jag minns rätt, att den sökande skall vara minst 176 cm lång. Nu är jag inte övertygad om att den som är 176 cm lång eller något längre är mera kvalificerad än den som är exempelvis 172 cm.

Det är ett område där jag inte vill ge uttryck för någon personlig uppfattning. Men jag kan inte komma ifrån en viss undran över att kassationen är så stor. Den är faktiskt onormalt stor i förhållande till den kassation som förekommer på andra områden.

Herr HANSON, PER-OLOF, (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr statsrådet måste nog medge att det är en betydande överdrift att påstå att jag skulle sakna underlag för vad jag sade. Hur man än exercerar med dessa siffror om vakanser, kvarstår det faktum att vi har mycket stora vakanser. Jag tror heller inte att det huvudsakligen är löneutvecklingen som har förbättrat vakansläget under det senaste året. Att läget i fråga om vakanser något förbättrats beror snarare på den försvagning som gjort sig märkbar på arbetsmarknaden i övrigt. Polisstyrkans totala omfattning i Stock-

Ang. rekryteringen av polispersonal i Stockholm

holm har ju dessutom förändrats ytterligt litet under det senaste årtiondet, medan staden har vuxit mycket snabbt. Man kan inte komma ifrån detta faktum.

Sedan vill jag på tal om vakanslistan fråga om statsrådet i denna relativt gynnsamma vakanslista inräknade och räknade sig till godo de från landsorten till huvudstaden tillfälligt importerade poliserna, vilka nu torde ha rest hem igen.

Uppgifter om den absoluta lönestegringen säger vidare i detta sammanhang inte särskilt mycket. Det är de relativa lönernas utveckling, förhållandet till andra löner och till löneutvecklingen på andra orter, som här spelar en avgörande roll. Man måste i vårt sammanhang beakta två faktorer som blir avgörande. Den ena är att Stockholm är en dyrtort. Jag har naturligtvis utgått ifrån att hänsyn till den saken skall tas på vanligt sätt. Den andra faktorn är att polisens arbete i Stockholm är hårdare än på andra håll. Av naturliga skäl förhåller det sig så i en storstad.

Sedan vill jag gärna fråga: När ökades i mera väsentlig grad antalet inrättade polistjänster i Stockholm? Svaret på den frågan bör kunna ge en anvisning om hur man för en tid sedan bedömde behovet av poliser och var man står i dag.

Man kan naturligtvis alltid fråga, om det har gallrats för hårt bland dem som sökt polistjänst i Stockholm. Om man verkligen har mätt de sökandes längd på detta sätt från fotabjället till huvudet, tycker nog även jag att det är att gå för hårt fram, även om vi naturligtvis inte kan ha hur kortväxta polismän som helst. Det finns emellertid andra kvalifikationer än kroppsstorleken som man bör ta hänsyn till. Jag vet inte hur långt jag här skall ge mig in på en diskussion av dessa problem, men jag vill nämna, att många anser, att kvaliteten på polismännen trots gallringen kanske ändå inte är helt tillfredsställande i alla avseenden för en stad av Stockholms storlek, där konstaplarna nog t. ex. bör ha bl. a. vissa

språkkunskaper för att på bästa sätt kunna sköta sitt arbete.

Herr statsrådet LINDHOLM:

Herr talman! Herr Hanson vill göra gällande att jag skulle ha gjort mig skyldig till en överdrift då jag sade, att han saknar underlag för sitt uttalande. Det uttalande som jag angrep var påståendet att regeringen har suttit i tio år utan att göra något. Det är på den punkten som herr Hanson saknar underlag för sitt påstående.

Herr HANSON, PER-OLOF, (fp) kort genmäle:

Herr talman! Om jag skall vara generös mot statsrådet vill jag medge att regeringen ändå har gjort något, bl. a. tillsatt ett par utredningar. Men låt mig då också konstatera att situationen nu är mycket sämre än vad den var för tio år sedan.

Herr statsrådet LINDHOLM:

Herr talman! Herr Hanson kan väl ändå inte bestrida att den utveckling som jag har redovisat visar en tendens till förbättringar.

Herr HANSON, PER-OLOF, (fp) kort genmäle:

Herr talman! Det är klart att det utgör en tendens om vakanserna så sakteliga går ner. Men hur lång väg är det inte fram till den dag då vi kan säga att vi har fått en någorlunda tillfredsställande polisbevakning i Stockholm? Det kommer inte att bli under 1960-talet, om det går i denna takt.

Herr statsrådet LINDHOLM:

Herr talman! Jag tror att en medverkan skulle man kunna få på detta område, nämligen genom att de personer som särskilt intresserar sig för polisfrågorna i Stockholm lämnade objektiva uppgifter om de förhållanden under vilka poliserna arbetar.

Ang. rekryteringen av polispersonal i Stockholm

Fru **SEGERSTEDT-WIBERG** (fp):

Herr talman! Jag har för avsikt att stödja reservanterna, men jag vill påpeka att de svåra arbetsförhållandena här i Stockholm, som reservanterna talar om, har sin motsvarighet i Göteborg. Det kan den konstatera som genom sitt eget arbete är i tillfälle att följa polisens verksamhet.

Inte minst under den senaste veckan har också göteborgspolisens arbetsförhållanden illustrerats på ett ganska otäckt sätt. Visserligen arbetar polisen framgångsrikt tack vare skicklighet och god organisation, men därmed är icke sagt att polisens löne- och övriga arbetsförhållanden är tillfredsställande i Göteborg.

Fru **WALLENTHEIM** (s):

Herr talman! Jag har haft tillfälle att under ett par års tid syssla med frågor som rör ungdomsbrottsligheten. Jag har i detta sammanhang flera gånger kommit in på förhållandena i Stockholm. Många brottslingar blir aldrig spårade. Detta gäller kanske särskilt de i och för sig relativt sett ofta bagatellartade förstagångsbrotten. Det förhållandet att ett sådant brott inte blir uppklarat kan lätt locka till en fortsättning på brottsbanan.

Det är också klart redovisat att upplärningsprocenten i Stockholm är mycket låg. Detta måste till en del sammanhänga å ena sidan med tillgången på polispersonal men å andra sidan också, tror jag, med att en del arbetsuppgifter bestrids av personal som har polisutbildning utan att sådan är nödvändig för arbetet. Det är sådana överväganden som har gjorts i det nyligen avlämnade betänkandet. Detta förhållande har kommit mig att avge min blanka reservation för att på det sättet få konsekvens i mitt handlande.

Min reservation får alltså på intet sätt tolkas som ett stöd för att riksdagen skulle föregripa lönefrågans lösning.

Herr **NÄSTRÖM** (s):

Herr talman! Jag kommer att yrka bifall till utskottets förslag, men det är

en speciell fråga i detta sammanhang som jag gärna skulle vilja beröra, nämligen rekryteringen. I vår nya skola har man ju i åttonde klassen möjlighet till yrkesorientering och i nionde klassen till en begynnande yrkesutbildning. Jag talade häromdagen med en polischef som beklagade att polisväsendet icke kan tillgodogöra sig just denna förberedande yrkesutbildning. Att så inte kan ske har två orsaker.

Den ena orsaken är att arbetsmarknadens parter har kommit överens om att ungdomarna skall få en ersättning med två kronor per dag under den förberedande yrkesutbildningen. Polischefen framhöll att polisväsendet inte har möjlighet att betala dessa två kronor med nuvarande bestämmelser. Den andra orsaken som han påpekade är att eleverna är så unga på detta stadium. De får ju inte komma in vid poliskåren förrän vid 21 års ålder, och han framhöll att ungdomarna inte från 16 till 21 års ålder går och väntar på att få komma in vid polisen, utan de söker sig in på andra banor. Han förmenade att man, om man hade möjlighet att införa en sorts aspiranttjänstgöring — volontärtjänstgöring, eller vad man vill kalla det — i god tid skulle kunna försäkra sig om mycket lämpliga ungdomar för sin verksamhet.

Nu vet jag att det pågår en utredning, men jag för min del vill gärna uttrycka ett önskemål om att denna utredning verkligen undersöker möjligheterna att förbättra rekryteringen. Jag tycker det vore felaktigt om just poliskåren inte skulle få de möjligheter som praktiskt taget alla andra yrkeskårer får att på tidigt stadium välja ut lämpliga ungdomar för tjänstgöring.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter i enlighet med de därunder framkomna yrkandena gjordes propositioner, först på bifall till vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Axel Johannes Andersson m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen;

Ang. övnings- och skjutfält för infanteriskjutskolan, m. m.

och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Vid förnyad föredragning av statsutskottets utlåtande nr 166, i anledning av väckt motion om utredning rörande möjligheterna att åstadkomma en bättre balans mellan de olika partiernas ekonomiska resurser i valrörelserna, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Ang. övnings- och skjutfält för infanteriskjutskolan, m m.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 180, i anledning av Kungl. Maj:s propositioner angående dels vissa markförvärv för försvaret, i vad propositionen avser övnings- och skjutfält för infanteriskjutskolan, dels ock vissa organisationsförändringar inom försvaret, i vad propositionen avser flyttning av nämnda skola, jämte i ämnet väckta motioner.

Genom en den 13 mars 1959 dagtecknad proposition, nr 115, hade Kungl. Maj:t till riksdagen framlagt förslag angående vissa markförvärv under försvarets fastighetsfond.

Bland annat hade föreslagits anskaffning av övnings- och skjutfält för infanteriskjutskolan. Anskaffningen nödvändiggjordes av flygverksamheten på storflygplatsen Arlanda, som medförde att all skjutverksamhet måste flyttas från nuvarande övningsfält vid Rosersberg år 1960 eller senast år 1961. Den föreslagna anskaffningen avsåg utvidgning av Prästtomta skjutfält — i Östergötlands län — med omkring 5 200 hektar, varav hälften mark i enskild ägo och hälften ingående i Gullbergs kronopark. Omkring 250 personer, fördelade på 75 hushåll, ansågos behöva flytta. Kostnaderna för markförvärv, iordningställande av fältet, uppförande av vissa byggnader m. m. beräknades till omkring 20 miljoner kronor, fördelade på fyra budgetår.

I propositionen nr 117 hade Kungl. Maj:t, under återopande av bilagt ut-

drag av statsrådsprotokollet över försvarsärenden för den 13 mars 1959, föreslagit riksdagen godkänna vad departementschefen föreslagit beträffande organisationsförändringar m. m. inom armén och flygvapnet, innebärande bland annat flyttning av infanteriskjutskolan från Rosersberg till Linköping för att anslutas till Livgrenadjärregementet.

I samband med propositionen nr 115 hade utskottet behandlat

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Elmgren m. fl.* (I: 453) och den andra inom andra kammaren av herr *Rimås m. fl.* (II: 561), i vilka hemställts, såvitt nu vore i fråga, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om förutsättningslös och skyndsamt utredning rörande lokaliseringen av infanteriskjutskolan och det för densamma erforderliga övnings- och skjutfältet i enlighet med i motionerna anförda principer,

dels en inom första kammaren av herr *Eskilsson* väckt motion (I: 454), vari hemställts, att riksdagen vid behandling av Kungl. Maj:ts proposition nr 115 måtte uttala, dels att det föreslagna övnings- och skjutfältet å och intill Gullbergs kronopark för framtiden borde begränsas till det nu föreslagna området om cirka 6 000 hektar, dels ock att ersättning även borde utgå till kringliggande fastigheter för den värdeminskning och de skador, som komme att åsamkas genom övnings- och skjutfältet,

dels ock en inom andra kammaren av herr *Lundberg* väckt motion (II: 536), vari hemställts, såvitt nu vore i fråga, att riksdagen måtte besluta att avslå Kungl. Maj:ts proposition med förslag om utvidgning av Prästtomta skjutfält och de därmed föreslagna markförvärven.

I anledning av propositionen nr 117 hade utskottet till behandling förehått två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Elmgren m. fl.* (I: 455) och den andra inom

Ang. övnings- och skjutfält för infanteriskjutskolan, m. m.

andra kammaren av herr *Rimås m. fl.* (II: 562), vari hemställts, att riksdagen vid behandlingen av propositionen nr 117 måtte avslå Kungl. Maj:ts förslag i den del det avsåge godkännande av förläggning av infanteriskjutskolan till Linköping och anslutning av densamma till Livgrenadjärregementet.

Utskottet hade i det nu ifrågakvarande utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att riksdagen måtte

a) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionen II: 536, såvitt nu vore i fråga, besluta, att ett övnings- och skjutfält skulle anskaffas för infanteriskjutskolan genom utvidgning av Prästtomta skjutfält;

b) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I:455 och II: 562 besluta, att infanteriskjutskolan skulle förläggas till Linköping och anslutas till Livgrenadjärregementet;

c) avslå motionerna I: 453 och II: 561, i vad de avsåge utredning;

d) med bifall till motionen I: 454, i vad den avsåge att det föreslagna övnings- och skjutfältet för framtiden borde begränsas till det av Kungl. Maj:t angivna området om cirka 6 000 hektar, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känan vad utskottet härutinnan anfört;

e) besluta, att motionen I: 454, i vad den icke berörts under d), icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Vid utlåtandet hade reservation avgivits av herr *Ivar Johansson*, fru *Wallentheim*, herrar *Söderberg*, *Sunne*, *Åkerström*, *Thapper*, *Lundqvist* i Trollhättan och *Johansson* i Norrköping, fröken *Vinge* samt herr *Gustafsson* i Kårby, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den ändrade lydelse, som i reservationen angivits, samt utskottet bort under a—d hemställa, att riksdagen måtte

a) med bifall till motionen II: 536, såvitt nu vore i fråga, avslå Kungl. Maj:ts förslag rörande anskaffning av ett övnings- och skjutfält för infanteriskjutskolan genom utvidgning av Prästtomta skjutfält;

b) med bifall till motionerna I: 455 och II: 562 avslå Kungl. Maj:ts förslag om förläggning av infanteriskjutskolan till Linköping och anslutning av densamma till Livgrenadjärregementet;

c) med bifall till motionerna I: 453 och II: 561, såvitt nu vore i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om förut-sättningslös och skyndsamt utredning rörande lokaliseringen av infanteriskjutskolan och det för densamma erforderliga övnings- och skjutfältet i enlighet med vad reservanterna anfört;

d) avslå motionen I: 454, i vad den avsåge att det föreslagna övnings- och skjutfältet för framtiden borde begränsas till det av Kungl. Maj:t angivna området om cirka 6 000 hektar.

Fru WALLENTHEIM (s):

Herr talman! I denna svåra och känsliga fråga är två fakta så att säga fastlagda. Det första är att militären behöver större, ändamålsenligare övningsområden. Det andra är att snar flyttning av infanteriskjutskolan är nödvändig på grund av arlandafältets färdigställande.

I sitt första förslag till lösning av dessa två skenbart olika problem vägledes försvarets fastighetsnämnd av en principuppfattning, redovisad i betänkandet den 26 juli 1958. Nämnden säger där, »att den militära övningsverksamheten — bortsett från den grundläggande utbildningen — i görligaste mån bör koncentreras till större sammanhängande områden». Nämnden säger vidare: »Härigenom vinnes avsevärda fördelar ur utbildningssynpunkt, varjämte övningsmarken kan utnyttjas i högre grad än vid uppdelning av densamma på ett flertal mindre övningsfält. Olägenheterna ur civil synpunkt torde totalt bli avsevärt mindre liksom kostnaderna för kronan.»

I enlighet med denna sin uppfattning sökte nämnden ett lämpligt område som övnings- och skjutfält »med hänsyn jämväl till möjligheterna att utnyttja detta för andra militära ändamål, vilkas tillgodoseende eljest skulle komma att krä-

Ang. övnings- och skjutfält för infanteriskjutskolan, m. m.

va markanskaffning av större omfattning». Ett sådant ändamål var enligt nämndens mening ett övningsfält för infanteriskjutskolan.

Följdriktig är således slutsatsen, som jag också citerar: »Med hänsyn till vad sålunda framkommit anser nämnden det klarlagt, att samtliga här berörda militära markbehov bör tillgodoses genom anskaffandet av ett enda skjutfält.»

Det bärande i denna uppfattning framstår som obestridligt. Den anvisar, mot bakgrunden av de dryga försvarskostnaderna som vi vet kommer att öka, enligt min mening en vettig och försvarlig handlingslinje ur politisk synpunkt med tanke på de ekonomiska avvägningsfrågor som inom våra tillgängliga resurser är ofrånkomliga. En sådan politisk bedömning kommer inte i konflikt med den militära.

Bakom fastighetsnämndens principuppfattning ställde sig också arméchefen. Han säger i sitt yttrande över det först presenterade gullbergsförslaget följande: »Nämnden har klart påvisat, att en delad lösning av de aktuella markbehoven kommer att öka dels de sociala olägenheterna och dels öka kostnaderna på fjärde huvudtiteln. Jag delar därför helt nämndens förslag till plats för det fält som skall fylla föreliggande behov av skjutfält för A 1, övnings- och skjutfält för infanteriskjutskolan, utökat stridsskjutområde för Linköpingsgarnisonen samt därutöver ett samövningsfält för IV. milo.»

Med understrykande av att man fick ett samövningsfält skjuter arméchefen fram den ökade utbildningseffekten som en vinst av förslaget. Denna värdering hade uppenbarligen också fastighetsnämnden, som bland övriga motiv för sitt förslag framhöll som nödvändigt att samöva olika truppslag. Att större möjligheter och inriktning av samutbildningen är angeläget har en annan militär, general Bredberg, understrukit i en artikelserie. Samövningsfält som ekonomiskt och militärt den rationellaste lösningen av problemet om övningsområdena är en mening som återkommer i flera remissyttranden.

Vi har nu att konstatera att man släppt denna huvudtanke, mot vilken såvitt jag vet ingen invändning har gjorts. Tidsnöden när det gäller infanteriskjutskolans placering på annan plats och opinionen där nere i Östergötland inför det arealkrav på 17 000 hektar, som det första förslaget innehöll, ställde fastighetsnämnden och departementschefen inför ett val. Man har valt att fasthålla vid platsen.

Endast gullbergsområdet uppfyllde förutsättningarna för den enligt nämnden riktiga lösningen. Reservanterna är inte fullt övertygade om det. Skjutfältsutredningen, som tillsattes i januari detta år med uppgift att utreda och föreslå plats för ett artilleriskjutfält och ett samövningsfält och som har tillagts uppgiften att samtidigt beakta infanteriets skjutfältfråga, säger sig i en skrivelse vara förvissad om att goda förutsättningar föreligger att ordna ett artilleriskjutfält och ett samövningsfält på annat område än gullbergsfältet. I detta uttalande sägs visserligen ingenting om placeringen av infanteriskjutskolans utbildningsverksamhet. Statsutskottet utbad sig i våras vägledning i detta ärende av skjutfältsutredningen. Man tolkade där detta uttalande så, att inga preciserade förslag om lämplig förläggningsplats begärdes. Jag är osäker huruvida den tolkningen överensstämmer med avsikten. I vart fall begränsar sig skjutfältsutredningen till att redovisa gjorda iakttagelser. Formuleringarna ger stöd åt den tänkbara möjligheten att andra placeringsalternativ inte har varit uteslutna.

Bland de av fastighetsnämnden granskade markområdena var Älvdalen i Dalarna. Detta område hade fördelen av erforderlig storlek, saknade bofast befolkning och hade jämförelsevis låg skogsavkastning. Förslaget förkastades på grund av områdets mindre lämpliga terräng och klimatologiska förhållanden, som ansågs omöjliggöra infanteriskjutskolans utbildningsverksamhet.

General Bredberg, enligt vad jag har erfarit tidigare en militär organisatör, har i sina förutnämnda artiklar bland

Ang. övnings- och skjutfält för infanteriskjutskolan, m. m.

mycket annat om denna skjutfältsfråga som sin mening framfört, att med hänsyn till de krav som måste ställas på infanteriskjutskolans övningsområde och angelägenheten av att skolan bedriver en grundlig vinterutbildning borde detta övningsområde sökas norrut, och han tillägger, att de militära invändningarna mot en förläggning till Älvdalen bör underkastas en kritisk granskning. Vilka som här har rätt, det kan jag naturligtvis inte alls bedöma — jag konstaterar bara att militära sakkunniga står emot varandra i detta fall. Enligt reservanternas mening finns starka skäl för att statsutskottets uttalande i våras om en vägledning i frågan får bli gällande till dess skjutfältsutredningen har slutfört sitt arbete och ingående utrett vad som ännu är dunkelt.

Sedan tanken att förlägga ett större övningsfält till trakten av Linköping måst skrinläggas på grund av den enligt min mening fullt förståeliga och berättigade opinionen gavs signalen att söka få fram ett fält, som till sin användning skulle begränsas att avse linköpings- och norrköpingsförbanden samt infanteriskjutskolan. Fastighetsnämnden fick olika utredningsuppdrag från departementschefen med den utgångspunkten. Resultatet har blivit dels ett alternativ på 10 500 hektar, vilket alltså är fastighetsnämndens förslag, dels två andra alternativ, med olika gränsdragning, på 7 500 hektar. På bordet har vi nu departementschefens förslag om en areal av 6 000 hektar, inklusive de 800 hektar som redan nu ingår i Prästtomta skjutfält.

Innan jag litet närmare ingår på dessa olika alternativ, vill jag erinra om de av fastighetsnämnden redovisade fordringarna för infanteriskjutskolans del, vilka upprättats av arméstaben och enligt den måste ställas på ett nytt och tidsenligt skjutfält för infanteriskjutskolan. Utöver terrängbeskaffenhet och klimatförhållanden innebar dessa fordringar: 1) en storlek som medger strids-skjutningar i flera riktningar av minst kompani, understött med pansarvärn, infanteri, stormkanon-, stridsvagns-

tunga granatkastar- och artilleriförband; 2) för skol- och övningsverksamhet samt utbildning av övningstrupp fyra av varandra oberoende kompaniområden, varav sommartid två för övningar med understöd av stridsvagnar och vintertid ett dylikt; 3) möjligheter att vid behov kunna inta utgångsgruppering utanför fältet, d. v. s. tillgång på oöm mark med hänsyn till betydande markskador.

Fastighetsnämnden sammanfattade dessa uppställda fordringar på följande sätt: »De sålunda angivna fordringarna överensstämmer i väsentliga avseenden med fordringarna på såväl ett artilleriskjutfält som ett fält för större förband.»

Många kammarledamöter tycker troligen att min promenad upp till talarstolen är ett utslag av dum beskäftighet i denna fråga. Det faktum att jag inte har exerceerat beväring, att försvarsfrågorna av praxis och i tankevärlden har förts så att säga innanför människens staket, kan som jag sett saken inte befria mig — visserligen ny men i alla fall medlem av statsutskottets första avdelning — från skyldigheten att som reservant i denna kammare ange skälen för min reservation. Jag försöker göra det ur ekonomiska och sociala men också militära synpunkter. När jag, inte ett enda ögonblick glömsk av min oförmåga att göra några personligt självständiga militära bedömningar, ändå vågar mig på försöket att pröva departementsförslaget också ur militär synvinkel, stöder jag mig helt på vad militärer och andra sakförståndiga sagt i sammanhanget.

Sedan förslaget om ett fält på 17 000 hektar fallit under bordet, framlade fastighetsnämnden som sagt ett förslag omfattande 10 500 hektar. Viss del av den ursprungliga marken skulle nu inte ingå i fältet men disponeras vid behov. Man hade också avstått från ett mindretal enskilda fastigheter. »I övrigt», deklarerade nämnden, »har det inte ansetts möjligt att göra några ändringar i de tidigare föreslagna gränserna.» På detta nya fält skulle de väsentligaste behoven av stridsskjutningsterräng bli tillgodosedda.

Efter förnyat uppdrag att söka be-

Ang. övnings- och skjutfält för infanteriskjutskolan, m. m.

gränsa området redovisade nämnden två alternativ på 7 500 hektar, alltefter arméchefens undersökningar. Det ena alternativet avvisades såsom helt oantagligt. Det andra, liggande mellan väg 211 och en ny sträckning av väg 1120, redovisas utförligt i propositionen.

Om användbarheten av detta fält säger arméchefen för det första att de väsentligaste behoven av terräng för stridskjutningar tillgodoses, för det andra att stridsskjutningar med deltagande av stridsvagnsförband endast kan förekomma i begränsad omfattning och med små variationsmöjligheter samt för det tredje att det blir nödvändigt att för huvuddelen av truppföringsövningarna utnyttja mark utanför fältet.

I sitt remissvar beträffande dessa alternativ har överbefälhavaren och arméchefen tillstyrkt alternativet på 10 500 hektar. Länsstyrelsen och kommunerna i Östergötland är inte tillfredsställda med något av alternativen. Arbetsmarknadsstyrelsen, utifrån de synpunkter den har att bevaka, vidhåller liksom domänstyrelsen sin tidigare ståndpunkt att denna fråga icke är helt utredd och bör på nytt prövas.

Departementschefen anser, trots svårigheterna att finna ett lämpligt markområde för detta ändamål i södra och mellersta Sverige, att Östergötland i alla fall är ett lämpligt område för fältet. Han säger vidare att förslaget om ett fält på 7 500 hektar redan innebär en kompromiss, där avkall måst göras både på militära och civila önskemål. Med hänsyn till att förslaget ändå berör 415 personer, bosatta inom området, har han velat tillmötesgå den lokala opinionen ett litet stycke till och därför lagt fram ett förslag om krympning ner till 6 000 hektar. Jag har hört och sett militärer i utskottets första avdelning pedagogiskt illustrera att de 6 000 hektaren är tillräckliga ur militär synpunkt.

Herr talman! Jag får för min del bekänna att min undran är stor. Min tro, grundad på vad jag i korthet relaterat, är att en lösning enligt utskottsmajoritetens förslag leder till att vi får ett militärt övningsfält, som redan från början

är otillfredsställande för det ändamål det skall tjäna och som kommer att bli det i ännu högre grad, eftersom med all sannolikhet den vapentekniska utvecklingen inte avstannat.

Arméchefen har i något sammanhang sagt att de flesta militära skjutfälten är för små och otidsenliga. Att tillskapa ytterligare ett, är det verkligen vad vi skall binda oss för? Det förefaller i varje fall reservanterna i utskottet olyckligt med hänvisning till den stora betydelse infanteriskjutskolans utbildningsverksamhet har för vår försvarsinsats, någonting som både aktiv och annan militär expertis har understrukt.

Låt mig, herr talman, övergå till att säga några ord om den ekonomiska sidan. Departementschefen beräknar kostnaderna för sitt av utskottsmajoriteten förordade förslag till cirka 20 miljoner kronor, inklusive markförvärv, arrendelösen m. m. På denna — låt vara minskade — areal växer högproduktiv skog. Domänstyrelsen poängterar i sitt yttrande den mycket långa uppbyggnadstid som behövs för att åstadkomma en högvärdig skog och påpekar att intensiva skogsvårdsåtgärder vidtagits på våra kronoskogar, av vilka Gullberg hör till de allra bästa. Detta produktionskapital skall man nu föröda genom kalhuggning. Skogsbruket kan fortsätta i utkanterna, sägs det. Det kan jag svårligen föreställa mig — med kulorna visslande om öronen och ständiga truppföringar runt om i terrängen!

Till kostnaderna bör också läggas de avsevärda markskadeersättningarna. Arméchefen har själv påpekat att kännetecknet om de betydande markskadorna i de militära skjutfältens omgivningar sprider sig och gör det allt svårare att få frivilliga upplåtelse av sådan mark. Slutligen kvarstår kraven på artilleri- och samövningsfält olösta.

En total bild av kostnaderna för dessa övningsområden får man enligt min mening endast om man i kalkylerna också tar med kostnaderna för att genomföra det som skjutfältsutredningen är ute efter. Jag för min del känner mig mer än tveksam inför den besparing som

Ang. övnings- och skjutfält för infanteriskjutskolan, m. m.

åberopas som ett skäl för gullbergsfältet. Stora pengar skulle sparas, sågs det, eftersom vi inte behöver bygga ett nytt etablissemang på något annat håll med dess många nödvändiga lokaler. På gullbergsfältet har man kaserner att ta till. Jag tror nog knappast att det verkligen skulle innebära någon besparing på lång sikt.

Summerar jag ihop detta, blir resultatet att det inte heller ur ekonomiska synpunkter finns något skäl för att välja utskottsmajoritetens förslag.

Så några ord om den sociala aspekten. Naturligtvis är det i och för sig tacknämligt att det föreliggande förslaget berör ett mindre antal personer än det tidigare, men det rör sig i alla fall om 250 personer, som skall tvingas att flytta från området. Självägande jordbrukare kan väl förväntas få en godtagbar ekonomisk uppgörelse, och många har förklarat sig vilja sälja. Ja, men det är nu inte bara fråga om dem. Det gäller även arrendatorer och andra lägenhetsinnehavare. Många av arrendatorerna, har man sagt mig, är äldre människor. En del är födda på gårdarna. Det är alltså här fråga om människor som har lagt ned hela sin livsgärning på att förbättra gårdarna. Andra lägenhetsinnehavare har troligen bostäder av den beskaffenhet att de för den rimliga köpeskillingen torde ha mycket svårt att skaffa sig andra bostäder. Skall de subventioneras, eller vad är avsikten? Många människor förlorar på detta sätt sin arbetsinkomst på kronoskogen. Många andra i trakten blir genom följdverkningar utan jobb. De som måste flytta bort skall omplaceras, kanske omskolas, och vad det innebär när det gäller äldre arbetskraft, vet vi alltför väl. Arbetsmarknadsstyrelsen har också med kraft understrukt de synpunkterna. Förläggningen av fältet till denna känsliga trakt får negativa verkningar även för industri och andra näringar, rubbar skolväsendet och har också skattemässigt en negativ inverkan åtminstone i vad gäller landsbygdskommunerna, där militärpersonalen knappast kan väntas bosätta sig. De som bor kvar i omgivningen får kanske på grund

av markskadorna en söndertrasad ekonomi, under det att de väntar på den ersättning, om vilken kanske tvist uppstår och som i varje fall troligen inte kommer att utgå förrän efter lång tid.

Dessa många sociala svårigheter skall, menar man nu, en särskild kommitté klara upp. Jag kan omöjligt hjälpa att jag tycker att detta är en aning lättvindigt. Innan vi bestämmer oss i saken borde vi, tycker jag, veta litet mera om vad det är vi åsamkar dessa olika människor och om hur de skall hållas skadeslösa. Helt och hållet kan man naturligtvis inte komma ifrån sociala olägenheter, hur man än försöker lösa sådana här frågor och var ett militärt övningsfält än placeras. Men olägenheterna kan vara olika tungt vägande. Ett militärt övningsfält förlagt till Gullberg har för enskilda och kommuner negativa verkningar. Det synes mig som om fältet, förlagt till någon plats norrut, kunde innebära någonting för bygd och utveckling positivt. Någon tätortskommun däruppe finge ökat skatteunderlag, och ökningen på landstingets inkomstsida kom ju i varje fall hela länet till godo.

På militärt håll har man utförligt framhållit de sociala olägenheterna för de försvarsanställda med en sådan förläggning. Det är självklart och fullt begripligt att denna personal finner Linköping och trakten däromkring ur en hel massa synpunkter vida mer tilltalande än någon plats norröver. Även jag förstår detta mycket bra. Men min mening är i alla fall den, att har man valt militäryrket får man finna sig i den förläggningssort som ur militära effektivitetssynpunkter och enligt civila och sociala bedömningar är den lämpliga. De försvarsanställda har dock en tryggad inkomst. För många av dem blir det bara fråga om korta kommanderingar. Deras sociala intresse får enligt mitt sätt att se inte tillmätas en alldeles speciell vikt, utan det får väl vägas mot andra människors. Skulle Älvdalen aktualiseras såsom förläggningssort — vilket jag inte vet någonting om — är det i varje fall ingen förvisningsort och inte heller någon hård och bister plats, det tycker

Ang. övnings- och skjutfält för infanteriskjutskolan, m. m.

åtminstone folk som bor och verkar däruppe.

Jag är medveten om att man på vissa håll hyser oro för att det av reservanternas begärda uppskovet kan försvåra eller uppskjuta frigörandet av järvafältet. Jag kan inte tro att detta skulle bli följden av ett bifall till reservationen. Jag delar fullt ut mina länsbors uppfattning att för storstockholmsområdet, Sveriges mest expansiva i fråga om befolkningstillväxt, ett område där en språngvis behovsökning vållar de mest svårbemästrade problem, är frigörandet av järvafältet en tvingande och brådsakande angelägenhet. Att järvafältet ur militär synpunkt inte är tillfredsställande innebär att militären har samma intresse som länsborna och följaktligen är att betrakta som en pådrivande bundsförvant. Att utsikterna att få fältet fritt för civila ändamål skulle lida avbräck genom att reservanternas begär ett kort andrum beträffande avgörandet av frågan om förläggningen av infanteriskjutskolans skjutfält kan jag inte inse.

Med en begäran om tillgift för att jag hållit på så länge vill jag, herr talman, sammanfattningsvis säga följande:

Reservanternas önskar inte försvåra genomförandet av planerna beträffande arlandafältet. Också vi vill ha snabbast möjliga utflyttning av infanteriskjutskolan från Rosersberg. Vi anser den förordade lösningen av denna skjutfältsfråga vara en olycklig kompromiss, en halvmesyr som ingen av parterna får någon glädje av. Vi befarar — efter ett bifall till utskottsmajoritetens förslag — att det inom en snar framtid reses krav på en utvidgning. Den stoppregel, som herr Eskilsson motionerat om och som utskottsmajoriteten har godtagit, finner vi inte acceptabel vare sig ur militära eller samhällsekonomiska synpunkter. Som jag ser saken kan den i vart fall leda till antingen att 20 miljoner kronor får betraktas såsom helt felinvesterade, att hårda ingrepp i människors tillvaro framstår såsom helt meningslösa eller att — vilket jag finner troligare — ett sådant beslut får frånträdas där-

för att man kommer att känna sig tvungen att säga B då man har sagt A. Vi anser att ett kortfristigt uppskov till nästa års riksdag, fastän besvärande i och för sig, dock är att föredraga framför en lösning av denna fråga under trycket av tidsnöd.

Med denna motivering, herr talman, ber jag att få yrka bifall till reservationen.

Herr andre vice talmannen IVAR JOHANSSON (cp):

Herr talman! Jag kan i allt väsentligt och i princip instämma i vad som här har framförts av fru Wallentheim. Jag har inte som hon tillhört första avdelningen och har inte så ingående kunnat följa denna frågas behandling, men av andra orsaker är jag intresserad av frågan. Jag vill därför framföra några synpunkter.

Såsom vi kanske erinrar oss sade statsutskottet i våras, när denna fråga behandlades, att utskottet var ytterst tveksamt då det gällde förläggningen av skjutfältet till gullbergsområdet. Utskottet ville inte ta ställning till frågan, innan man fått se resultatet av andra med frågan sammanhängande utredningar som skulle utföras av 1959 års skjutfältsutredning. Utskottet skrev: »Utskottet vill i anslutning härtill» — nämligen till Kungl. Maj:ts förslag om förvärv av mark för övnings- och skjutfält för infanteriskjutskolan — »erinra om att utredning för närvarande pågår rörande anskaffning av ett skjutfält för Svea artilleriregemente samt behovet av ett samövningsfält.» Utskottet fortsatte: »Det är önskvärt, att denna utredning så bedrives, att utskottet vid sitt ställningstagande i höst till frågan om övnings- och skjutfält för infanteriskjutskolan kan få vägledning av utredningens synpunkter i ämnet.»

Den dag som i dag är kan man väl inte säga, att vi i det hänseendet vet så mycket mer än vi visste i våras. Vilka vägledande uppgifter har utskottet egentligen fått? Jo, endast ett uttalande om att för infanteriskjutskolan inget

Ang. övnings- och skjutfält för infanteriskjutskolan, m. m.

lämpligare område finns än gullbergsområdet, särskilt med hänsyn tagen till brådskan att komma ifrån närheten till Arlanda flygfält.

Men skjutfältsutredningen säger vidare: »Av de av utredningen nedan nämnda i första hand som artilleriskjutfält undersökta områdena synes flera i och för sig vara användbara som artilleriskjutfält. Utredningen är förvissad att goda möjligheter föreligger att anordna såväl artilleriskjutfält som samövningsfält på annat område än gullbergsfältet.» Så följer — som vi kan se av handlingarna — en uppräknig av de fält som undersökts.

Man frågar sig då, om man inte skall tolka utskottet så att vad utskottet ville veta var, huruvida det inte skulle gå att samordna alla de tre önskemålen, sålunda samövnings-, artilleri- och infanteriskjutfält. Det tycker i varje fall en lekman borde vara den tolkning som ligger närmast till hands.

Om man nu behöver stora skjutfält — vilket förefaller sannolikt i nuvarande atom- och raketålder och med den snabba utvecklingen av tekniken och stridsmedlen och över huvud taget på det militära området — bör man väl söka stora fält, som ligger så långt som möjligt ute i ödemark och inte i gamla kulturbygder med alla de olägenheter som det medför. I vårt glesbefolkade och vidsträckt land borde det vara möjligt att finna sådana fält.

Militärerna och fastighetsnämnden tycks vara eniga om att för samövningsfält och artilleriskjutfält behövs mycket stora områden. I remissvaret från länsstyrelsen i Östergötlands län nämnes siffran 50 000 å 70 000 hektar. Det är ju väldiga områden. Det märkliga är dock att man för att få plats med ett skjutfält på gullbergsområdet var färdig att pruta ned arealen till 17 000 hektar. När nu detta lyckligtvis inte blev av, söker man flytta infanteriskjutskolan vid Rosersberg till trakterna av Prästtomta övningsplats och utvidga denna till 10 500 hektar från nuvarande 800 hektar. Detta tillstyrkes av överbefälhavaren, chefen för armén och fortifika-

tionsförvaltningen. Men fastighetsnämnden har sedan prutat ned området till 7 500 hektar. Kungl. Maj:t har därefter prutat ytterligare, till 6 000 hektar, således icke mycket mer än hälften av vad de höga militärerna begärt. Efter dessa operationer frågar man sig, om ett sådant fält ens nu kan fylla sin uppgift och ännu mera hur det skall gå i framtiden med den utveckling som är sannolik på detta område.

Chefen för armén framhåller — såsom fru Wallentheim mycket riktigt erinrat om — att det är mycket osäkert om detta område över huvud taget är tillräckligt för sitt ändamål, och att man nog måste utnyttja en del av kringliggande mark för övningsändamål för att nå den undervisningseffekt som man syftade till. Ändå får vi nu ett fält på 6 000 hektar, och utskottet skriver — tacknämligt i och för sig, det vill jag visst säga — att fältet inte får utökas. Men hur går det då med effektiviteten vid övningarna, vilken man framför allt tänker på, när man söker ett lämpligt flygfält? Det är en fråga som man måste ställa sig inför de yttranden som här föreligger.

Jag vill liksom fru Wallentheim erinra om att så gott som alla civila myndigheter och remissorgan som yttrat sig i frågan varit tveksamma eller avstyrkt. Från länet i synnerhet har framkommit ett kompakt motstånd mot att lägga ut stora delar av området i närheten av Linköping till rena ödemarken. Vådorna därav har energiskt framhållits i länsstyrelsens yttrande såväl som av lokaliseringsutredningen, arbetsmarknadsstyrelsen och domänverket. Klart har påvisats de sociala vådorna av en tvångsförflyttning av 250—300 människor. Det är väl inom parentes sagt den största befolkningsomflyttning som skett på en gång i detta land. Men därtill kommer osäkerheten och — det kan man nog inte undgå att konstatera redan nu — vantrivselkänslorna hos den befolkning som kommer att bli kvar omkring skjutfältet med all den ovisshet för framtiden som detta medför trots statsutskottets bestämda skrivning. Det

Ang. övnings- och skjutfält för infanteriskjutskolan, m. m.

kan inte vara roligt att bo i närheten av detta fält med tomhet och ensamhet, besvär med skolgång m. m. som möter. Naturligtvis kommer inte heller fastigheterna att stiga i värde för dem som bor omkring detta skjutfält.

Att militären accepterat fältet trots det underbetyg det fått kanske kan härledas ur den omständigheten att denna fråga också är, om jag så får uttrycka mig, en militär-social fråga. Det är naturligt om dessa människor också vill bo i en större stad och ha nära och bekvämt till sin arbetsplats. Men när man väger den av ålder bofasta befolkningens rätt till sina gamla boplatser mot militärens anspråk, borde det väga över kraftigt till de förrens förmån.

Vi vet att det i vårt land finns områden som är tillräckliga även för infanteriskjutskolans behov, om man samordnar skjutfälten längre norrut. Att terrängen där i många fall inte är så gynnsam som på gullbergsområdet och att det är stenigt och snöigt och kallt är knappast så starka skäl, att man skulle avstå från att försöka en samordning av alla dessa tre stora uppgifter. Går det i Norge och går det i Finland att ha infanteriskjutskolans övningsfält långt norrut, då måste åtminstone en lekman komma till den uppfattningen att det borde gå här också. Här rör det sig ju i största utsträckning om korttidskommenderingar, varför sociala synpunkter i dessa hänseenden icke väger så tungt.

Vidare sägs det att en förläggning till gullbergsfältet skulle vara fördelaktig ur ekonomisk synpunkt. Man skulle vinna både kasernutrymme och minskade administrationskostnader genom att förläggas skolan till I 4 i Linköping och få en gemensam administration. Det är sannolikt att så skulle bli förhållandet, men är det så absolut säkert? Det är skäl att i detta sammanhang erinra om att en risk för felinvestering genom förflyttning av infanteriskjutskolan till Linköping inte är helt utesluten. Linköpings stad är på tre håll omgiven av militära anläggningar. Staden står inför en stark utveckling, och landstinget planerar nu för ett stort regionsjukhus. Är det då osan-

nolikt att det inom en näraliggande framtid kan bli aktuellt med en utflyttning av militär? Detta är i varje fall en sak som Linköping erinrat om i sitt remissyttrande. Risken för ett nytt Järvafältproblem tycks mig inte vara helt utesluten.

Kostnaderna för förvärv och iordningställande av fältet beräknas av Kungl. Maj:t till 20 miljoner kronor. Då är inte medräknat det till 6 miljoner uppskattade värdet av Gullbergs kronopark, som ingår i fältet, samt de 4,5 miljoner som skall läggas ned på byggnadsändamål i I 4:s kaserner. Staten går vidare förlustig inkomster från kronoparken med avsevärda belopp, då dessa skogsmarker som fru Wallentheim alldeles riktigt säger är bland de bördigaste i landet.

Det bör därför kanske också beaktas, att utskottet framhåller möjligheterna genom en förenkling av administrationen spara 500 000 kronor om året. Är detta möjligt så är det naturligtvis en beaktansvärd sak. Men nu säger utskottet på sidorna 12 och 13 i sitt utlåtande: »Under punkt 2 i sitt den 8 maj 1959 avgivna, av riksdagen godkända utlåtande nr 98 har utskottet tillstyrkt av departementschefen angivna grunder beträffande ekonomisk gottgörelse åt övertalig personal. Utskottet har icke något att erinra mot att samma grunder skola gälla jämväl i fråga om personal, som blir övertalig i samband med de organisationsändringar, som för infanteriskjutskolans vidkommande bli en följd av det nu föreliggande förslaget.» Det måste väl innebära att kostnaderna för personalen i stort sett blir lika höga som tidigare, då denna personal skall få ersättning för sin förlorade anställning, fastän dessa utgifter redovisas under en annan rubrik. Men i sak måste det väl bli någonting sådant.

Utskottet säger också att allt bör göras för att man skall se till att den befolkning, som genom omständigheternas makt nu måste flyttas, också i så stor utsträckning som möjligt kommer att få arbete och utkomst på Gullbergsskjutfältet. Detta innebär väl att en del av den befolkning som måste lämna områ-

Ang. övnings- och skjutfält för infanteriskjutskolan, m. m.

det, får anställning hos statsverket med improduktiva arbetsuppgifter på skjutfältet mot förut produktiva syselsättningar. Om jag har fattat saken rätt, skall således den personal, som blir övertalig vid Rosersberg, ha ekonomisk gottgörelse och samtidigt en del av befolkningen inom skjutfältsområdet nyanställas och uppbära ersättning för detta. Jag vet inte om man i dessa 500 000 kronor har räknat in av dessa omständigheter föranledda kostnader eller om 500 000 kronor är en realitet om man ser bort ifrån dessa kostnader. Det är möjligt att detta innebär en administrativ förenkling, men man kan fråga sig om det blir så billigt som härvid har angivits. Om vi lägger ihop dessa olika kostnader, som nu drabbar stat, kommuner och enskilda samt uteblivna inkomster för dessa, tror jag inte att detta förslag blir någon större affär för statsverket. Jag vill erinra om de skadeståndsanspråk, som säkerligen kommer att resas från de utom fältet boende och verksamma, som i olika sammanhang kommer att lida förluster. Man behöver bara erinra om Göta kanalbolags remissvar eller Fiskebybolaget som vill ha ersättning inte bara för förlorad skog utan också för förluster på grund av dyrare frakter och transporter till de egna sågverken och massa-industrin.

Jag har en stark känsla av att om man kunde få ett gemensamt fält för artilleriet och infanteriskjutskolan beläget t. ex. i Älvdalen eller någon annanstans, där staten har stora områden på kanske 20 000—30 000 hektar med sämre skog eller ingen skog alls och där man inte behöver flytta någon som helst befolkning, skulle detta i längden — såsom fru Wallentheim framhöll — bli billigare än gullbergsförslaget med alla de risker och olägenheter som detta medför, trots att man då skulle få göra en viss byggnation.

Det finns naturligtvis nackdelar där uppe i norr ur militär synpunkt, men fråga är, om de inte är minst lika stora, när man summerar ihop det hela, i fråga om gullbergsfältet, som dock till slut endast blir ungefär hälften så stort som

militären åtminstone tidigare betraktade som ett minimikrav. Både militärt, ekonomiskt och socialt är det enligt min mening olämpligt med en förläggning av skjutfältet till gullbergsområdet. Ett ställningstagande till Kungl. Maj:ts förslag i detta avseende bör därför kunna anstå under en begränsad tid. Som framhållits i flertalet remissyttranden bör en ny och allsidig utredning ske av 1959 års skjutfältsutredning. Då bör — såsom i reservationen framhållits — hänsyn tas till att infanteriskjutskolans övningsfält bör förläggas till en sådan del av landet, där nackdelarna ur näringslivets och bebyggelsens synpunkter inte blir så framträdande som på gullbergsområdet. En sådan undersökning bör inte ta alltför lång tid. Såsom fru Wallentheim sade, är det angeläget att frågan om infanteriskjutskolan löses så fort som möjligt. Då bör ett gemensamt skjutfält för samövningar mellan artilleri- och infanteriskjutskolan eftersträvas, så att vi inte får alltför många stora och dyrbara skjutfält här i landet, som i många avseenden kan bli alltför ekonomiskt betungande. Under tiden bör, såsom även nu sker i viss utsträckning, Järvafältet kunna utnyttjas som övnings- och skjutfält för infanteriskjutskolan.

Jag ber, herr talman, att få vädja till försvarsministern och kammaren att beakta dessa saker och att medverka till en ändamålsenlig och mera planerig lösning av skjutfältsfrågorna.

Med dessa ord, herr talman, ber också jag för min del att få yrka bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen.

Herr SÖDERBERG (s):

Herr talman! Statsutskottet uttalar i sitt utlåtande, att skjutfältsutredningen icke synes ha funnit något godtagbart alternativ till gullbergsfältet. Jag måste för min del säga, att detta kanske är en alltför fri tolkning av det uttalande som utredningen har gjort. Det förhåller sig nämligen på det sättet — och det påpekar också statsutskottet — att när utskottet i våras begärde att skjutfältsutredningen skulle se över denna

Ang. övnings- och skjutfält för infanteriskjutskolan, m. m.

fråga, så begärdes inte från utskottets sida att utredningen skulle komma med ett direkt förslag, utan utskottet önskade — såsom herr Johansson i Mysinge också påpekade — vägledande synpunkter.

Det förhåller sig enligt min mening ingalunda på det sättet, att Gullberg är det enda alternativet. Det är inte ens det enda alternativet i södra eller mellersta Sverige. Utredningen har under våren, sommaren och hösten begagnat tiden till att fara omkring och bese alla tänkbara orter i vårt land, som kan tjäna som uppslag, ifrån Tönnersjöheden i söder till Vilhelmina i norr. Utan tvekan finns väl också förläggningsmöjligheter på andra håll än Gullberg, t. ex. Tönnersjöheden, Harg, tämnarenområdet och Kloten. Men det förhåller sig så, att vart man än vänder sig, kommer det att bli lika stora eller kanske större sociala olägenheter än vad det kommer att bli i gullbergsområdet. Fördenskull har åtminstone jag för min del vid utredningsarbetet funnit ganska meningslöst att för riksdagen redovisa ett förslag, som medför samma sociala och ekonomiska olägenheter som en förläggning till gullbergsområdet. Jag har därför för min del kommit fram till att skall man över huvud taget finna ett lämpligt område, får man gå norr om Dalälven. Där kan man finna fält, som man behöver för detta ändamål. Vi har inom skjutfältsutredningen redovisat Älvdalen och lillhårdalsområdet. Båda dessa förläggningsorter kan givetvis ur olika synpunkter vara användbara. Inom utredningen har såväl de militärer, som varit föredragande, som utredningens ledamöter knappast kunnat påvisa andra olägenheter när det exempelvis gäller älvdalsområdet än klimatförhållandena på orten. Där kan råda stark kyla, så att man inte kan bedriva övningar i tillräcklig omfattning. Man har vidare hänvisat till de dyrbara investeringskostnaderna. Det är klar att klimatet är något, som man inte kan göra någonting åt, men det är ju på det sättet inom vårt försvar, att vi varje vinter skickar folk till Norrland för att under-

gå viss utbildning. Man frågar sig då — om nu Älvdalen har ett så strängt klimat — om man inte med en förnuftig uppläggning kan använda området för infanteriskjutskolans verksamhet under vissa årstider, som är lämpliga för ändamålet, och under andra årstider för försvarets vinterutbildning i olika former.

När det sedan gäller investeringskostnaderna har man hänvisat till att det skulle kosta ungefär 30 miljoner kronor att bygga ett nytt etablisement för infanteriskjutskolan i Älvdalen. Jag kan inte gå i god för denna siffra, men vi får väl ändå godtaga den. Man måste då fråga sig, om det är bättre att lägga ned 20 miljoner kronor på gullbergsområdet, en lösning som ur olika synpunkter måste anses som mycket kortfristig. Både fru Wallentheim och herr Johansson i Mysinge har ju erinrat om de uttalanden, som gjorts av representanter för Linköpings stad vid statsutskottets besök i staden. Om staden fortsätter med sin expansion på samma sätt som skett hittills, kan det inom en relativt nära framtid helt enkelt bli nödvändigt att flytta ut befintliga förband från Linköping. Under sådana förhållanden frågar man sig, om det kan vara lämpligt att inrikta sig på en så kortfristig lösning för infanteriskjutskolans del. Om gullbergsförslaget går igenom, tvingas man ju att förr eller senare bygga ett nytt etablisement för infanteriskjutskolan i närheten av gullbergsområdet.

Sedan tillkommer en annan sak. Skjutfältsutredningen har ju till uppgift att anskaffa skjutfält också för artilleriregementet i Stockholm, A 1, samt att — om möjligt — också överse möjligheterna för ett samövningsfält för armén. Skall man över huvud taget diskutera frågan om Järvafältets friläggande för användning av Stockholms stad och kringliggande kommuner, måste det ju bli fråga om att flytta ut inte bara A 1 utan också ingenjörtrupperna från Stockholm. Vi har ändå kvar Svea livgarde, som måste ha ett övningsfält för sitt behov, även om detta fält kan göras

Ang. övnings- och skjutfält för infanteriskjutskolan, m. m.

mindre än det nuvarande Järvafältet. Det har också framgått av uttalanden från de militära sakkunniga, som vi haft till vårt förfogande inom utredningen, att frigörandet av Järvafältet inte kan komma att gälla annat än smärre områden, förrän man löst frågan om ett artilleriskjutfält och om utflyttandet av ingenjörtrupperna från staden. Det står alltså klart att man måste skaffa ett artilleriskjutfält, även om frågan om ett samövningsfält — i motsats till vad som tidigare framhållits på militärt håll — numera kommer först i andra hand.

Skall man nu ordna skjutfältsfrågan här i landet på ett tillfredsställande sätt, bör man enligt min mening skaffa ett område av en sådan storleksordning att man där dels kan få utrymme för artilleriet, dels också få ett samövningsfält för övriga truppslag. Skall man ha ett samövningsfält, finner jag för min del intet vara naturligare än att också infanteriskjutskolan, som vid sina truppövningsövningar av olika slag är i absolut behov av samverkan med olika truppslag för att belysa övningarna, får använda fältet. Det gullbergsområde som föreslås från försvarsministerns sida är inte tillräckligt för artilleriet, men avsikten är att lösa problemet på ett sådant sätt att man står med kanonerna på den närliggande kronoparken, varifrån man skjuter över till gullbergsfältet.

Enligt min mening finns det möjligheter att klara dessa problem i älvdalsområdet men även i lillhärddalsområdet. Det senare området har den nackdelen i förhållande till älvdalsområdet, att skogen i lillhärddalsområdet huvudsakligen är bolagsskog eller tillhör enskilda skogsägare, under det att skogen i älvdalsområdet, som har mycket låg tillväxthastighet, med andra ord låg bonitet, tillhör domänverket. Lillhärddalsområdet ställer sig av den anledningen betydligt kostsammare än älvdalsområdet. Ur andra synpunkter är lillhärddalsområdet fullt lika godtagbart som älvdalsområdet. Älvdalsområdet torde ligga något längre söder ut, men klimatförhållandena torde vara ungefär

desamma. Man bör därför enligt min uppfattning här göra klart för sig om de invändningar, som görs från militärt håll emot älvdalsområdet, är verkligen bärande i olika avseenden. Skall man verkligen tveka på grund av klimatförhållandena uppe i Älvdalen, när försvarets vinterövningar får lov att ske uppe i Norrland och massor av svenska turister och andra under vintertid bedriver vintersport uppe i Norrland? Skall klimatet där betraktas som så fruktansvärt från militärt håll, att man inte kan stå ut med det? Jag tycker att det verkar underligt.

När det gäller investeringskostnaderna står det alldeles klart för oss att oavsett om riksdagen i dag beslutar att gullbergsområdet skall tas i anspråk för infanteriskjutskolan kommer det att nästa år eller inom de närmaste åren på riksdagens bord ligga förslag om att också förvärva älvdalsområdet för artilleriet. Det har också uttalats att artilleriskjutskolan mycket väl kan förläggas till Älvdalen. Chefen för artilleriskjutskolan var med när vi från skjutfältsutredningen gjorde ett besök däruppe. Han fann området ur sin synpunkt helt enkelt vara ett önskeområde.

Det kommer, som sagt, att krävas ett fält uppe i Älvdalen för att klara artilleriet. Avsikten är väl också att det i så fall skall användas som samövningsfält. Våra militära sakkunniga har också klart och tydligt uttalat att fältet är användbart för olika truppslag. Det enda som man inte anser det vara användbart för är infanteriskjutskolan, vilket jag tycker är högst märkligt.

Jag vill erinra om att rosersbergsområdet omfattar 1 300 hektar. Därtill kommer en sjö som under skjutningarna kan användas som skyddsområde. Järvafältet är på ungefär 4 500 hektar. Gullbergsfältet skulle få ungefär 6 000 hektar. Man bör då under en kortare övergångstid kunna använda Järvafältet för infanteriskjutskolans övningar, och det har under vissa utredningar sagts, att vissa övningar ändå måste förläggas dit. Men när man ställer en direkt fråga till

Ang. övnings- och skjutfält för infanteriskjutskolan, m. m.

militärledningen, om det finns möjligheter att använda Järvafältet för detta ändamål, får man inte något klart besked. Däremot har statsutskottets första avdelning fått uppvaktning av kommunalmän från stockholmsregionen, som har förklarat att det från försvarsdepartementet har hotats med att om icke frågan om gullbergsfältet nu löses blir följden att infanteriskjutskolan måste ligga kvar på Järvafältet under en rätt lång tid. Man hör också andra argument när det gäller att lägga så många stenar som möjligt i vägen för en förnuftig lösning på detta problem.

Det sägs också att om infanteriskjutskolan nu icke får flytta till gullbergsfältet, kommer detta att skapa problem för flygningarna på Arlanda. Ja, hur förhåller det sig med den saken?

Tack vare den goda väderleken under sommaren har Arlanda blivit klart tidigare än man räknat med, men även om nu beslut skulle fattas om Gullberg, innebär detta inte att man omedelbart kan flytta bort skjutskolan från Rosersberg och använda Arlanda. Enligt de uppgifter som har lämnats till avdelningen tidigare, räknade man med att om riksdagen i våras hade fattat beslut om Gullberg, skulle en utflyttning dit ha kunnat ske först 1961. På senare förfrågan svarades, att ett uppskjutande till hösten av beslutet givetvis skulle innebära en motsvarande förskjutning av utflyttningstiden. Oavsett vad vi nu beslutar kan man alltså inte ta Arlanda helt och hållet i anspråk förrän på hösten 1961, om de uppgifter som lämnats är riktiga.

Därtill kommer att man från flyghäll säger, att de övningsflygningar som nu måste ske med jetplan mycket väl kan förläggas exempelvis till Gotland eller till Norrköping i stället för Arlanda. Dessa övningsflygningar innebär alltså inte något oeftergivligt krav att man nu frigör rosersbergsområdet.

General Bredberg har refererats här vid ett par tillfällen. Jag vet att det inte är så populärt numera att nämna hans namn i militära kretsar, men vi kan inte komma förbi att han är en av de mili-

tärer i vårt land som mycket deltagit i utredningar om militära frågor, och han måste givetvis fortfarande räknas till de mera sakkunniga. Han säger i en av de omtalade artiklarna: »När det gäller truppförbandsindragningarna är ju i särskilt hög grad långsiktiga planer mycket angelägna, inte bara ur militära utan också ur sociala synpunkter. Så mycket mer förvånansvärt är det att det utmärkande för handläggning av förbandsfrågorna just varit avsaknaden av långsiktiga planer. Snabbutredningar hava igångsatts med som resultat självfallt förslag av mycket ringa värde. Tillväga gångssättet har skapat olust inom riksdagskretsar, olust inom försvaret och olust inom vida folklager.»

Det är alldeles klart att general Bredberg har rätt, inte minst när det gäller olusten inom riksdagskretsarna. Vi behöver bara erinra om vad som försiggått här under senare år när det gällt förbandsflyttningarna. Utan tvekan kan alla säga, att det har saknats långsiktiga planer. Det kastas fram förslag av olika innehåll. Det är en tydig brist, att vi efter försvarsuppställningen inte fått en ordentlig plan över hur vår fredsorganisation skall se ut, var förbanden skall ligga och vilka som skall dras in. Vi skulle behöva en samlad uppgift över detta. I stället har vi fått ett förslag då och ett förslag då, och det har blivit många kortfristiga lösningar.

I första avdelningen har vi exempelvis fått höra chefen för K 3 i Skövde berättat hur kavalleriet har förflyttats hit och dit. Man lade exempelvis ned kavalleriregementet i Hälsingborg för att något år därefter ta upp det igen och ytterligare några år senare på nytt lägga ned det. Vi behöver bara erinra oss, hur man för ett par år sedan från försvarsledningens sida förklarade, att polisutbildningen absolut inte kunde vara förlagd till Stockhom. Men sedan det vidtagits en hel del åtgärder, förenade med kostnader, för att flytta alltsammans till Skövde, kommer man ett par år efteråt och förklarar, att utbildningen borde flyttas tillbaka till Stockholm. Eller tänk på Mälar-karusellen, eller på hur det var

Ang. övnings- och skjutfält för infanteriskjutskolan, m. m.

1956 när vi var några stackars reservanter i statsutskottet, som ansåg det lämpligt att skjuta på jagarbyggena. Ett sådant förslag betraktades då på vissa håll rent av som ett majestätsbrott, men redan vid 1958 års riksdag var man på det klara med att vi inte behövde dessa jagare och kunde avbeställa dem, vilket kostade staten 50 miljoner kronor.

Mina damer och herrar, flera sådana exempel kunde ges, och allt detta tyder på att vi behöver en långsiktsplanering av försvarsfrågorna, Framför allt när det gäller förbandsfrågor, anskaffande av skjutfält och sådant. Utan en sådan planering blir det sällan goda lösningar, och därför anser jag för min del att det vore en olycka, om man i dag skulle gå in för att här låsa sig vid gullbergsfältet. Framför allt vill jag instämna i vad som sagts, att det allra olyckligaste vore om man godtog det förslag statsutskottet framlagt genom att tillstyrka herr Eskilssons motion, vilket innebär att riksdagen skulle göra en utfästelse om att inte i framtiden göra någon utökning av gullbergsfältet.

Jag vill i det sammanhanget erinra om hur det var när riksdagen beslutade om Villingsbergsfältet. Då fanns en stark opinion mot saken bland invånarna i örebroområdet, men opinionen blidkades genom att riksdagen också fattade beslut att göra ett uttalande om att inte vara med om någon utvidgning av Villingsbergsfältet. Vad har detta haft för följder? Jo, det är mycket möjligt att Villingsberg skulle kunna anvisas som ett skjutfält för A 1, och hade man haft möjligheter att nu göra en utvidgning av det — vi vet att hoforsbolaget har begärt en utvidgning av sitt skjutfält alldeles intill — hade det kanske varit onödigt att ens diskutera gullbergsområdet. Man hade kanske kunnat lägga även infanteriskjutskolan i Villingsberg. Den saken har inte undersökts, och jag kan inte med säkerhet uttala mig om den, men om vi läser oss på detta sätt, kommer det utan tvekan bara att innebära att man, nästa gång det blir aktuellt med ett större skjutfält, måste leta på annat håll för att hitta en lämplig plats.

Då måste ytterligare områden kalläggas för militärt ändamål.

Jag tycker att detta är en oförnuftig lösning av frågan, och därför, herr talman, yrkar jag bifall till reservationen.

I detta anförande instämde herr *Svedberg, Lage*, (s).

Herr GILLSTRÖM (s):

Herr talman! Jag skall inte gå in på detaljer i vad de tre tidigare talarna har sagt, även om det vore frestande. Jag skall bara inledningsvis göra några tillrättalägganden för att kammarens övriga ledamöter skall veta, att vad de tidigare talarna har sagt på ett par väsentliga punkter inte var alldeles riktigt.

Om 1959 års skjutfältsutrednings uppdrag sade fru Wallentheim, att det bl. a. omfattade frågan om övnings- och skjutfält för skjutskolan, som nu ligger i Rosersberg, och herr Söderbergs resonemang gav oss samma uppfattning. Utredningen har emellertid inte något sådant uppdrag. Den skall utreda frågan om A 1:s artilleriskjutfält, som nu ligger på Järvafältet, och dessutom undersöka behovet av ett större samövningsfält.

Båda dessa saker har ju tidigare prövats av fastighetsnämnden, med de resultat som jag strax skall komma till. Men jag vill säga ett ord även beträffande det större samövningsfältet, eftersom de tidigare talarna har blandat samman frågorna om den samövning mellan olika vapenslag, som man bedriver vid skjutskolan, och det samövningsfält, varom 1959 års skjutfältsutredning skall yttra sig. Det är två skilda ting. Den senare frågan gäller det stora samövningsfält som arméledningen gärna vill ha men som man tidigare avstått från såsom ett andrahandsönskemål. För min personliga del är jag mycket skeptisk till om ett sådant fält över huvud taget skall anskaffas, och även om herr Söderberg tycks vara mycket entusiastisk för saken, måste jag säga att önskemålet om ett sådant fält enligt min me-

Ang. övnings- och skjutfält för infanteriskjutskolan, m. m.

ning inte hör till dem som absolut måste tillfredsställas.

Jag kanske i detta sammanhang får säga, att man även i frågan om skjutfält för A 1 kan tänka sig en annan lösning än en förläggning till Älvdalen. Att man över huvud taget skall engagera de ödsliga markerna däruppe för något ändamål är inte så givet, och i varje fall för närvarande är jag tveksam på den punkten.

I de tidigare inläggen har man åberopat vissa remissyttranden och i något fall yttranden som har gällt 17 000-hektarsfältet, det första och numera avskrivna alternativet. Om man tillämpar de yttranden, som gjordes om detta alternativ, på det förslag om 6 000 hektar som nu föreligger, får man givetvis en felaktig bild. Jag hemställer att kammarens ledamöter observerar, att de föregående talarna i detta fall har blandat ihop saker och ting som inte har med varandra att göra.

Fru Wallentheim framhöll att officerare och andra anställda självfallet inte vill flytta till den ödemark som Älvdalen tydligen anses vara. Ja, om det bara gällde dessa grupper finge det vara hänt för min del, men det är också en fråga om 600 å 800 värnpliktiga, som också skulle få sin förläggning däruppe, flera mil från närmaste by. Om man anlägger sådana synpunkter som fru Wallentheim här gör sig till tolk för — vilket jag annars inte gör — skall man tänka även på de pojkar det här gäller.

Herr Johansson i Mysinge sade att den nu arbetande skjutfältsutredningen har flera andra fält att välja på, som kan antas vara lämpliga för skjutskolans behov, och även herr Söderberg låtsades om att det skulle förhålla sig på det sättet. Nej, i den promemoria som skjutfältsutredningen har tillställt utskottets första avdelning finns det inga sådana antydningar. Man har inte, när man har sökt efter skjutfält för A 1, funnit någon plats som bättre än Gullberg motsvarar de krav man ställer på övningsfält och skjutfält för skjutskolan. Det sätt varpå herr Söderberg fram-

ställer saken är felaktigt. Det kanske andra ledamöter av skjutfältsutredningen, vilka tillhör denna kammare kan vitsorda. I varje fall har vi vid avdelningens prövning av ärendet av utredningens ordförande, landshövding Lingman, fått besked om att herr Söderberg inte uttrycker den verkliga meningen inom kommittén.

Herr Johansson i Mysinge talade också om den övertaliga personal vid Rosersberg, som måste sysselsättas. Det gäller tydligen inte samma personal som han berörde, när han talade om vilka som skulle flytta ifrån skogarna nere i Gullberg. Beträffande personalen vid Rosersberg bör vi emellertid komma ihåg, att civilförsvarsskolan står beredd att rycka in på området så fort infanteriskjutskolan flyttar därifrån. Man kan väl anta att även civilförsvarsskolan, som är angelägen att komma in så fort som möjligt, har behov av viss personal för skötsel av anläggningarna.

Detta var de påpekanden jag ville göra i debatten med anledning av vad som redan är sagt.

Jag kanske sedan får erinra om att kammaren i våras beslöt att bevilja ett första anslag för anskaffning av annan plats för skjutskolan, som nu ligger i Rosersberg. För det ändamålet beviljades 5 200 000 kronor. Beträffande förläggningen av skolan däremot ville man vänta med avgörandet till hösten. Utskottet begärde därför i våras att ärendet skulle uppskjutas till i höst. Anledningen var att man ville inhämta de synpunkter som 1959 års skjutfältsutredning kunde ha i denna sak och som möjligen kunde tänkas vägleda utskottet i dess ställningstagande. Vi har nu fått del av dessa synpunkter. Vårt ståndpunktstagande i våras innebär emellertid inte att utskottet menade, att skjutfältsutredningen skulle göra något bestämt uttalande i denna sak, eftersom ju skjutfältsutredningen inte direkt har att göra med frågan om skjutskolans förläggning. Utredningen sysslar, som jag sade förut, bara med tanken på ett stort samövningsfält och ett stort skjutfält för A 1. Men det kunde ju ändå tänkas, att

Ang. övnings- och skjutfält för infanteriskjutskolan, m. m.

utredningen upptäckte några andra möjligheter än Gullberg, när man var ute och gjorde den grundliga undersökning som skedde i somras.

De synpunkter som utredningen anfört har emellertid inte varit sådana, att utskottet fått någon annan uppfattning. De har tvärtom varit så negativa, att även de som tidigare tyckte, att de måste hysa viss tvekan i fråga om Gullberg, numera anser sig kunna bestämma sig litet mera avgjort. Sedan dess har det ytterligare inträffat, att Arlanda flygfält blir färdigt nästan ett år tidigare än vad man ursprungligen räknat med. Detta gör det angeläget att inte dröja längre med skjutskolans förflyttning än vad som är absolut nödvändigt. Denna förflyttning har faktiskt blivit mer brådskande än någonsin. Ett ytterligare uppskov i denna fråga vore därför inte minst från den synpunkten mycket olyckligt. Man kan inte, som herr Söderberg sade, dirigera om de jetplan, som annars skulle landa vid Halmsjön, till Norrköping eller Visby. Man kan helt enkelt inte ordna trafiken på det sättet.

Fastighetsnämnden fick ursprungligen i uppdrag för flera år sedan att försöka hitta ett lämpligt övnings- och skjutfält för fjärde militärområdet, som nu för detta ändamål utnyttjar Järvafältet. Det uppdraget hade inte slutförts när det utökades med uppgiften att dessutom skaffa lämpligt skjut- och övningsfält för infanteriskjutskolan i Rosersberg. Det skedde sedan riksdagen beslutat om forcering av Halmsjöns utbyggnad.

När fastighetsnämnden tog itu med dessa uppgifter, hade den ett par rikt-punkter. Man ville för det första av kostnadsskäl lägga det nya övnings- och skjutfältet på sådan plats, att man i största möjliga utsträckning kunde utnyttja kronomark. Man ville för det andra försöka lägga det så att man kunde förlägga truppen och skolan i redan befintliga kaserner — vi stod ju vid den tiden i begrepp att dra in en hel del förband. För det tredje ville man gärna lösa frågan på sådant sätt, att man tog

något tidigare övningsfält och utökade det i stället för att skaffa ett helt nytt.

Alla dessa tre önskemål tillgodoses av Gullberg. Innan man fastnade för Gullberg hade nämnden emellertid undersökt 40 olika platser. De allra flesta föll bort av något självklart skäl. Ett antal platser stod emellertid kvar i sista ronden jämte Gullberg och prövades mycket ingående. Skjutfältsutredningen har sedan i somras omprövat samtliga förslag med samma resultat. Herr Söderberg vittnade ju också nyss om att man på några av dessa platser skulle få betydligt större sociala olägenheter än vad en förläggning till Gullberg kunde medföra. Man undersökte alltså sammanlagt 40 olika platser och granskade särskilt några av dem som var tänkbara, men man stannade till slut för Gullberg. Då gällde det, som jag nyss påpekade, både A 1 och infanteriskjutskolan.

Anledningen till att man valde Gullberg var således att man där har kaserner inom räckhåll. Man har i stor utsträckning tillgång till kronomark och Prästtomta skjutfält ligger ju delvis på denna kronomark. Man kan vidare genom en förläggning till Linköping samförlägga infanteriskjutskolan med I 4, som inte har full kontingent, varigenom man kan spara på administrationen, en besparing som i fråga om de årliga driftkostnaderna beräknas uppgå till ungefär en halv miljon kronor. Det var inte minst ekonomiska skäl som på detta sätt vägledde nämnden, således hänsyn både till investeringskostnaderna och driftutgifterna.

Gullberg ligger dessutom mycket bra till. Läget är faktiskt ur många synpunkter fördelaktigt. Terrängen där är bättre än på andra tänkbara platser. Den är lämpligare för de övningar som infanteriskjutskolan, arméns viktigaste centrala skola, bedriver.

Man räknade med 17 000 hektar. Sedan opponerade sig i de remissyttrandena, som jag nyss talade om, många mot detta, inte minst länsstyrelsen i Linköping. Resultatet härav blev att Kungl. Maj:t avstod från tanken att samförlägga A 1 och infanteriskjutskolan. Näm-

Ang. övnings- och skjutfält för infanteriskjutskolan, m. m.

den fick då i uppdrag att undersöka hur stort område som behövdes för enbart infanteriskjutskolan. Nämnden gjorde detta och kom fram till alternativet om 10 500 hektar, som var militärt dikterat, samt dessutom alternativet på 7 500 hektar, vilket nämnden ansåg att man borde klara sig med. Försvarsministern skar ned fältet ytterligare, sedan länsstyrelsen bl. a. yttrat sig och förklarat att området var för stort men att man kunde tänka sig en viss utökning av Prästtomta skjutfält. Kungl. Maj:t skar alltså ned fältet till 6 000 hektar. Detta skedde under förutsättning att vissa truppövningar skulle kunna bedrivas inom kronoparkens område på mark utanför dessa 6 000 hektar. Detta är en förutsättning som man inte får glömma bort och som väl i någon mån förklarar, varför man på militärt håll inte längre är emot denna lösning utan kunnat gå med på den. Gullbergsförslaget var alltså det billigaste och det som ingriper minst i de sociala förhållandena, som ju är särskilt känsliga.

Från reservanternas sida hävdas, att näringslivet drabbas mycket hårt genom ianspråktagandet av ytterligare 5 200 hektar. Prästtomtafältet, som redan finns, har 800 hektar för skjutfältets behov. Näringslivets representanter har yttrat sig i denna fråga och anmält starkt missnöje när det gällde de 17 000 hektaren, men det är säkert en betydande överdrift när man säger, att det nu föreliggande förslaget om 5 200 hektar skulle bereda näringslivet några allvarligare bekymmer. Med hänsyn till den känedom vi har om tillgången på råvaror i dessa trakter kan detta inte vara förhållandet.

När det gäller de sociala olägenheterna är det nog inte bara herr Söderberg och fru Wallenheim som tycker att det är ledsamt att behöva tänka sig ingripanden av detta slag. Det gör vi säkert alla, och den känslan har också funnits inom fastighetsnämnden. Men någonstans måste ändå skolan ligga, och eftersom den inte kan ligga på Älvdalsåsen — jag återkommer strax till den frågan — kommer den, var den än läg-

ges i övrigt, att i någon omfattning bereda enskilda människor olägenheter. Det är emellertid ett faktum att när det gäller de övriga alternativ, som nämnden har undersökt och som ansetts vara lämpliga för ändamålet, blir ingripandena betydligt mera djupgående än när det gäller gullbergsfältet. Det är inte minst detta som gjort att man avstyrkt andra lösningar.

Åtskilliga personer måste flytta från området, dock inte så många som man kan tro. Den skogsvård och den skogshugning, som alljämt måste förekomma, i varje fall inom de perifera delarna av fältet, kommer att sysselsätta en hel del folk. För min del hoppas jag att de övrigas antal skall kunna väsentligt reduceras när man börjar närmare pröva denna fråga. Nämnden har föreslagit att en särskild civil och delvis lokal kommitté skall ta hand om lösningen av problemen för alla de enskilda som beröres av skjutfältetsfrågan. Jag tror att denna kommitté kommer att få så pass fria händer, att ingen behöver behandlas illa när denna organisation skall genomföras. På andra håll har liknande utflyttningsolägenheter i regel kunnat lösas på ett tillfredsställande sätt. I detta fall har 18 av de 25 jordägarna inom området förklarat sig vilja sälja och flytta. Ett par av dem arrenderar lantbruksnämndens jordbruk. Vad de övriga fem tycker, vet man inte, men det kan ju också ligga någon spekulation i den avvisande attityden, eftersom det rör sig om ekonomiska uppgörelser.

Nej, för dessa jordägares del blir det inga större besvär. Värre kan det vara för kronoarrendatorerna och skogsarbetarna på domänverkets skogar. Som jag ser det, kommer de att beröras på ett mera allvarligt sätt. När det gäller sådana fall har man på andra håll genom en kommitté av det slag, som jag nyss talade om, till och med kunnat ordna med kontanta ersättningar för, jag höll på att säga sveda och värk men jag menar inte det utan för förlorad goodwill eller vad man vill säga, även om de ingenting haft att sälja. Jag tror att även gullbergsaffären kan ordnas på ett sådant sätt, att

Ang. övnings- och skjutfält för infanteriskjutskolan, m. m.

dessa olägenheter blir relativt obetydliga.

Jag skulle i detta sammanhang också vilja understryka, att denna kammare mycket ofta beslutar i ärenden, som innebär att vi skall skaffa vårt försvar bättre och effektivare vapen. Det betyder att skjutvapnen får ökad skottvidd och projektilerna farligare brisader. Det innebär att alla våra övningsfält efter hand blir för små. Skjutområdena måste vidgas praktiskt taget överallt, därför att vapentechniken utvecklas i denna riktning. Flyttningen av rosersbergsskolan till Gullberg är ett led i denna utveckling, som vi inte kan komma ifrån. Jag vill erinra om att kammaren de allra sista åren behandlat en lång rad liknande utvidgningsfrågor när det gällt skjut- och övningsfält. Jag skall nämna några ur minnet. Vi har Ravlunda i Skåne, Strängnäs, Boden, Östersund och många flera, som kammaren utan några som helst meningsskiljaktigheter i regel har accepterat därför att det har varit nödvändigt. Det är också i fråga om gullbergsprojektet nödvändigt att vi ordnar så, att övningarna kan bedrivas med den allt farligare materiel som vi beslutar anskaffa. Det kommer inte kammaren ifrån.

Till sist också några ord om Älvdalen. Från militärt håll hävdas det — jag accepterar inte alltid vad militären säger, men i detta fall kan man göra det — att terrängen där uppe inte är lämplig på kronoparksområdet. Om man skall tänka sig en förläggning av infanteriskjutskolan dit, tvingas man gå längre söderut, över de stora besparingsskogar som Älvdalens kommun äger. Kommunalmännen i Älvdalen har sagt ifrån att detta inte får ske — man behöver dessa skogar, som också har hög bonitet, även om den inte är så hög som boniteten i Östergötlands skogar. Man vill inte släppa till besparingskogarna för detta ändamål, och inköp av dessa skogar kommer att kosta avsevärda belopp.

En förläggning till Älvdalen av både A 1:s skjutningar — det gäller bara skjutningarna — och infanteriskjutsko-

lan med kaserner och allt kostar enligt ett överslag ungefär 75 miljoner, minst 10 miljoner mer än den delade förläggning som skulle kunna tänkas om vi bestämmer oss för gullbergsfältet och använder Älvdalen som artilleriskjutfält. Jag är alltså skeptisk till den sistnämnda lösningen, men även den skulle bli väsentligt billigare än en förläggning av infanteriskjutskolan till Älvdalen, detta på grund av de stora kostnaderna för inköp av enskild mark på besparingskogarna, samt med hänsyn till att man måste bygga helt nya förläggningslokaler, när tomma sådana finns på annat håll, och även av andra skäl. Dessutom kan man i Älvdalen inte bedriva övningar året runt, som man måste göra vid skjutskolan — vintern hindrar sådana övningar under cirka fyra månader av året, och det är väl ändå inte tänkbart att förflytta en stab av 250 anställda dit upp, bygga bostäder och ordna kommunal och all annan service för dem men sedan inte kunna sysselsätta de anställda inom området mer än två tredjedelar av året; det kan inte vara rimligt, vettigt och förnuftigt.

Sammanfattande vill jag säga, att ett beslut om gullbergsfältet nu är nödvändigt, framför allt därför att saken brådskar; vi har redan dröjt för länge. Vidare är ett beslut om gullbergsfältet billigare än vilken annan lösning som helst när det gäller infanteriskjutskolans förläggning. Ett beslut om gullbergsfältet är bäst också därför att det inte innebär att någon ny övningsplats tillkommer utan endast en utvidgning av Prästtomta skjutfält, som redan finns. Ett sådant beslut är motiverat även därför att det ingriper mindre i människornas livsföring än varje annan tänkbar lösning skulle göra. Fältet är dessutom välbeläget och terrängen lämplig för övningar. Dessa omständigheter har varit avgörande för mig när jag stannat för gullbergsfältet. Vi kommer inte ifrån den lösningen, trots östgötarnas motstånd, om vi vill ordna övningsmöjligheterna för infanteriskjutskolan, denna arméns mycket betydelsefulla utbildningsanstalt.

Ang. övnings- och skjutfält för infanteriskjutskolan, m. m.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Fru WALLENTHEIM (s) kort genmäle:

Herr talman! Utskottets ärade talesman sade, att jag felaktigt hade påstått att skjutfältsutredningen fått uppdraget att också utreda frågan om infanteriskjutskolans förläggning. Jag tror inte att jag uttryckte saken riktigt så — jag sade att utredningen även hade till uppgift att titta på den frågan; och det är väl anledningen till att en skrivelse i saken har kommit från utredningen.

Herr Gillström yttrade också, att vi talar om två olika saker när det gäller detta samövningsfält. Då ber jag att få fråga: Hur skall man i så fall tolka fastighetsnämndens principuttalande i yttrandet av den 26 juni, att överväganden ur olika synpunkter — militära, ekonomiska och sociala — klart har lett fastighetsnämnden till uppfattningen, att frågan om alla de aktuella militära övningsområdena bör lösas genom anskaffning av ett enda skjutfält? Det står ju i alla fall så i yttrandet; och arméchefen instämde i den uppfattningen och ställde sig bakom det förslag som i detta stycke framlämnades.

Herr Gillström ansåg att jag liksom på ett missvisande sätt hade åberopat remissyttranden i saken. Jag tror inte det. Jag åberopade ett remissuttalande om fältet på 17 000 hektar, därför att jag ville påvisa att en del invändningar fanns att göra ur effektivitetssynpunkt även mot ett så stort fält. Vad sedan beträffar de av mig nämnda yttrandena om de två andra alternativen på 10 500 respektive 7 500 hektar, så kan väl herr Gillström inte bestrida att länsstyrelsen och kommunerna i Östergötland står fast vid sin ståndpunkt, även om de naturligtvis säger att alternativen innebär vissa förbättringar. Också domänstyrelsen och arbetsmarknadsstyrelsen ställer sig fortfarande avvisande mot detta fält. Dessutom har, såsom jag även sade, arméchefen och överbefälhavaren ställt sig bakom alternativet 10 500 hektar, som ju är fastighetsnämndens förslag; om jag

läst rätt, föreslår inte nämnden alternativet 7 500 hektar utan har endast redovisat detta alternativ.

På tal om de sociala svårigheterna sade herr Gillström, att sådana uppstår väl vart man än förlägger ett skjutfält. Det tror jag att jag också framhöll i mitt anförande. Han åberopade i det sammanhanget de 600—800 värnpliktiga, som vid en förläggning till Älvdalen skulle få det besvärligt. Ja, det må vara, men de skall väl inte ligga där så länge. Jag kan inte hjälpa att jag tycker att det argument, som har framförts från något håll, att de värnpliktiga skulle få långa resor till hemorten — jag vet inte, om man avser permissionsförhållandena eller något annat — är ett ganska svaga argument.

Herr SÖDERBERG (s) kort genmäle:

Herr talman! Det är nog inte alls så, herr Gillström, att vi talar om två skilda ting — samövningsfältet och övningsfältet för infanteriskjutskolan — utan saken är den att vi har litet olika åsikter i frågan.

Jag har den mycket bestämda uppfattningen att kan man skaffa ett samövningsfält inom ett område, som inte är olämpligt ur sociala och ekonomiska synpunkter, bör detta samövningsfält också kunna användas av infanteriskjutskolan. Om det finns andra skäl som talar däremot — jag återkommer till den frågan senare — är det en helt annan sak.

Herr Gillström yttrade vidare att jag låtsades, som om skjutfältsutredningen inte hade uttryckt någon mening. Jag behöver då bara hänvisa till den skrivelse som utredningen sänt till riksdagens statsutskott. Det heter där: »Utredningen, som i enlighet med givna direktiv undersökt ett flertal områden för att finna ett för artilleriskjutning och samövning lämpligt fält, har därvid även haft uppmärksamheten riktad på de undersökta områdenas lämplighet såsom övnings- och skjutfält för infanteriskjutskolan. Utredningen har i utskottets ovan citerade utlåtande inlagt den tolkning,

Ang. övnings- och skjutfält för infanteriskjutskolan, m. m.

att utskottet ej förväntar sig ett preciserat förslag angående lämpligaste område för övnings- och skjutfält för infanteriskjutskolan. Med hänsyn härtill har utredningen i denna skrivelse begränsat sig till att redovisa gjorda iakttagelser.»

Det är den ståndpunkt jag hela tiden hävdad, nämligen att utredningen inte tagit ställning och anvisat ett visst bestämt område, utan endast talat om, att de och de fälten finns och de har den och den beskaffenheten. Av utredningen framgår exempelvis att tönnersjöområdet efter en utvidgning mycket väl kan användas av infanteriskjutskolan, men detta skulle innebära att man finge flytta bort ungefär 600 människor, och därför skulle stora sociala vådor vara förenade med en förläggning dit. Samma sak är det med tämnarenområdet. Efter en viss utvidgning kan det användas, men detta skulle beröra 760 personer. Det finns alltså alternativ, och till dem hör slutligen också älvdalsområdet.

Vad detta alternativ beträffar har vi inom utredningen haft olika uppfattningar om dess lämplighet ur vissa synpunkter. En del av utredningens ledamöter har ansett de skäl mot älvdalsområdets lämplighet, som militären har framfört, nämligen de klimatiska förhållandena och investeringskostnaderna, vara så bärande att infanteriskjutskolan inte borde förläggas till Älvdalen. För min del kan jag emellertid inte godkänna de skälen, framför allt inte beträffande investeringskostnaderna. I det långa loppet blir det inte billigare med en förläggning till gullbergsområdet. Man måste ändå skaffa kaserner åt A 1, om regementet måste flytta från järvafältet; den utgiften kommer man ändå inte ifrån. Dessutom finns det utan tvivel ett mycket starkt intresse för att, oavsett om man förlägger ett skjutfält till Gullberg, ändå skaffa sig även älvdalsområdet.

Jag vet inte vad som har tagit åt min gode vän herr Gillström, eftersom han bara misstolkar vad jag har sagt. Jag har inte talat om att jetplanen skulle landa i Visby eller Norrköping när det gäller den reguljära trafiken. Vad det blir frå-

ga om under det första året på Arlanda är övningsflygning av de förare, som skall lära sig att flyga jetplan, och man har sagt att *den* övningsflygningen mycket väl kan ske med landning på Gotland eller vid Norrköping.

Det är väl inte heller alldeles riktigt att påstå att näringslivet visserligen har anmält missnöje mot att man skulle ta det större området i anspråk men inte gjort det när det gällde det mindre området. Jag behöver bara hänvisa till vad som framkom, när statsutskottet hade sitt sammanträde med representanterna för kommunerna därnere i Östergötland. Vid det tillfället uttrycktes ju ett mycket stort missnöje från olika håll — från näringslivets sida, från kommunerna och från skogsvårdens representanter.

Herr Gillström säger att infanteriskjutskolan någonstans måste ligga och att Älvdalen inte duger. Men herr Gillström har inte ens gjort sig besväret att titta på Älvdalen. Jag har föreslagit första avdelningen att fara och titta på Älvdalen, men man har ansett att det kan man göra nästa år. Då skall man fara upp och titta på Älvdalen och Lillhärdal, men att inför dagens avgörande titta på Älvdalen har man tydligen inte funnit någon mening med eftersom man har en förutfattad åsikt på den punkten från utskottets sida.

Innan man uttalar sig om sådana här saker, bör man dock ha skaffat sig en ordentlig bild av förhållandena och gjort sig besvär med att se på de områden det kan bli fråga om.

Herr Gillström sade, att kamrarna får besluta att landet skall skaffa bättre och bättre vapen. Ja, men då tillgodoser man väl inte kravet på ett skjutfält genom att skaffa ett område i Gullberg på cirka 6 000 hektar, som vi vet i dag är för litet, trots att man kan ställa kanonerna på Karlby kronopark när man skall skjuta med artilleri. Då är det bättre att skaffa ett område på 50 000 hektar i Älvdalen, som vi inte behöver betala någonting för, eftersom det är domänmark. Det är visserligen också där fråga om besparingsskog, och det är underligt att

Ang. övnings- och skjutfält för infanteriskjutskolan, m. m.

se, att när det gäller besparingskrog i Dalarna är man så förskräckligt ängslig från statsutskottets sida. Vad man däremot tycker på häradsallmänningen i Gullberg synes inte lika viktigt. Östgötarna är tydligen ett godmodigare släkte än dalkarlarna och därför är man inte lika rädd för dem.

Herr PÁLSSON (cp):

Herr talman! Jag skall till en början öppet och villigt erkänna att jag i våras ställde mig mycket tveksam till förslaget om gullbergsfältet. Jag var tveksam kanske mest med hänsyn till de sociala aspekterna när det gällde att flytta en befolkning på 250 personer. Jag har därför mycket lätt att förstå den argumentering, som förts fram av östgötarna. Det är rimligt att den argumenteringen förs. Jag förstår denna argumentering också när den kommer från annat håll. Däremot hyser jag inte samma respekt för den argumentation som bygger på stockholmsintressen eller eventuellt någon annan sorts intressen, som inte har klart redovisats.

De föregående talarna har redovisat utlåtandet och en del andra ting. Jag skall redovisa de synpunkter som ligger i botten till — jag medger det gärna — mitt ändrade ställningstagande från i vår och till nu. Skulle frågan ha avgjorts under vårriksdagen, hade jag nog gått emot det förslag som utskottet nu har framlagt.

Jag kanske fortfarande skulle ha gått emot det förslaget, om det hade varit på det sättet att skjutfältsutredningen, av vilken jag är ledamot — liksom första avdelningen — under sommarens färder till åtminstone ett drygt dussintal olika platser hade kunnat se skynten av en lösning, som skulle ha inneburit ett mindre ingrepp i civila personers liv än vad gullbergsförslaget innebär. Om jag hade kunnat finna skynten av en sådan lösning inom rimlig tid, skulle jag kanske även i dag ha varit mycket tveksam.

I det här fallet är det väl så, att två allmänna intressen har kolliderat i ti-

den. Riksdagen har anvisat stora pengar för en utbyggnad av det gamla Halm-sjön till det moderna Arlanda, och då har skjutskolan i Rosersberg kommit i vägen. Nu har Arlanda byggts ut väsentligt raskare än vad förut troddes. Det har till oss inom avdelningen lämnats den uppgiften, helt officiellt, att skolflygningarna tar sin början vid Arlanda redan i mitten av denna månad och att de mera reguljära flygningarna vid fältet påbörjas den 1 april nästa år.

Det är ju uppenbart att man under sådana förhållanden måste söka en utväg för att skapa en reträttplats för infanteriskjutskolan — det är ett mycket viktigt intresse för vårt land att även den frågan löses. Det har sagts tidigare — jag är övertygad om att den uppfattningen är riktig — att infanteriskjutskolan är arméns viktigaste utbildningsanstalt för vidareutbildningen. Utbildningen måste anknytas till moderna vapen och stridsmedel, som under senare tid tillkommit och som väl det blir nödvändigt att alltjämt anskaffa, även om vi helst inte önskade detta.

I ett sådant läge får man väl göra ett bedömande. Det är klart att jag är ense med dem som säger, att det vore önskvärt att kunna lösa de tre spörsmål som är aktuella och av vilka två har blivit uppdragna åt skjutfältsutredningen, nämligen ett skjutfält för A 1 och ett samövningsfält. Den tredje uppgiften har statsutskottet bett oss ge synpunkter på, och det är alltså frågan om en ny förläggningsplats för infanteriskjutskolan.

Det är givet att man ställer olika krav på dessa tre olika skjutfält. Jag tror att man för ett samövningsfält måste teckna en annan bild av hur området skall se ut, ty det bör inte vara likadant som skjutfältet för ett artilleriregemente. Alldeles självklart är att en infanteriskjutskola av vår typ måste ha speciella krav på terrängförhållanden. Man skall sålunda ha god tur, om man skall träffa på ett område som inom sig innesluter så många slag av terräng att det rimligen kan tillgodose alla tre kraven.

Ett annat skäl till övervägande är

Ang: övnings- och skjutfält för infanteriskjutskolan, m. m.

kostnadsfrågan. Jag tror visst att det, som herr Söderberg sade, går att anlägga ett fält på Älvdalsåsen, som inrymmer alltsammans, men det lär knappast gå att göra med anlitande enbart av kronomark, utan man lär nog tvingas ta för sig både av sockenallmänning och av enskilda skogar.

När det gäller förvärv av mark — det må gälla Älvdalen eller vilken annan plats som helst, som det kan bli tal om — då lärers sådant förvärv av mark enligt min uppfattning inte kunna lösas på annat sätt än genom markbyte med kronan, så att vederbörande kan få mark på annat håll. Detta bör i alla händelser kunna gå för sig när det gäller såväl trävarubolagen som industribolagen. Jag tror också att det låter sig göra beträffande allmänningar och i rätt stor utsträckning beträffande enskilda.

Skall man däremot expropriationsvägen köpa de marker man behöver, tror jag att det blir både en svårframkomlig väg och onödigt dyrbart. Det är sålunda inte så enkelt att skaffa fram marken vare sig man väljer Älvdalen, Lillhärdal eller någon annan plats. Det kommer att ta tid, och skall man gå köpvägen kommer det att dra mycket väsentliga kostnader.

Beträffande Älvdalen, och kanhända i någon mån även beträffande Lillhärdal, är det inte fråga om bara att skaffa mark för skjutfältet, det må nu vara större eller mindre. Det förhåller sig så att från Mora till Älvdalen går en 4 mil lång järnväg. Jag har sett att denna järnväg finns upptagen i någon etapp på SJ:s önskelista i fråga om nedläggning av järnvägar. Den saken skall jag emellertid inte yttra mig om nu, jag konstaterar bara att det är 4 mil med järnväg från Mora till Älvdalen och sedan ytterligare bortåt 3 mil från Älvdalens samhälle upp till fältet.

Om man här uppe skall bygga ett nytt etablissemang, så kan jag inte föreställa mig att det skulle byggas uppe på fältet. Jag föreställer mig att en markfråga gäller själva fältet, en annan markfråga själva etablissemanget. Sedan kan man hysa farhågor att om man skall ha sko-

lan där eller i Lillhärdal — fortfarande har jag Lillhärdal som alternativ — så är det ju såvitt jag förstår inte enbart fråga om etablissemang. Här blir i båda fallen en hel del människor engagerade i detta fält och i denna skola, människor som behöver ha bostäder, många av dem familjebostäder. Det är kanske inte så alldeles tvärsäkert att detta spörsmål kan lösas i småsamhällen utan statens medverkan. Det tillkommer då kostnader även där. Jag nämner detta som en jämförelse då jag så småningom kommer över till frågan om gullbergsfältet och Linköping, det alternativ som utskottet har stannat för.

Det är ännu ett spörsmål som sammanhänger med Älvdalen och Lillhärdal. Jag vet inte om jag bedömt saken rätt, men jag utgår ifrån att om man skall ha ett fält, som medger möjligheter för skjutskolan att bedriva praktiska övningar, har man behov även av stridsvagnar. Vi har ju numera rätt så tunga sådana. Jag är inte övertygad om att det kan vara ekonomiskt riktigt att släpa dessa tunga vagnar fram och tillbaka på dessa stora avstånd. Jag har en svag misstanke om att åtminstone något antal stridsvagnar måste ställas kvar där uppe på fältet, och då krävs det väl också inte så små garagebyggen och andra utrymmen. Jag tror inte att det är någon överdrift att räkna med den siffra som här anges. Att det sedan tillkommer förstärkningsarbeten både på broar och vägar till båda dessa sistnämnda fält är för mig helt klart.

Jag skall försöka begränsa mitt resonemang när jag kommer över till gullbergsfältet, som jag för min del föredrar. Där uppstår ju ett ledigt kasernutrymme av en storlek, som är tillräcklig för infanteriskjutskolan. Det kostar naturligtvis en del pengar i utrustning, men dessa pengar är dels små i förhållande till ett alternativ med fullständiga nybyggnader, dels är väl dessa kostnader till någon del att hänföra till sådant löpande normalt underhåll, som byggnaderna ändå skulle vara i behov av. Det blir alltså på denna punkt fråga om ett klart förbilligande av kostnaderna.

Ang. övnings- och skjutfält för infanteriskjutskolan, m. m.

Därtill kommer att vi i Gullberg har möjlighet att lösa bostadsfrågan på ett helt annat sätt, även i den mån det gäller familjebostäder. Linköping är ju dock en stad, såvitt jag minns rätt, på 63 000—64 000 människor. I ett samhälle av denna storlek finns ändå en hyresmarknad av helt annan typ än i småsamhälLEN med kanske, om man inkluderar kringliggande bygd, 7 000—8 000 människor. Det bör ju bli en väsentlig skillnad därvidlag.

Vidare är väl avståndet till fältet här väsentligt mindre än i varje fall vad det blir med ett fält i Älvdalsåsen och med en tänkt förläggning i Älvdalen.

Då är det klart, att det kvarstår att göra en bedömning av det sociala intrycket — tvånget för människor att flytta och för en del av dem att skaffa sig annan utkomst. Här har lämnats uppgifter, som rent summariskt i och för sig är riktiga, men det kan ändå vara av ett visst intresse att ge en specifikation.

Låt oss först ta kronoparken i Gullberg. Enligt uppgifter som vi har fått är antalet arrendatorer 28 och antalet anställda 5; det blir 33 familjer med 116 personer. I fråga om mark i enskild ägo finns det 25 ägare med 17 anställda. Det blir 42 familjer tillhopa, och det rör sig om 150 personer. På mark i enskild ägo är bosatta — men inte verksamma på området — 5 familjer med 17 personer; de är väl att hänföra till gruppen hyresgäster. Det totala antalet människor som måste flytta från sin fasta bostad och från sin verksamhetsplats blir då 150 personer, det antal som uppgivits. Jag vill påpeka — jag tror att herr Gillström nämnde det — att 18 av de 25 enskilda ägarna har förklarat sig villiga att sälja. Jag redovisar dock inte siffran 18 som något heligt tal, ty det är givet att de, fastän de blivit tillfrågade och svarat, mycket väl kan ändra sig när det kommer till kritan.

Jag har redovisat dessa siffror eftersom de ger en kanske något annan bild än en klumpredovisning.

Som norrlänning skulle jag mycket gärna se, att infanteriskjutskolan kom norrut, det är ingen tvekan om den sa-

ken — inom parentes sagt är vi norrlänningar rätt så vana vid att flytta på oss, eftersom det byggs mycket kraftverk i Norrland. Jag skulle som sagt gärna se en flyttning norrut, men jag kan inte trösta mig med det resonemang som förts: »Det här kan man skjuta upp, det behöver inte bli något långt uppskov.» Om det skall vara någon mening med ett uppskov, kan uppskovet inte bli mindre än ett år. Skall ett utskott eller en avdelning titta på någon plats och bilda sig en uppfattning om denna, bör man — i varje fall norrut — göra det då det är barmark och inte då det ligger ett snötäcke på marken. I så fall är vi väl framme vid nästa års höstriksdag, när vi skall ta ställning. Om vi då skulle besluta oss för en plats, där det ovillkorligen krävs ett nybygge, räknar jag med att den minsta tid som behövs för att få en lösning efter de beslutade riktlinjerna är tre eller måhända fyra år.

Jag har kommit till den uppfattningen, att vi inte kan vänta så länge. Jag sade inledningsvis, att infanteriskjutskolan säkerligen är arméns viktigaste utbildningsinstrument. Det har jag blivit övertygad om efter att ha fått ta del av skolans kursprogram. Om jag inte minns alldeles fel omfattar den längsta kursen, som avser kompani- och bataljonsofficere, sju månader. Sedan är det olika längd på kurserna, ned till kanhända bara några veckor, men kurserna löper om lott och pågår året runt. Jag ser det så, att det är av yttersta vikt för vårt försvar att vi försöker hålla den utbildningen intakt så långt möjligt. Jag tror att det skulle vara mycket olyckligt — med den vapenanskaffning vi redan har och troligen kommer att få i ökad omfattning — om utbildningen skulle behöva avbrytas under ett antal år eller stympas.

I detta sammanhang har ju sagts, att det går att förlägga en viss utbildning till Järvafältet. Jag är kanske inte tillräckligt sakkunnig för att yttra mig om de möjligheterna, men jag kan ju som lekman anlägga en del synpunkter på ett sådant förslag.

Det är väl så att själva läget för Järva-

Ang. övnings- och skjutfält för infanteriskjutskolan, m. m.

fältet medför, att man där knappast har idealiska utbildningsmöjligheter, än mindre skjutmöjligheter. Om man nu jämför de 1 300 hektaren vid Rosersberg med en viss del av Järvafältet, som också utgör 1 300 hektar, i fråga om möjligheter till skjutningar, så föreligger en betydlig skillnad, nämligen att det vid Rosersberg finns möjlighet att utnyttja viss del av Mälaren, d. v. s. ett vattenområde, vilket ökar skjutfältets möjligheter utöver redovisade 1 300 hektar. På Järvafältet har vi inte samma möjlighet. Vi har järnvägar och stora vägar på två sidor. Vi har Barkarby flygflottilj, som kapar av järvafältet på mitten. Att ställa en arealredovisning mot en annan arealredovisning — det må nu gälla Rosersberg eller något annat sammanhängande område — är inte att lämna en likvärdig redovisning. Jag har därför inte nämnvärt kunnat tro på de ifrågasatta möjligheterna.

Innan jag lämnar mitt resonemang om Gullberg, borde jag kanske ha gjort ett tillägg. Jag gör det därför att det tidigare i debatten riktats en allvarig erinran mot utskottets förslag till skrivning om att fältet skulle begränsas till 6 000 hektar. Denna skrivning skulle vara synnerligen olycklig och — efter vad jag förstår av resonemanget — vara den sämsta poängen i utskottsutlåtandet.

Jag måste säga, att jag har litet svårt att förstå den invändningen, ty det verkligt starka skäl, som många har tryckt på från östgötabåll, har ju varit, att förslaget bara är en början och att det kommer att bli fråga om att ta i anspråk ytterligare mark senare. Det borde kunna vara ett motiv för att förutsätta en begränsning, om man har den misstanken att försvaret kommer igen med ökade anspråk om ett eller annat år. Men å andra sidan har i den interna diskussionen i denna fråga under de senaste veckorna sagts vissa ting, av vilka man kanske glömmer en del och håller en del i minnet. En enligt min mening mycket representativ östgötaröst sade mig, att om försvaret kunde gå ned till åtminstone 4 000 hektar, vilket kommunerna är beredda att acceptera, så skulle det i alla

fall vara en möjlighet till lösning. Men hur kan man föra ett sådant resonemang? Om man inte vill göra en begränsning vid 6 000 hektar, så är det väl ändå mer riskabelt att göra en begränsning vid 4 000 hektar. Det är uppenbarligen större anledning att vänta önskemål om utökad område när det gäller 4 000 än 6 000 hektar. Jag nämner detta bara för att jag inte blivit helt övertygad om att det skulle vara ett misstag att här förutsätta en begränsning.

Jag vill sedan ta upp ytterligare en sak i utskottets skrivning. Vi har nog gett uttryck för att vi inte är blinda för de sociala konsekvenserna och vi har därför sökt göra en skrivning, som skall binda dem, som i fortsättningen skall handla på detta område, därest nu utskottsförslaget antages. Vi har bl. a. uttalat, att den kommitté, som har skymtat tidigare i debatten, skall i samråd med vederbörande myndigheter vidtaga åtgärder för att underlätta omplanning och för att trygga utkomstmöjligheterna för de personer, som måste flytta från fältet. Jag vet inte om ett riksdagsutskott över huvud taget kan skriva mera bestämt när det gäller att tillgodose människors berättigade intressen än vad vi har gjort. Jag vill också gärna hoppas, att vad vi har förutsett kommer att visa sig betryggande vid tillämpningen.

Jag skall inte förlänga mitt inlägg i vidare mån än att jag vill ta upp ett yttrande, som jag tror att herr andre vice talmannen fällde i sitt anförande. Han fann det ganska märkvärdigt, att norrmännen kan förlägga sitt fält mycket längre norrut än vi. Det kanske ligger något i den invändningen, men jag är inte säker på att jämförelsen kan göras alldeles utan vidare. Först och främst är det väl på det sättet, att norrmännens skytte- och vinterskola, som de kallar den och som väl närmast är jämförbar med vår interiskjutskola, inte ligger så särskilt långt norrut; skolan ligger vid Elverum tolv mil nordnordost om Oslo. Deras stora skjutfält ligger åtskilligt nordligare, men detta går ju inte

Ang. övnings- och skjutfält för infanteriskjutskolan, m. m.

alls att jämföra med vår skjutskola. Det gäller ett stort skjutfält vid Hjerkinns ytterligare 25 mil längre norrut, d. v. s. 37 mil norr om Oslo. Det var från början ett artilleriskjutfält men utnyttjas numera också som samövningsskjutfält. Jag skall väl inte dra jämförelsen längre i övrigt, men det kan vara värt att erinra om att topografien hos oss inte är samma begrepp som i Norge. Det är kanske rimligt, att norrmännen med sin terräng har förlagt sitt skjutfält något nordligare än vad vi gör. Det är en sak. En annan sak är att vi tillhör en neutral stat, som vill sköta sig själv. Det innebär att vi har att se åt flera sidor än norrmännen. Norrmännen tillhör Atlantpakten. På den ena sidan har de ju medlemsstaterna i Atlantpakten, och på den andra sidan har de oss, som är neutrala. Jag vill bara erinra om detta för den händelse att någon skulle ha gjort en sådan jämförelse eller kommer att göra en sådan jämförelse med anledning av det inlägg som jag här syftar på.

Herr talman! Jag skall inte för ögonblicket säga mera. Jag skall be att få återkomma, om jag behöver detta för att ge någon replik.

Jag instämmer i det redan framställda yrkandet om bifal till utskottets förslag.

Herr **ESKILSSON** (h):

Herr talman! Frågan om gullbergsfältet har, som kammarens ledamöter säkerligen förstått, vållat en mycket livlig debatt inom den landsända som beröres av förslaget. Den har haft en förmåga att sätta sinnena i svallning i ovanligt hög grad. Där om vittnar en lång rad offentliga uttalanden av olika personer och myndigheter, och därom vittnar inte minst den livliga debatt, som under de senaste åren förts i ortstidningarnas insändarspalter.

Den lokala opinionen, åtminstone den som har gjort sig hörd, har mycket entusiastiskt varit emot gullbergsfältet, och det kanske inte heller är så svårt att förstå. Det ursprungliga förslaget till skjutfält hade nämligen en sådan om-

fattning — siffran omkring 17 000 hektar har redan nämnts här — att dess förverkligande skulle ha inneburit en katastrof för den berörda bygden. Förslaget blev en chock för länsopinionen, och det har varit mycket svårt att komma över denna chock i fortsättningen, även sedan arealen blivit betydligt reducerad. Reaktionen blev som sagt mycket kraftig. Länsmyndigheter av olika slag med länsstyrelsen i spetsen, de berörda kommunerna, ekonomiska organisationer och enskilda personer har energiskt påvisat, vilket hårt ingrepp i försörjningsmöjligheterna som det ursprungliga förslaget skulle innebära både direkt för den inom området bosatta befolkningen och indirekt för hela bygden. Det råder väl ingen tvekan om att den kraftiga oppositionen också medförde avsedd effekt. Det förslag, som vi i dag har att ta ställning till, har nämligen minskats till en areal som endast är ungefär en tredjedel av den som föreslogs i början.

Även detta förslag möter bestämda gensagor både hemma i Östergötland och här i riksdagen. Det är emellertid ingen tvekan om att betänkligheterna inför det nya förslaget är mindre än vad de var tidigare. Om man t. ex. läser remissvaret från länsstyrelsen i Linköping av den 5 februari 1959 med uppmärksamhet, får man klart för sig att länsstyrelsens motstånd mot det minskade fältet inte är så bestämt som mot de tidigare förslagen. Visserligen avstyrkes det större alternativ, som då diskuterats — nämligen det på 10 500 hektar — men indirekt ställer man sig inte helt avvisande till det mindre alternativet — på 7 500 hektar — efter en ytterligare reduktion. Särskilt kraftigt har de lokala betänkligheterna emellertid kommit till uttryck i reservationen till statsutskottets utlåtande nr 180. Det är en ganska egendomlig företeelse, att inte mindre än fem av de tio reservanterna är representanter för Östergötland. Det är glädjande för en östgöte att så många av våra riksdagsmän suttit på så viktiga poster i detta sammanhang.

Eftersom jag personligen inte har kun-

Ang. övnings- och skjutfält för infanteriskjutskolan, m. m.

nat ansluta mig till »motståndsmännen» i denna fråga, har jag ansett det vara på sin plats att med några ord redovisa min uppfattning. Eftersom jag inte haft tillfälle att delta i utskottsbehandlingen eller lyssna till några militära föredragningar, blir mina synpunkter i mycket hög grad lekmanamässigt betonade.

Av vad som redan anförts från utskottsmajoritetens talesmän har väl klart framgått, att infanteriskjutskolan måste flyttas inom en mycket kort tid och att man måste ha ett nytt skjut- och övningsfält för skjutskolan. Frågan om skjutfältets förläggning har under de senaste åren varit föremål för upprepade utredningar, som redan har redovisats under den gångna debatten. På olika sätt har man under åren diskuterat och undersökt möjligheterna att placera infanteriskjutskolan på olika platser.

Trots dessa mycket noggranna utredningar hörde vi nyss både av herr Gillström och herr Pålsson, att man inte har något annat alternativ att föreslå än Gullberg för placering av infanteriskjutskolan. Mot bakgrunden av detta har jag svårt att förstå hur man då tror sig kunna uppnå någon annan lösning genom förnyade utredningar, som reservanterna föreslår, allra helst som utredningarna skall göras av samma personer som företagit den sista utredningen, nämligen 1959 års skjutfältsutredning.

Att det föreslagna skjutfältet kommer att medföra svårigheter för befolkningen i de berörda bygderna, därom råder ingen diskussion. Genom begränsningen av området har man dock minskat skadeverkningarna, och det är väl också ställt utom all diskussion, att förlusterna för de enskilda så långt som möjligt måste ersättas från statens sida. Svårigheter för ortsbefolkningen och bygden kommer emellertid att uppstå var i landet man än lägger ett militärt övningsfält. När utredningarna och statsutskottet efter noggranna överväganden har stannat för gullbergsområdet som det ur olika synpunkter lämpligaste för ändamålet, är det svårt att motsätta sig ett sådant förslag endast med hänsyn till lokala önskemål. Det är en angelägen

uppgift att ge vårt försvar bästa möjliga förutsättningar för att lösa utbildningsfrågorna och möjlighet att även använda de moderna vapen, varom bl. a. herr Gillström nyss yttrade sig. I motsats till övriga förslag anses gullbergsfältet ur militär synpunkt lämpligt för detta ändamål.

Jag ansåg emellertid i våras, när propositionen framlades, att vi från riksdagens sida borde göra allt för att ytterligare begränsa olägenheterna för ortsbefolkningen av det militära skjutfältet. Det var främst i två avseenden, som vi kunde vidta sådana åtgärder, nämligen i fråga om fältets framtida omfattning och i fråga om olägenheterna för grannarna runt omkring fältet. På grund av de stora krav, som man tidigare haft beträffande fältets storlek, är det naturligt att både ortsbefolkningen och länsmyndigheterna hyst farhågor för att man snart skulle behöva utvidga området för att kunna fylla de militära behoven. Man befarade alltså, att om bara början var gjord, skulle fortsättningen snart följa. För att undanröja dessa farhågor ansåg jag det nödvändigt, att riksdagen i samband med beslut om gullbergsfältet gjorde ett uttalande mot fältets framtida utvidgning.

Olägenheterna av skjutfältet för ortsbefolkningen drabbar emellertid inte bara befolkningen inom det föreslagna övningsområdet. Även grannarna runt omkring kommer att drabbas av stora förluster. Närheten till ett stort övnings- och skjutfält med intensiv verksamhet innebär i och för sig obehag för de kringboende. Jordbruket kommer även i fortsättningen att drabbas av skador i samband med övningarna. Dessutom kommer saluvärdet på kringliggande fastigheter att sjunka dels på grund av de försvårade kommunikationerna, dels på grund av de obehag, som närheten till skjutfältet innebär.

Jag föreslog därför i min motion nr 454, att ersättning även skulle utgå till kringliggande fastigheter för den värdeminskning och de skador som kommer att åsamkas genom övnings- och skjutfältets förläggning till Gullberg.

Ang. övnings- och skjutfält för infanteriskjutskolan, m. m.

I båda dessa avseenden har statsutskottet beaktat de i min motion framförda synpunkterna. Detta sker dels genom uttalandet i utskottets kläm, att det föreslagna övnings- och skjutfältet för framtiden begränsas till det av Kungl. Maj:t föreslagna området om ca 6 000 hektar, dels genom ett uttalande i motiveringen, att den föreslagna ersättningskommittén i varje särskilt fall skall pröva ersättningsanspråk även från närliggande fastigheter.

Under diskussionen har både fru Wallentheim och herr Söderberg ifrågasatt värdet och betydelsen av dessa uttalanden. Jag fattade fru Wallentheim så att hon förmenade, att ett sådant uttalande inte var mycket att lita på. Då vill jag bara i all anspråkslöshet påminna om att man då det gäller en ifrågasatt utvidgning av Villingsbergs skjutfält har byggt på ett uttalande under debatten av det dåvarande statsrådet att en sådan utvidgning inte skulle ske. Jag menar att ett utskottsförslag som bifalles av riksdagen har lika stort värde för framtiden.

När det gäller herr Söderbergs uttalande om att ett sådant ställningstagande kunde vara till hinder för gullbergsfältets användning, måste jag i likhet med herr Pålsson uttala min förvåning över en sådan uppfattning. Vi anser det vara värdefullt ur lokal synpunkt, att man genom ett klart uttalande från riksdagens sida begränsar fältets omfattning. Vi menar att ortsbefolkningen därigenom får en garanti för att skadeverkningarna kommer att bli betydligt mindre än vad de skulle ha blivit om ett större fält hade blivit beslutat av riksdagen.

Jag har därför, herr talman, den uppfattningen att de önskemål, som jag tillät mig framföra, till fullo beaktats av utskottet, och att de, om så blir riksdagens beslut, också kommer att vara av värde för ärendets behandling i fortsättningen.

Genom den nedbantning av det ursprungliga förslaget, som gjorts under utredningens gång, och genom de åtgärder, som statsutskottet nu vidtagit, är det min förhoppning att olägenheterna

för civilbefolkningen och bygden genom gullbergsfältets tillkomst skall kunna begränsas så långt som det är praktiskt möjligt.

Jag kommer, herr talman, att vid omröstningen ansluta mig till utskottets förslag.

Herr SUNNE (fp):

Herr talman! Det kan inte hjälpas att man har en känsla av att förslaget om infanteriskjutskolans förflyttning till Linköping och om det skjutfält på ca 6 000 hektar, som skall förläggas till Gullberg, inte är en tillfredsställande lösning av den fråga det här gäller. Som jag ser är det endast att anse som en nödlösning.

Försvarets fastighetsnämnd föreslog från början ett område på 17 000 hektar i anslutning till Gullbergs kronopark, och jag skulle tro att man då från militärt håll ansåg att detta knappast var någonting att pruta på. Sedan har dock undan för undan anspråken bantats ned. Naturligtvis är det också en kostnadsfråga — det första förslaget var kostnadsberäknat till 40 miljoner, och nu är man nere i 20 miljoner.

Om jag fattade herr Gillström rätt var han också inne på tanken att gullbergsområdet ganska snart skulle kunna bli för litet. Han är dock en svuren anhängare av gullbergslösningen — någon har ju här av misstag kallat honom herr Gullberg — men han borde dock kunna vara med om att det kunde finnas en annan och bättre lösning. Detta förslag har avstyrkts av de civila myndigheterna, och jag tror, med tanke på utvecklingen på det vapentekniska området, att man mycket snart måste utvidga skjutfältet om man går in för denna lösning.

Herr Eskilsson säger sig vara glad åt, att utskottsmajoriteten gått med på hans yrkande att man skall begränsa detta område till 6 000 hektar så att alltså någon utvidgning i framtiden inte skulle få göras. Men, herr Eskilsson, om vi om några år skulle få vapen av sådant slag, att gullbergsfältet skulle bli oanvändbart, hur skall man då förfara?

Ang. övnings- och skjutfält för infanteriskjutskolan, m. m.

Reservanterna till utskottsutlåtandet har också framhållit, att man med hänsyn till den snabba militärtekniska utvecklingen torde få räkna med att det föreslagna fältet inom en nära framtid måste utvidgas, om det skall tjäna sitt ändamål. Skall man då redan från början förbjuda en dylik utveckling? Då kan det hända att det visar sig att de 20 miljonerna är alldeles felinvesterade, eftersom de inte kan utnyttjas utan att större och dyrare fält måste anskaffas på annat håll.

Det är nog sant, som här har framhållits av flera talare, att det föreligger tidsnöd, då denna fråga behöver en snabb lösning. Men tidsnöden får inte motivera att man löser en så betydelsefull fråga på ett olämpligt sätt. Skjutfältsutredningen säger dock, att goda möjligheter föreligger att anordna såväl artilleriskjutfält som samövningsfält på annat område än gullbergsfältet, och då nämndes här Älvdalsområdet. Herr Gillström menade att dessa två saker inte skulle sammanblandas. Jag erkänner att jag inte är särskilt sakkunnig på området, men jag kan dock inte tro annat än att man i Älvdalen borde kunna få ett fält som kan användas till båda de ändamål det här är fråga om.

Herr Pålsson sade att han inte hade något emot en förläggning av skjutfältet till Norrland. Ja, när vi har någon möjlighet vill jag gärna hjälpa honom på den punkten. I älvdalsområdet har man en areal på ca 50 000 hektar, till största delen kronopark. Ingen fast bosättning kommer där att beröras. Kanske är just det området, såsom här framhållits, olämpligt för det ändamål det gäller, men jag tror nog att man skulle kunna finna något annat område norrut, som skulle kunna lämpa sig, och där man inte skulle behöva få så mycket skogsmark och därmed förenade jordbruksområdena förödda som i Gullberg.

Det är väl ändå när det gäller frågans slutliga lösning nödvändigt att skjutfältet i fråga om storlek och terrängförhållanden ligger tillfredsställande ur militära synpunkter och att det förlägges till sådant område, att närings-

liv och bebyggelse förorsakas så betydliga skadeverkningar som möjligt. I propositionen framhålles också, att förläggande av skjutfältet till gullbergsområdet medför betydande olägenheter ur samhällsekonomiska och sociala synpunkter. Gullbergsområdet representerar ett produktionskapital av sådant värde att det inte bör förödas genom att ta detsamma i anspråk för ett skjutfält.

Det område som man nu föreslår skall tas i anspråk för detta ändamål omfattar, såsom här flera gånger upprepats, efter nedbantningen, om jag så får uttrycka mig, 6 000 hektar skogs- och jordbruksmark. Omkring 250 personer måste flytta från området. De vet förmodligen inte själva för närvarande vart de skall ta vägen, men det är uppenbart att betydande svårigheter måste uppstå i samband med denna förflyttning.

Eftersom man här i debatten vid flera tillfällen har hänvisat till länsstyrelsens yttrande, kan jag, herr talman, inte neka mig att anföra något av vad länsstyrelsen framhållit då jag vill ha detta antecknat till protokollet.

Länsstyrelsen anför till en början, att gullbergsfältet uppenbarligen icke tillgodoser de önskemål på ett övningsfält som uppställts ur militär synpunkt. Fältets areal understiger sålunda väsentligt de ursprungligen uppställda kraven. Detta förhållande ger anledning antaga att en utvidgning inom någon tid kommer att visa sig nödvändig, för vilket ändamål ytterligare markområden skulle behöva tagas i anspråk.

Även om området begränsas i enlighet med fastighetsnämndens förslag kommer förläggandet av ett skjutfält till gullbergsområdet enligt länsstyrelsens mening att medföra avsevärda olägenheter. Den redogörelse, som fastighetsnämnden i sitt betänkande lämnat angående konsekvenserna för befolkning och näringsliv m. m., anser länsstyrelsen vara alltför knapphändig. Sålunda har hänsyn icke tagits till att även utom fältets område bosatta personer kommer att få kännning av flyttningen från fältet. Icke heller framgår det av utredningen hur skatteunderlaget i kommu-

Ang. övnings- och skjutfält för infanteriskjutskolan, m. m.

nera kommer att påverkas av förflyttningen av befolkningen från området. De direkt eller indirekt berörda kommunerna utgör den del av länet, där redan nu försörjningsmöjligheterna icke är tillfredsställande. Vid ett genomförande av skjutfältsprojektet skärpes den svåra situationen för dessa kommuner dels genom försämrade möjligheter för befolkningen att få arbete och försörjning, dels genom den ökade isolering i förhållande till länets centrala delar som ett genomförande av förslaget skulle medföra. Denna isolering skulle bli katastrofal därest fältet måste utökas till det mått, som erfordras för att det skall fylla de militära behoven. För kommunikationerna inom ifrågasvarande del av länet kommer gullbergsfältet att medföra betydande svårigheter, vilka kommer att bli avsevärt större än vad fastighetsnämnden angivit. Jämväl för jord- och skogsbruket samt för massa-, sågverks- och trävaruindustrien inom länet kommer avsevärda olägenheter att uppstå. Betydande problem av arbetsmarknadskaraktär är vidare förknippade med genomförande av skjutfältsförslaget även om den berörda befolkningens numerär kan synas relativt begränsad.

Anläggandet av ett övnings- och skjutfält på gullbergsområdet kommer att medföra större olägenheter än nödigt och bör därför enligt länsstyrelsens mening icke komma till stånd. Länsstyrelsen anser, att frågan om försvarets behov av övnings- och skjutfält och dessas förläggning bör bli föremål för förutsättningslös utredning i ett sammanhang.

Detta är alltså ett avsnitt av vad länsstyrelsen anfört.

Av vad jag här framhållit torde framgå, att detta övnings- och skjutfält, sett ur militära synpunkter samt med hänsyn till näringslivet och bebyggelsen, bör förläggas till annat område än gullbergsområdet. Infanteriskjutskolan och för densamma erforderligt övnings- och skjutfält bör förläggas till sådan del av vårt land där utbildning kan ske under både sommar- och vinterförhållanden

och där förläggningen av infanteriskjutskolan kan vara till fördel ur näringslivets och bebyggelsens synpunkter.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den vid utskottets utlåtande förgade reservationen.

Herr BERGH, RAGNAR, (h):

Herr talman! Diskussionen har nu pågått så länge att jag skulle tro, att de faktorer, som är relevanta i detta problem, i huvudsak har redovisats eller berörts. När jag faller det omdömet inräknar jag bland de relevanta faktorerna även de ganska känslöbetingade uppfattningar, som har kommit till uttryck hos ett par av reservanterna, ehuru väl det givetvis vore fördelaktigt om man såge på denna fråga med den kylighet som nog egentligen krävs.

För mitt eget vidkommande medför detta konstaterande att jag får begränsa mitt inlägg till några påpekanden, kompletteringar och erinringar.

Vad erinringarna beträffar skulle jag vilja börja med att påpeka en sak som återfinnes i reservationen och som sedan har upprepats av reservanternas talesmän i debatten. Till stöd för reservationen åberopar man remissyttranden utan att redovisa vilket projekt som dessa remissyttranden avser. Det är i detta sammanhang ganska angeläget att hålla i minnet, att det första förslaget i fråga om Gullberg avsåg ett område på 17 000 hektar och att det vi nu talar om avser 6 000 hektar. Däremellan har det också förekommit förslag på 10 500 och 7 500 hektar. Det är angeläget för dem som åberopar remissmyndigheternas yttranden att tala om vilket projekt yttrandena avser.

Av att den föreslagna arealen undan för undan har minskats vill reservanterna för övrigt dra den slutsatsen, att det fält på 6 000 hektar, som nu föreslås, är alldeles för litet. I det sammanhanget förbiser man, att när 17 000 hektarsförslaget framlades var det inte såsom nu bara fråga om ett övningsfält för de förband som finns i Linköping och för infanteriskjutskolan. Den gången gällde

Ang. övnings- och skjutfält för infanteriskjutskolan, m. m.

det också A 1. När A 1 utgår ur programmet följer därav, att arealen rimligtvis måste kunna minskas. Jag menar alltså att reservanterna här drar en slutsats som inte är korrekt.

Jag vill vidare vitsorda den tolkning som herr Gillström gav av skjutfältsutredningens uttalanden i ett par avseenden. Nederst på sidan 16 i utlåtandet — ett avsnitt som ingår i reservationen — refererar man ett uttalande av skjutfältsutredningen, enligt vilket utredningen vid fullgörande av sin uppgift att finna ett skjutfält för A 1 och eventuellt ett samövningsfält har funnit, att ett flertal undersökta områden syns i och för sig vara användbara som artilleriskjutfält, samt att utredningen är förvissad om att goda möjligheter föreligger att anordna såväl artilleriskjutfält som samövningsfält på annat område än gullbergsområdet. Av detta påpekande från utredningen har man tydligen från reservanthåll — måhända inte genomgående — dragit den slutsatsen, att det finns andra områden som i och för sig är synnerligen lämpliga som skjutfält för infanteriskjutskolan, rentav lämpligare. Även detta är en felaktig slutsats, ty såsom herr Gillström redan har påpekat gäller det här samövningar av olika slag. Men även om samövningsuppgifterna skulle vara identiska kan det ju vara andra omständigheter som gör en koordination i och för sig olämplig; jag kommer till den saken i ett annat sammanhang.

Jag vill också vitsorda herr Gillströms tolkning av vad skjutfältsutredningen i övrigt har skrivit till statsutskottet om tänkbara andra områden för infanteriskjutskolan. Där har utredningen inte dragit någon slutsats men däremot så tydligt som man rimligtvis kan begära beskrivit de områden, som har undersökts, och i förra hälften av sitt yttrande till statsutskottet har utredningen också återgivit de krav som man på sakkunnigt håll har ansett sig böra ställa på ett skjutfält för infanteriskjutskolan. Då är det ju ganska lätt för var och en, som läser denna beskrivning och jämför den med de uppställda kraven, att

avgöra huruvida det undersökta området i och för sig är lämpligt och vidare om det är lämpligare än Gullberg.

Vidare är det nog en alldeles enstämmig mening inom skjutfältsutredningen — möjligen så när som på en liten nyansskillnad för herr Söderbergs del — att vi inte har funnit något annat fält som lämpar sig bättre för infanteriskjutskolan än gullbergsfältet. Dessa herr Gillströms tolkningar vill jag alltså bekräfta.

När jag sedan övergår till att beröra en del synpunkter som har framförts, skulle jag vilja börja med att säga att efter mitt förmenande har i debatten tidsfaktorn icke fått det beaktande som situationen kräver. Jag tror att jag tämligen exakt anger problemställningen om jag säger att ett bifall till reservationen skulle betyda antingen att Arlandafältet icke kan tagas i anspråk inom rimlig tid eller också, om det tages i anspråk, att infanteriskjutskolan icke kommer att kunna fungera. Ett bifall till utskottets hemställan innebär däremot att man inom förhållandevis kort tid kan ta Arlandafältet i anspråk och vidare låter skjutskolan arbeta under förhållanden som är nödvändiga för att den skall kunna fylla sin uppgift.

Det kan ju för reservanterna tyckas, som om detta konstaterande av reservationens innebörd skulle vara ett ganska hårt tal, men det är lätt att bevisa att denna karakteristik är riktig.

Den 4 november i år, alltså för inte många dagar sedan, begärde luftfartsstyrelsen att flygningsförbudet över Rosersberg skulle upphävas, och anförde som skäl att Arlandafältet, som ju har blivit färdigt mycket tidigare än vi har räknat med, nu kan tas i anspråk för diverse flygningar. Man räknade med att ett stort antal flygningar per dag skulle försiggå över fältet och på så låg höjd att skjutningar inte kunde pågå samtidigt.

Det är ganska naturligt att arméchefen i det läget slår larm. Han har skrivit till luftfartsstyrelsen, och man har gjort en framställning hos Kungl. Maj:t. Arméchefen för sin del skriver, att han förstår önskvärdheten av att Arlanda-

Ang. övnings- och skjutfält för infanteriskjutskolan, m. m.

fältet tages i anspråk fortast möjligt med hänsyn till de kostnader och andra intressen som är förbundna därmed, men han säger också att de miljardbelopp som vi har lagt ned på modern krigsmateriel nödvändigtvis bör kräva som konsekvens att vi får vårt befäl — kompanichefer, bataljonschefer o. s. v. — utbildat på sådant sätt att vår armé kan använda dessa för dryga pengar inköpta nya vapen. Jag förmodar att man inom försvarsdepartementet och kommunikationsdepartementet just nu sitter och river sitt hår och undrar hur man skall klara detta. Uppenbart föreligger här en intresse motsättning, som skulle bli mer akut i den händelse riksdagen skulle biträda reservationen.

På reservanthåll har man nu emellertid tänkt sig ett uppskov med frågan och rätt blåögt trott, att redan nästa riksdag skall kunna ha ett nytt alternativ till Gullberg att fundera på. Vi har den 2 december i dag. Åtminstone min vän och medledamot i skjutfältsutredningen herr Söderberg vet av egen erfarenhet att vi i somras åkte åtskilliga hundra mil för att undersöka olika förslag. Han vet också att det inte räcker med att vi ser på terrängen och läser kartorna, utan det måste också göras markundersökningar, ganska noggranna undersökningar när det gäller vägar och broar, undersökningar beträffande äganderättsförhållanden och befolkningsförhållanden etc. Redan detta, när vi nu är inne i ett vinterhalvår, bör väl göra klart att det är fullständigt uteslutet att vi skall kunna hitta några andra objekt att redovisa inom sådan tid, att de kan utgöra sakligt underlag för en proposition till nästa riksdag.

För att försvara uppskovstanken har man vidare pekat på möjligheten att såsom ett provisorium kunna använda Järvafältet, samtidigt som man talar om Järvafältscändet. Av de handlingar som har stått mig till buds framgår ganska klart att Järvafältet allaredan är otillfredsställande för de uppgifter det har. Det är så litet och så stort av överflygningar, att verksamheten där inte kan

pågå i önskvärd omfattning. Därav följer att tanken på att ta fältet i anspråk för vidgade uppgifter är ganska hopplös.

När man av skäl som jag nyss antydde måste anses vara urständsat att bereda riksdagen tillfälle att diskutera ett nytt alternativ nästa år är det uppenbart att de avsevärda nackdelar, som skulle följa med detta provisorium, rimligtvis bör undvikas, för så vitt vi över huvud taget önskar att flygtrafiken skall pågå på Arlanda och att infanteriskjutskolan skall kunna fungera.

Det kan i detta sammanhang vara rätt viktigt att understryka vad denna skjutskola egentligen har för uppgift. Jag har nog fått den föreställningen, att namnet infanteriskjutskolan är en ganska otillräcklig benämning. Jag tror att det vore riktigare och korrektare att kalla den arméns stridsskola, när man vet vilka uppgifter den har. Då vi enligt fjolårets försvarsbeslut dock var överens om att öka kvaliteten när vi sänkte kvantiteten, förefaller det mig vara en ganska orimlig tanke att vi skulle ytterligare försvåra för infanteriskjutskolan att fungera. Man räknar med att vid skolan varje år utbildas ungefär en tiondel av det befäl, som måste till om vi skall kunna betrakta vårt befäl som verkligt krigskvalificerat, och tio procent om året innebär ju att redan ett provisorium under något år är en mycket allvarlig historia. Skulle riksdagen inte i dag besluta flyttning till Linköping, så att skolan kan förläggas dit inom mycket kort tid, kommer nackdelarna när det gäller infanteriskjutskolans sätt att fungera att bli ännu allvarligare för stridsberedskapen inom vår armé.

Nu pekar reservanterna framför allt på älvdalsområdet och menar att det är dit vi skall tänka oss att förlägga infanteriskjutskolan. Man har visserligen erkänt att klimatförhållanden, temperatur, nederbörd o. s. v. talar mot den tanken, men jag tror att det kan vara värdefullt att på den punkten komplettera med uppgifter om hur dessa förhållanden egentligen är.

Allmänt kan sägas att älvdalsområdet

Ang. övnings- och skjutfält för infanteriskjutskolan, m. m.

tillhör de tre kallaste områdena här i landet. Skillnaden mellan högsta sommartemperatur och lägsta vintertemperatur är inte mindre än 80 grader. Temperaturskillnaderna är för november mellan + 11 och — 37 grader, för december + 8 och — 45, för januari + 7 och — 46, för februari + 9 och — 42, för mars + 14 och — 37 samt för april + 20 och — 30. Det är väl ändå ganska självklart att man inte kan avfärda den nackdelen genom att peka på att vårt befäl och vår trupp bör vänja sig vid vinterförhållanden. Arbetet vid denna arméns stridsskola pågår hela året, övningarna avser inte bara skjutningar utan taktikövningar och mycket annat, övningar som för att ge bästa möjliga resultat naturligtvis måste ske under sådan temperaturförhållanden att man inte skapar rent onödiga svårigheter.

Totala årsnederbörden i Älvdalsområdet anges till 750 mm. Snötäcke finns 170 à 190 dygn, med ett medelvärde på maximidjupet av 70 à 80 cm. Enligt min personliga mening måste även så besvärliga snöförhållanden omöjliggöra att en infanteriskjutskola över huvud taget förlägges dit.

Men därtill kommer att terrängförhållandena i området är sådana att man för att komma åt den småbrutna terräng som är önskvärd måste ge sig in på den mark som senast herr Pålsson talat om, nämligen enskild mark och besparingsskogar. Vid de fortsatta rekognosceringarna efter skjutfältsutredningens besök i området har man dessutom konstaterat, att under sandlagret ligger sten i så pass besvärande myckenhet, att slitaget på stridsvagnarna skulle bli onormalt stort.

Även om man inte befunnit sig i tidsnöd skulle i varje fall älvdalsområdet därför utan vidare ha kunnat avföras från diskussionen.

Östgötareservanterna, speciellt fru Wallentheim, har mycket starkt betonat de olägenheter som självklart följer av att cirka 250 människor måste flytta. Med den motiveringen vill man på det hållet flytta skjutfältet till någon annan plats. Jag vill då framhålla att av

de områden som har undersökts finns det — bortsett från älvdalsområdet och lillhäradsområdet som på grund av andra omständigheter är otänkbara i detta sammanhang — intet område där svårigheterna inte blir minst lika stora eller större. Toge man tönnersjöområdet i anspråk skulle man behöva flytta bort ca 400 människor, häradsområdet har så stor bebyggelse att det är fullständigt otänkbart, inom tämnareområdet berörs omkring 650 människor, i hargområdet ungefär 440 o. s. v.

Det är ju alldeles självklart att olägenheter kommer att uppstå, men man måste ju se efter var olägenheterna blir minst och var man kan finna det för en infanteriskjutskolas uppgifter lämpligaste området.

Jag har nu ändå inte berört kostnadsfrågan. Herr Söderberg uttryckte sig kanske litet ofullständigt när han på tal om den menade att man mot de 20 miljoner kronor som en förläggning till Gullberg skulle medföra i kostnader hade att väga de 30 miljoner kronor det skulle kosta att bygga kaserner på älvdalsområdet. Jag förmodar att det var en oavsiktlig lucka i hans framställning. Det förhåller sig inte alls på det sättet. Man måste ju räkna med de totala kostnaderna i det ena och det andra fallet, och de sifferuppgifter som herr Gillström i det avseendet lämnade kan jag i stort sett bekräfta.

Vad jag här anför innebär närmast litet kompletteringar och litet understrykningar av vad som tidigare har sagts. Jag anser emellertid att det är fullständigt oförtydligt att i det läge vi befinner oss talar de övervägande skälen för ett omedelbart avgörande och för ett bifall till utskottets hemställan.

Herr SÖDERBERG (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Bergh började sitt anförande med att säga att vi borde se kyligt på denna fråga, men jag tycker inte att han helt och hållet gjorde det själv. I varje fall är nog de uppgifter han lämnade inte alldeles riktiga.

Han sade bl. a. att man i skjutfältsut-

Ang. övnings- och skjutfält för infanteriskjutskolan, m. m.

redningen inte funnit något annat område, som kunde anses lämpligt för infanteriskjutskolan, än Gullberg. Av de sammanställningar som vi har fått från försvaret framgår emellertid att älvdalsområdet kan användas av infanteriskjutskolan. Det bedömes såsom mindre lämpligt främst på grund av att självständig infanteristrid inte kan utföras inom området, beroende på att det saknar småbruten terräng. Det har emellertid från militärt håll förklarats att man kan bygga om terrängen på det sätt som är önskvärt.

Herr Bergh förklarade att det var omöjligt att få fram ett bättre förslag till nästa år. Det är inte alls omöjligt, herr Bergh. Man kan göra en ordentlig undersökning rörande älvdalsalternativet.

Av de militära yttrandena framgår slutligen att älvdalsområdets olämplighet som övnings- och skjutfält för infanteriskjutskolan främst beror på de klimatologiska förhållandena och kravet på stora investeringar. Det är de skälen som är avgörande för militärerna. Vad nu klimatförhållandena beträffar skulle man kanske efter vad som har yttrats här i debatten närmast vara benägen att föreställa sig Älvdalen såsom ett helvete, fast det bör man kanske inte göra. Ett helvete skall ju vara varmt, men där är det kallt. Herr Bergh talade om att det är otroligt kallt i Älvdalen. Människor lever och verkar ändå där, och om vi ser på den ärade kammarledamoten herr Einar Persson förefaller det inte som om man tog skada av att bo där; han ser ju ganska välmående ut.

Herr BERGH, RAGNAR, (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag har sagt att vi inte funnit något lämpligare område än gullbergsfältet.

Herr Söderberg drar nu återigen fram älvdalsområdet, och med anledning av kritiken mot det för bristande tillgång på lämplig terräng säger han att man kan bygga om terrängen där. Men herr Söderberg kan väl i alla fall inte bygga

om klimatet, och inte heller kan han ändra nederbördsförhållandena.

Det är visserligen sant att vi är ganska många som lever under klimatiskt ogynnsamma förhållanden. Men när det nu gäller att ordna med en utbildning som skall vara forcerad och effektiv, finns det då något rimligt skäl till att inte skapa gynnsamma utbildningsförhållanden? När utbildningen är färdig kan det inlärda få praktiseras under samövningar med andra förband och truppslag under mera ogynnsamma klimatförhållanden.

Herr GUSTAFSSON, BENGT, (s):

Herr talman! Jag tillhör dem för vilka en fixering av ståndpunktstagandet i fråga om övnings- och skjutfält för infanteriskjutskolan inte varit någon självklar sak. Det rör sig sannerligen inte om en fråga, där procentsumman av förnuftet är 100 på den ena sidan och 0 på den andra, trots en del talares försök att övertyga därom. Ingen torde heller kunna vara hundra procentigt nöjd med frågans handläggning.

Av tillgängliga handlingar förstår man att Rosersberg inte på länge erbjudit fullt tillfredsställande utbildningsmöjligheter. För ett par år sedan blev det genom trafikflygets expansion och därav föranledd flygfältsbyggnad klart att infanteriskjutskolan inom kort skulle tvingas flytta från Rosersberg. Den 14 mars 1958 fick försvarets fastighetsnämnd i uppdrag att efter erforderlig utredning inkomma med förslag rörande nytt övnings- och skjutfält för infanteriskjutskolan.

Vi fåkunniga har senare av den lingmanska skjutfältsutredningen fått veta att för den händelse infanteriskjutskolan skulle förläggas till sådant område som förutsätter nybyggnad av permanent etablisement, detta lär komma att medföra en tidsutdräkt av tre till fyra år. Trots att den tid som nämndes våren 1958 var något kortare, kunde givetvis fastighetsnämnden redan då, vid utredningsstarten, förutse att etablerande av helt ny anläggning skulle ta läng-

Ang. övnings- och skjutfält för infanteriskjutskolan, m. m.

re tid än den som låg mellan utredningsuppdragets mottagande och flygstarten.

Är det rimligt att anta att försvarets fastighetsnämnd med den vetskapen stimulerades att söka sådana lösningar? Situationen framtvingade väl, skulle jag tro, sneglande efter genvägar. En sådan är ju ianspråkstagande och möjligen utvidgning av befintlig anläggning. På den genvägen kom man till Prästtomtafältet och Gullbergs kronopark i Östergötlands län, där man efter inskränkningar etappvis i de ursprungligen tänkta funktionerna stannat för ett, efter befolkningsutflyttning, tänkbart fält om 6 000 hektar.

Givetvis har såväl drabbade kommuner som länsmyndigheter rest invändningar, bl. a. inför statsutskottets första avdelning som i våras gjorde ett besök på ort och ställe. De som då reste dit utan alltför förutfattade meningar och som inte var bundna av ställningstagande i andra organ återvände ganska betänksamma. Denna betänksamhet medverkade till frågans bordläggning till hösten och uppdraget till artilleriskjutfältsutredningen att även inventera eventuella möjligheter för infanteriskjutskolan.

På grundval av det material som denna utredning levererat väckte Älvdalen vissa förhoppningar. Invändningar restes samtidigt, men jag kände ändå vissa förväntningar inför det besök som skulle göras på platsen av första avdelningen i statsutskottet. Nu inhyllades tyvärr detta besök, varför möjligheten att bilda sig en personlig uppfattning om platsens möjlighet och invändningarnas hållbarhet spoliierades.

Nu förstår jag — likaväl som jag förstår flygintressenas önskan om att snarast få oinskränkt dispositionsrätt till luftrummet över Rosersberg och stockholmsortens frestelse att snabbt »sparka bollen ifrån sig» — de militära svårigheter som följer av ett fördröjande av frågans avgörande. Jag vill inte skriva under på all mer eller mindre lekmannamässig militärteknisk kritik mot gullbergsprojektet och än mindre på eventuella insinuationer om egenytta från

personalhåll beträffande militärers argument i lokaliseringsfrågan. En yrkesgrupp som har att handha så besvärliga uppgifter som de militära är värd mera heder än klander.

Varför accepteras då inte argumenten för en permanent förläggning av infanteriskjutskolan till föreslagen plats? Som argument för min tvekan skall inte militärers divergerande uppfattningar i nuet pressas för hårt. Mycket tycker jag dock ligger i tidigare framförda argument för ett rejält samövningsfält som också skulle rymma infanteriskjutskolan och ge den oinskränkta övningsmöjligheter utan att tvingas ta utanförliggande mark i anspråk för vissa till utbildningen hörande stridsvagnsövningar.

Jag tycker också att de civila och militära gullbergsentusiasterna begått det vanliga misstaget att bevisa för mycket. Det kan väl ändå i alla rimliga makters namn inte vara så att alla fördelar ryms inom 6 000 hektar på gullbergsområdet i Östergötland, medan inte ett uns kan finnas på någon annan plats. Vad som föreligger är ju ändå en kompromiss, och sådan lämnar, såvitt jag vet, sällan en helt idealisk lösning.

I detta kompromissande med lokala intressen har oroliga ortsbor — vilket också framgår av departementschefens skrivning — lugnats med att en period på två till tre år kommer att förflyta innan fältet kan tagas i bruk i full omfattning. Den saken torde, även om tidsuppgifterna glider beroende på vilken sak man är ute för att diskutera, vara nödvändig att hålla i minnet, när tidsfaktorn åberopas gentemot önskemålen om andra lösningar.

Med den positiva försvarsinställning jag har anser jag det självklart att de militära anspråken inom ramen för rimliga resurser skall tillgodoses på bästa möjliga sätt. Däri bottnar delvis min tvekan. Dess huvudsakliga grogrund är dock avvägningen mellan civila och militära synpunkter. Det är trots allt inte så att varje militärt anspråk får gå före varje civilt, och vi kan ju alltid tänka oss någon civil funktion på Gullberg som omöjliggör militär. Låt fantasien spela

Ang. övnings- och skjutfält för infanteriskjutskolan, m. m.

för ett ögonblick och tänk att det i morgondagens tidningar står att en stor naturfyndighet funnits inom Gullbergs kronopark. Skulle vi då säga att nu knäcktes infanteriets ryggrad, nu är det skrält med våra försvarsmöjligheter? Nej, helt säkert skulle den aktivitet och den klokhet som jag tilltror mina militära vänner och som jag vet att försvarsministern besitter, utlösas och situationen klaras, givetvis med svårigheter, improvisationer och tillfälliga försvagningar som biprodukter. Och vem vet, kanske de kortfristiga nackdelarna på sikt skulle förbytas i bestående fördelar?

Nu ruvar väl inte Gullbergs fält och skogar på några fantastiska naturrikedomar. Där finns väl bara, förutom skogarna och fälten, några hundra människors hem samt en genomfartsväg. Inga oersättliga ekonomiska värden förspills, om detta förs åt sidan för ett skjutfält.

Vi har dock ett kapital som i vår snöda värld kan vara kostbarare än ekonomiska värden och naturrikedomar. Det kapitalet är försvarsviljan. Denna utsättes ibland för påfrestningar. Vi som rör oss ute i de folkliga organisationerna vet vilka krafter som utlöstes bara genom att besparingsutredningen förbigick försvarsbudgeten. Än hårdare vindar kommer helt visst att under lång tid blåsa från folkrika och betydelsefulla områden, om nu föreliggande omstridda förslag kommer att bli riksdagens beslut. Därför måste kraftiga försök göras att finna en lösning som i möjligaste mån förhindrar konflikt mellan militära och civila synpunkter. Något av andan »folk och försvar» måste återupplivas. Skall detta lyckas, måste utmanande friktioner undvikas.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr **ELMGREN** (s):

Herr talman! På detta sena stadium av debatten, då kammarens ledamöter säkerligen gärna vill undvika kvällsplenum, skall jag inskränka mig till några få kommentarer. Jag har först ett par

ord att säga till min gamle vän herr Gillström. Han skildrade nyss fastighetsnämndens olika förslag. Han började med det stora förslaget om 17 000 hektar och gick sedan över till de olika nedbantningar som skett.

Ja, herr talman, jag har läst det första förslaget som framlades den 26 juni 1958 från försvarets fastighetsnämnds sida. Jag har läst det flera gånger, och det är en sak som jag inte har kunnat undgå att förundra mig över hela tiden. Det är att en eljest så klok karl som herr Gillström kunnat biträda detta förslag, ty trots att han själv talar om hurusom man i Finland har ett stort skjutfält om 90 000 hektar och ett mindre på 11 000 hektar, att man i Norge har ett på 15 000 och ett på 18 000 hektar samt att man i nordnorge förbereder ett mycket stort fält, är han med om att i mellansverige lägga fram ett förslag om ett artilleriskjutfält plus ett skjutfält för infanteriskolan och ett övningsfält för vissa förband på 17 000 hektar på Gullberg. Det förefaller mig som om den instruktion som fastighetsnämnden har inte precis rimmor med detta. Det står nämligen i instruktionen för nämnden att man skall beakta civila synpunkter på markens eventuella framtida användning. Det måste väl vara något fel med ett förslag som har väckt en folkstorm i Östergötland och kommit hela den civila sidan att avstyrka. För mig ter sig försvarets fastighetsnämnd nära nog som en cyklop, vilkens enda öga oavlåtligt betraktar det enda område som man tycker sig riktigt ha fått grepp om, nämligen Gullbergs kronopark i Östergötlands län.

Nu artar det sig väl till ett nederlag för fastighetsnämnden så småningom. På annat sätt kan jag inte läsa det yttrande som citerats ett par gånger i debatten och där skjutfältsutredningen säger att det finns goda möjligheter att anordna såväl artilleriskjutfält som samövningsfält på annat område än gullbergsfältet. Men jag avvaktar för min del det förslag som kommer. Jag skall inte gå in på var fältet skall läggas eller hur det skall utformas.

Det är sant som herr Gillström säger

Ang. övnings- och skjutfält för infanteriskjutskolan, m. m.

att skjutfältsutredningen inte hade något uppdrag att utreda frågan om platsen för infanteriskjutskolans skjutfält, utan den gjorde bara en kommentar till sina förslag beträffande artilleriskjutfältet. Det är kanske det som är felet. Jag tror att om skjutfältsutredningen haft ett sådant uppdrag, hade man kanske fått fram ett förslag som varit litet annorlunda.

Herr talman! I olikhet med några av de föregående talarna i denna debatt måste jag uttrycka min tacksamhet mot försvarsministern för att han bantat ner detta förslag till 6 000 hektar. Jag är också tacksam mot utskottet som skrivit att fältet inte ytterligare skall utvidgas. Min tacksamhet är naturligtvis störst mot utskottsledamoten herr Gillström som desavuerat ledamoten av försvarets fastighetsnämnd herr Gillström. Det är inte lätt att desavuera sig själv, och det tyder på en viss balans och själsstyrka att kunna göra det.

Trots denna tacksamhet ansluter jag mig emellertid till reservationen, och jag gör det delvis av de skäl som på ett så utomordentligt sätt anfördes av herr Bengt Gustavsson alldeles nyss.

Vad herr Söderberg anförde om vad som skett inom försvaret de senaste åren skulle jag vilja belysa med ett litet exempel, för vilket försvarsministern inte är ansvarig och inte heller herr Gillström. Jag har en dålig erfarenhet av en skjutbana alldeles inpå knutarna. F 13 hade en skjutbana som var så nödvändig att marken exproprierades. Jag tror den tillträdde den 1 september 1944. Men så kom en överste som hade andra åsikter. Jag vet inte riktigt vad man sköt med, ty jag kan knappast skilja mellan en karbin och en kulsprutepistol. Jag tror emellertid, att det var en pistolskjutningsbana. Den banan behövde man emellertid inte längre, utan den återlämnades 1956.

Det finns exempel på att det gjorts en del saker inom försvaret som man sätter frågetecken för, och när jag nu röstar för reservationen sker det också för att jag för min del vill klargöra att i detta ekonomiska läge får de myndig-

heter som sysslar med försvaret, enkanerligen försvarets fastighetsnämnd, tänka på att endast lägga fram sådana förslag som på sakliga grunder är så väl underbyggda att man inte behöver dra deras värde i tvivelsmål. Jag tycker att när man på alla andra områden genomför en sträng sparsamhet, måste man också på detta område ägna den allra största noggrannhet åt att genomgå de förslag som läggs fram.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationen.

Herr statsrådet ANDERSSON:

Herr talman! Jag har lyssnat till praktiskt taget hela den debatt som har pågått här i dag, och jag har upptäckt en mängd missförstånd. Inte minst det sista anförandet säger mig att det föreligger många missförstånd i debatten, där man blandar ihop infanteriskjutskolans behov av skjutfält med behovet av artilleriskjutfält och samövningsfält.

Jag vill först peka på att den fråga vi behandlar gäller frågan om att skaffa infanteriskjutskolan ett nytt övningsfält, när man nu driver bort skolan från det gamla. Man har lagt Arlanda flygfält alldeles intill, och det är bara en tidsfråga när infanteriskjutskolan vid Rosersberg måste upphöra med sin verksamhet. Jag har konstaterat att det råder fullständig enighet i kammaren om att infanteriskjutskolan måste flyttas.

Debatten har också visat att vi är eniga om att flyttningen måste ske snarast möjligt. Man har sagt mig att SAS redan vid årsskiftet måste börja med skolflygningar som tvingar oss att upphöra med skjutningar på rosersbergsområdet. Flyttningen måste alltså ske snart.

Vidare har debatten visat en rörande enighet om att när vi flyttar denna arméns viktigaste skola, som pågår året om, vi måste ge infanteriskjutskolan ett större övningsfält än den har nu.

Jag tror mig också kunna säga att det råder enighet om att skjutfältet skall vara så beskaffat att övningar liksom hittills kan pågå året runt i en för verksamheten lämplig terräng.

Ang. övnings- och skjutfält för infanteriskjutskolan, m. m.

En annan punkt, som det i debatten råder enighet om, är att det område i anslutning till Gullbergs kronopark, som fastighetsnämnden år 1958 föreslog skulle utnyttjas även för artilleriskjutningar och som samövningsfält inom fjärde militärområdet, inte kan komma i fråga. Att det råder enighet härom är inte minst väsentligt.

Försvarets fastighetsnämnd hade den mycket otacksamma uppgiften att inom ramen för direktiven — som gavs någon gång i början av 1950-talet — inom IV militärområdet försöka få fram ett övningsfält för samövningar och artilleriskjutningar, ett fält som man från militärt håll angav borde vara minst en och en halv mil brett och tre mil långt. Det var som sagt en mycket otacksam uppgift, och försvarets fastighetsnämnd lyckades aldrig komma fram med ett förslag som tillmötesgick detta önskemål. Försvarets fastighetsnämnd undersökte ett fyrtiotal platser, och man fastnade då för ett område i anslutning till Gullbergs kronopark.

Det var som alla vet ett förslag om ett område på 17 000 hektar. Vi skickade förslaget på remiss. Det mötte mycket stark kritik, inte bara från lokala myndigheter utan också från statliga myndigheter. Inom försvarsdepartementet var vi på det klara med att kritiken var så sakligt berättigad att vi helt enkelt inte kunde föra förslaget vidare.

Försvarets fastighetsnämnd fick då ett helt annat uppdrag. Då hade vi på grund av riksdagsbeslut fått klart för oss att Arlanda flygfält skulle utbyggas snabbt, och det gällde att få en lämplig plats för infanteriskjutskolan. Vi gav därför fastighetsnämnden i uppdrag att undersöka om det inte skulle vara möjligt att förlägga infanteriskjutskolan inom Gullbergs kronopark. Därmed hade vi sågat av det gamla förslaget om ett samövnings- och artilleriskjutfält inom kronoparken.

Fastighetsnämnden kom så småningom med sitt förslag, som gick ut på att 10 500 hektar skulle användas för ändamålet, men utredde också ett alternativ som jag hade föreslagit och som slutade

på 7 500 hektar. Vi lät även dessa förslag gå på remiss till berörda myndigheter. Då upptäckte jag att inte minst de remissvar som kom från kommuner och länsstyrelser hade ett helt annat innehåll och en helt annan ton, och det gavs uppslag som jag sedan fullföljde.

Jag vill erinra om att länsstyrelsen i Östergötlands län sade, att den inte utan en kraftig ytterligare begränsning kunde godta det av fastighetsnämnden på uppdrag av chefen för försvarsdepartementet utarbetade förslaget, omfattande cirka 7 500 hektar. Länsstyrelsen uttalade dessutom att den efter en noggrann granskning av förslaget ansåg att en ytterligare begränsning kunde göras, utan att man omöjliggjorde den stridsskjutning och den truppföring som skall ske inom skjutskolan. Jag hade också ett samtal med representanter för de sex kommuner som berörs av detta förslag och fann att kommunalmännen ingalunda var motståndare till att vi förlade infanteriskjutskolan till Gullbergs kronopark. Jag frågade hur stort område de ansåg att vi kunde ta i anspråk. Vi har ett skjutfält, Prästtomta skjutfält på 800 hektar, och nu var det fråga om en utvidgning av detta fält. Vid de samtal jag hade med kommunalmännen fick jag den uppfattningen — och jag tror att vi kan läsa det i några av kommunernas remissvar — att man inte motsatte sig en utvidgning av fältet på cirka 3 000 hektar. Jag undersökte om det var möjligt att få skjutskolan att verka inom ett sådant område och fann att så inte var fallet. Men jag ansåg mig kunna pruta på det förslag som innefattade 7 500 hektar, till att omfatta de 5 200 det här gäller jämte 800 hektar i Prästtomta skjutfält, vilket tillsammans blir 6 000 hektar. Det är detta förslag som nu ligger här på kammarens bord för avgörande.

Reservanterna — liksom, såvitt jag kunde finna, herr Bengt Gustavsson — bestrider att infanteriskjutskolan kan utöva sin verksamhet på ett fullt tillfredsställande sätt inom ett så begränsat område, och de säger att risker finns för att den vapentekniska utvecklingen kan leda till att det fält vi nu beslutar

Ang. övnings- och skjutfält för infanteriskjutskolan, m. m.

redan från början blir för litet. Mot detta vill jag säga följande. Det skjutfält som infanteriskjutskolan nu använder utgör 1 300 hektar mark. Dessutom finns det ett sjöområde som är nästan lika stort, och vi kan kanske därför räkna med att detta skjutfält egentligen är dubbelt så stort. Det fält jag föreslår är i fråga om landområde fyra gånger så stort som det infanteriskjutskolan nu har och i fråga om det utnyttjade området i varje fall dubbelt så stort. Jag kan inte finna att någonting inom den vapentekniska utvecklingen pekar på att ett fält som är dubbelt så stort som det nuvarande inte skulle räcka till för infanteriskjutskolans behov. Menar man möjligen att robotutvecklingen skulle göra detta fält för litet? Då vill jag bara säga att man från militärt håll ingalunda inbillar sig att man kan använda detta område eller något motsvarande område av denna storlek t. ex. för utskjutning av markrobotar. Vi håller på att försöka få ett mycket stort område uppe i Norrland för bl. a. sådana ändamål.

Arméledningen har tillstyrkt mitt förslag. Jag skulle självfallet inte ha gått till kammaren med det om jag inte varit alldeles säker på att de ansvariga myndigheterna, i detta fall arméledningen, icke ansåg att det var möjligt för skolan att verka inom detta område. Arméledningen har tillstyrkt det, och jag har den bestämda uppfattningen att såsom skjutfält för infanteriskjutskolan räcker det område som jag föreslagit. Jag delar helt statsutskottets mening om att det inte finns någon anledning att räkna med att detta fält behöver utvidgas i framtiden.

Den minskning av skjutfältet som jag har föreslagit kommer inte att begränsa den militära användbarheten av detta. Jag vill erinra om att jag har skalat bort all onödig mark från det tidigare förslaget om 10 500 hektar och förslaget om 7 500 hektar, där man valt de s. k. naturliga gränserna i form av vägar, sjöar o. s. v. Det var inte nödvändigt. Vi har kunnat ändra det, och de ansvariga militära myndigheterna har

fortfarande klart för sig att man kan få in lika många skjutområden både för skjutning med 6,5 mm:s ammunition och för stridsvagnsskjutningar på det av mig föreslagna området som området på det om 10 500 hektar. Att man då i vissa fall får göra en truppföring utanför fältet har sagts ifrån, men detta kan — som länsstyrelsen mycket riktigt klart framhäver — ske utan större olägenheter. Detta sker redan nu i samband med övningar på Prästtomta skjutfält — men det är bara undantagsvis som man behöver göra det.

När det sedan gäller ett annat för mig alldeles avgörande skäl, nämligen kostnaderna, vill jag erinra kammarens ledamöter om att varje annan lösning som här är skisserad på det ena eller andra sättet av reservanterna och andra talesmän måste bli dyrare än mitt förslag. Mitt förslag bygger ju på att man skall utnyttja lediga kasernutrymmen i Linköping — man behöver inte bygga några nya kaserner. Flyttar vi infanteriskjutskolan till Älvdalen eller någon annanstans, måste vi bygga så stora kaserner att de kan rymma ungefär ett regemente. Kostnaderna för att bygga kasernlokaler är beräknad till 30 miljoner kronor. Jag har beräknat dem med tanke på älvdalsåsenalternativet — jag skall strax komma till det. Men det är klart att kostnaderna för ett sådant alternativ är 30—40 miljoner kronor högre än för det förslag kammaren nu behandlar.

Önskvärdheten av besparingar på fjärde huvudtiteln är också något som är aktuellt. Det är därför som jag måste söka mig fram till den billigaste tänkbara lösningen. Jag tycker också att det vore orimligt om man i en situation, när vi lägger ned tre regementen, skulle komma fram till ett förslag om att bygga upp anläggningar för ett nytt.

Man kommer naturligtvis inte ifrån de sociala vådor som genomförandet av förslaget måste innebära. Det rör sig i varje fall om cirka 75 hushåll, som är i farozonen. Av dessa är det — vilket det redan har upplysts om i debatten — många som är beredda att flytta utan vidare. Det är något som jag knap-

Ang. övnings- och skjutfält för infanteriskjutskolan, m. m.

past behöver gå in på. Jag har mottagit så många brev från dem som bygger och bor i denna trakt att jag vet att man åtminstone inom den jordägande delen av befolkningen inte betraktar det som en katastrof om riksdagen skulle fatta ett positivt beslut. Om riksdagen däremot avslår förslaget kommer man säkerligen att upptäcka att många bland de jordägande i trakten blir mycket ledsna. Det är en mängd omständigheter, skiftande från fall till fall, som ligger bakom detta förhållande.

De arrendatorer, å andra sidan, som finns inom området, utgör det svåra problemet. De arrenderar ju marken och har alltså ingenting att sälja. Det rör sig om ett 30-tal familjer. De flesta av dem måste — om vi fattar beslut om att förlägga skjutskolan till området — flytta utanför detta område. Men jag tror inte att det föreligger någon risk för deras framtida sysselsättning. Skjutskolan måste nämligen omedelbart anställa folk, inte bara tillfälligt för röjningar m. m., vilket kommer att ge en mycket stor sysselsättning i bygden under de närmaste åren, utan också permanent för att dels sköta skogen — men räknar preliminärt dels med 25—30 heltidsanställda för skötseln av skogen — dels med 5—6 personer för att sköta målområden och vägar. Dessutom beräknas preliminärt 8—10 personer behöva stationeras på fältet, därav några i ställningen som förrådsmän eller motsvarande. Detta medför att man har möjligheter att omedelbart mildra de sociala vådorna av beslutet. Min avsikt är ju att låta en särskilt tillsatt kommitté få svara för avvecklingen och ta sig an varje enskild familjs problem med flyttning, anskaffande av nya arrendeområden, nya bostäder o. s. v. Man har ju ändå några års tid på sig för att fullfölja den uppgiften.

Jag vill försäkra kammarens ledamöter, att var vi än förlägger detta skjutfält — alla är ju eniga om att vi behöver ett nytt skjutfält — möter vi samma problem. Jag utgår då från som alldeles självklart att vi, när vi söker ett nytt område, försöker utnyttja befint-

liga kaserner och inte ger oss på att bygga nya sådana.

Den Lingmanska skjutfältsutredningen har avgivit ett tjockt betänkande — som statsutskottet har beställt — och har i detta radat upp olika områden. Man påvisar i betänkandet, att en förläggning till dessa områden på de flesta håll skapar större sociala konsekvenser än vad fallet är på gullbergsområdet.

Man har här i debatten fört in Älvdalen och Lillhärdal. Den diskussionen återanknyter debatten till frågan huruvida vi skall ha ett stort samövningsfält och till frågan vart A 1 skall förflyttas. Jag vill i anslutning till den debatten säga att skjutfältsutredningen enligt givna direktiv skall försöka finna ett lämpligt artilleriskjutfält för A 1. Dessutom skall utredningen, därest behov synes föreligga, föreslå ett samövningsfält. Jag har alltså låtit skjutfältsutredningen pröva hela frågan om behovet av ett samövningsfält. Vi har här i riksdagen aldrig bundit oss för ett samövningsfält. Jag måste säga att jag från början har varit ytterst tveksam inför de anspråk som jag vet finns på militärt håll på ett stort samövningsfält, där man kan anordna artilleriskjutningar och samövningar med infanteri. Naturligtvis vore det en idealisk lösning av hela problemet om man någonstans kunde finna ett så stort område som kunde helt upplåtas för militär verksamhet.

Alla de utredningar som har gjorts under 1950-talet pekar på att det nästan är omöjligt i dag att finna ett sådant område. Jag har pekat ut i direktiven, som ett alternativ till ett särskilt samövningsområde, att man bör undersöka om det inte går att genom uppgörelse med enskilda få utnyttja privat mark för sådana samövningar, som vi gör nu. Jag betraktar det därför inte som alldeles självklart att vi skall ha ett så stort militärt övningsområde. Jag frågade för några dagar sedan ordföranden i skjutfältsutredningen om jag får tolka de undersökningar om älvdalsområdet och lillhärdalsområdet, som pågår, så att jag har att förvänta ett förslag från utredningen om ett av dessa två områden.

Ang. övnings- och skjutfält för infanteriskjutskolan, m. m.

Han svarade klart nej. Det är omöjligt att säga nu. För närvarande undersöker vi om det inte är möjligt att på befintliga artilleriskjutfält få in A 1:s skjutningar. Skulle det inträffa att skjutfältsutredningen säger att A 1 genom vissa omdispositioner kan skjuta på Villingsberg med detta fälts nuvarande storlek kommer, så långt jag förstår, inte något förslag ifrån skjutfältsutredningen om ett nytt fält. Då har skjutfältsutredningen att undersöka om det finns behov av ett samövningsfält.

Vi vet alltså i dag inte om den Lingmanska utredningen kommer med några förslag angående ett stort artilleriskjutfält och ett samövningsfält. När man då vet att sammankopplingen mellan artilleriskjutfält, samövningsfält och infanteriskjutfält måste bli en dyrbar lösning därför att vi inte kan knyta an till befintliga kaserner, kan vi fråga oss varför vi då i dessa tider skall ge oss på någonting som är så kostsamt.

Herr talman! Innan jag slutar detta anförande vill jag endast säga en enda sak om något som också är väsentligt i sammanhanget nämligen frågan om järvafältsproblemen. Jag har i varje fall som försvarsminister inriktat mig på att söka få bort den militära verksamheten ifrån Järvafältet, och flera av mina förslag går ut härpå. Under hela den tid jag har varit försvarsminister har jag ständigt varit utsatt för press med uppvaktningar, framför allt ifrån de många kommunerna kring Stockholms stad och Stockholms stad själv. Det har varit Regionplaneförbundet, som omfattar nästan alla kommuner i Stockholms län, det har varit Stockholms förorts nämnd, Stockholms stad, Solna, Sundbyberg, Järfälla och Sollentuna. Alla dessa kommuner är för sin utveckling beroende av att den militära verksamheten på Järvafältet upphöra eller starkt minskar.

Alla vet ju att detta är ytterst värdefull mark för bebyggelse, och när vi nu lämnar — jag föreslår det — en del av detta område för att förflytta oss ner till norra Östergötland, är det alldeles klart att det för kronans del inte är någon dålig affär att få mark där nere mot att

frigöra mark i stockholmstrakten för bebyggelse. Dessutom är det nödvändigt, eftersom vi ju inte kan göra någonting åt den expansion som försiggår framför allt i Stockholms förorter.

Om riksdagen skulle säga nej till Gullbergsfältet kommer ju infanteriskjutskolan, så långt jag förstår, att tvingas vara kvar på Järvafältet. Det vore en mycket olycklig lösning, och från militärt håll säger man att det inte går. Den saken är klar. Det är sista ordet ifrån dem som är ansvariga för infanteriskjutskolan. Det är redan nu nästan omöjligt att få plats med skjutningarna inom Järvafältets område. Jag kan dock inte förstå att det — om gullbergsförslaget avslås — finns någon annan lösning. Självfallet påverkar detta infanteriskjutskolans program och utbildningsmöjligheter. Det finns ingen annan plats som infanteriskjutskolan kan ligga kvar och vänta på än Järvafältet. Därmed fördröjs och uppskjuts den utrymning som skulle kunna påbörjas i de delar som infanteriskjutskolan nu utnyttjar.

Jag har alltså, herr talman, med detta endast velat erinra om att propositionen här kommer med den billigaste lösningen i nuvarande ögonblick. Det är enligt min bestämda uppfattning en riktig framtidslösning av infanteriskjutskolans förläggning. Vi kan mildra de sociala olägenheterna genom en mängd åtgärder som jag har berört. Sociala olägenheter kommer vi att få brottas med i samband med varje förslag om ett skjutfält av detta slag. Vi får ett nytt skjutfält inom försvaret genom ett bifall till propositionens förslag, men jag vill erinra om att vi släpper ett här i stockholmstrakten. Det är alldeles nödvändigt att vi nu kommer fram till en lösning på denna fråga, som vi har brottats med under så många år.

Herr GUSTAVSSON, BENGT, (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag nödgades begära ordet för en replik när försvarsministern i sitt anförande tolkade vad jag tidigare sagt som ett påstående om att utbild-

Ang. övnings- och skjutfält för infanteriskjutskolan, m. m.

ningsmöjligheterna på gullbergsområdet nu skulle vara otillräckliga. Anledningen till att jag gav mig in i denna maratondebatt är just att jag vill ställa mig utanför de militärtekniska bedömningarna. Jag har t. ex. mycket noggrant avstått från att utnyttja de argument som militärer har försett mig med beträffande gullbergsområdets otillräcklighet i det ena eller andra avseendet. Jag vill inte säga mer än vad jag kan stå för, och jag står för att försvarsviljan kan utsättas för allvarliga påfrestningar om detta förslag godtas utan att det har bevisats att mindre utmanande lösningar saknas. Jag anser faktiskt att resultatet av artilleriskjutfältsutredningens sidosuppdrag i somras inte är tillräckligt som bevis för att det inte kan finnas lösningar på annat håll som kan vara lika tillfredsställande ur militär synpunkt och säkert mindre utmanande ur civil.

Herr SÖDERBERG (s) kort genmäle:

Herr talman! Det är högst märkliga uppgifter försvarsministern kommer med. Han säger att vi får ett nytt fält vid Gullberg och släpper det här i Stockholm. Men, herr försvarsminister, är detta riktigt? Det är väl ändå så att innan vi kan släppa någonting väsentligt av Järvafältet måste vi ha ett nytt område för A 1 att skjuta på. Vi måste också flytta Ing 1 ifrån Järvafältet.

Här står uppgift mot uppgift. Detta är de uppgifter skjutfältsutredningen fått från militärt håll, och vi har varit på Järvafältet och tittat, vilket kan bekräftas av övriga ledamöter i skjutfältsutredningen. För närvarande kan man endast lämna ytterst begränsade områden av Järvafältet — det gäller vissa delar som ligger på andra sidan den nya sträckningen av Uppsalavägen.

Jag tycker det är underligt att vi inte här i riksdagen skall kunna få en klar, samlad utredning av hela detta problem.

Vidare talar försvarsministern om att kostnaderna för Älvdalen skulle bli 30 eller 40 miljoner kronor högre. Vi måste ha ordentlig redovisning för dessa siffror. Enligt de uppgifter vi fått kommer Lv 3 i Linköping till viss del att

användas för infanteriskjutskolan. Men det är byggnader som Linköpings stad var villig att inköpa och använda för sitt behov, och därmed får man räkna bort de pengarna. Skall Järvafältet utnyttjas krävs att A 1 flyttas från Sundbyberg, och då måste vi skaffa nya förläggningar åt A 1. Det kan ske genom att vi lägger ned ett annat förband och tar de lediga kasernerna, eller genom att försvarsministern vidhåller den ståndpunkt som militärledningen haft, att A 1 kan flyttas till de tomma Lv 3-kasernerna i Linköping. Det går inte att komma ifrån problemet så här lättvindigt, utan vi måste göra klar för riksdagen hur det ligger till. Vi kan inte flytta bort A 1 utan att skaffa det något annat ställe att ha sin varelse på.

Jag säger då till försvarsministern: Låt oss få en ordentlig utredning om alla dessa problem med klara och tydliga uppställningar på hur det hela skall ordnas. Låt oss inte på detta sätt plocka ett förband då och ett annat då. Riksdagen bör ha möjligheter att se problemet i hela dess vidd. Jag tycker vi fått tillräckligt av illa skötta och illa framlagda punktlösningar.

Sedan måste jag säga att de uppgifter som försvarsministern kommer med när det gäller kommunerna strider helt och hållet mot de uppgifter som vi i statsutskottet fick, när vi hade ett sammanträde med kommunernas representanter nere i Borensberg i Östergötland. Det är sant att en av kommunerna som tillfrågats har sagt att det är tänkbart att man skulle kunna gå med på ett fält på cirka 4 000 hektar, men de andra kommunerna redovisade klart och tydligt sin ståndpunkt och sade: Vi vill absolut inte vara med om att över huvud taget ha fältet förlagt till Gullberg.

Det måste väl ändå innebära vissa bestämda fördelar ur militär synpunkt att få artilleriskjutfält, samövningsfält och fält för infanteriskjutskolan på en och samma plats, ty fanns inte de fördelarna hade det väl inte varit någon som helst anledning att en gång lägga fram förslaget om ett fält på 17 000 hektar vid Gullberg.

Ang. övnings- och skjutfält för infanteriskjutskolan, m. m.

Herr statsrådet ANDERSSON:

Herr talman! Om det sistnämnda kan jag bara säga att det självfallet vore en fördel om vi kunde skaffa ett så stort område som man från militärt håll önskar, men de många utredningarna som gjorts under 1950-talet har ju visat att det inte är möjligt. Alla förslag vidläds av sociala olägenheter, som innebär att många fler människor får flyttas från området än vad som är aktuellt i gullbergsfallet.

Sedan vill jag säga till herr Söderberg att vi självfallet inte släpper hela Järvafältet nu, om vi flyttar infanteriskjutskolan. Men jag påpekade att vi kan börja utrymningen för att fullfölja den sedan också A 1 och övriga regementen flyttats. Det är inte oviktigt att man börjar i den kanten där nu infanteriskjutskolan ligger. Kommunerna där är som alla vet färdiga att försöka få mark för bebyggelse.

Jag förstod inte att herr Söderberg och jag hade några olika meningar om vad som har förekommit mellan kommunerna och mig. Det står i remissvaret från Borensbergs kommun att man kan tänka sig en utvidgning till 3 000 hektar. Vad jag sade var att det vid det sammanträde jag hade med kommunalmännen inte var någon som protesterade mot en utvidgning av ungefär denna storleksordning.

Herr PERSSON, EINAR, (s):

Herr talman! Jag vill tacka för den stora uppmärksamhet som har vederfärits Älvdalen i detta sammanhang. Jag tror att Älvdalen aldrig har varit så flitigt omnämnd som nu, och det vore kanske ännu bättre om denna bygd bleve lika uppmärksam i andra sammanhang.

Flera talare har här nämnt ett förslag om förläggande av infanteriskjutskolan till Älvdalen, och stämningen där uppe har varit mycket upprörd, eftersom man inte har vetat vad saken egentligen har gällt. Det har gått vilda rykten om att man skulle ta en fjärdedel av hela kommunens areal i anspråk, och ändå om-

fattar kommunen 25 kvadratmil. Saken blir ju inte bättre av att det kom två stora stridsvagnar dundrande där uppe strax före älgjakten; som alla säkert känner till är jakten ett mycket känsligt problem i norra Dalarna.

Det var därför väl att det kom en kallelse till ett informationsmöte hos landshövding Elfvig i Falun, där landshövding Lingman lämnade en saklig redogörelse för hur det låg till på den här fronten. Det är de sakupplysningar som lämnades i detta sammanhang som jag här skulle vilja ta upp.

Från flera håll har det sagts att de 50 000 hektar som det här gäller skulle utgöras av kronoskog. Den kronoskog som finns i detta område omfattar emellertid inte mer än 32 000 hektar. Alltså skulle man behöva ta skog från enskilda och kommuner. Man skulle bland annat behöva ta av besparingskog.

Vid det nämnda sammanträdet i Falun deltog representanter för kommunalnämnden, för fullmäktige och för skogsvårdsstyrelsen. När det gällde artilleriskjutfältet, som diskussionen för det mesta rörde sig om, hade man kanske under vissa förutsättningar inte så stora invändningar att göra, men när det gällde att flytta dit infanteriskjutskolan blev det ett bestämt nej från dem som företräder besparingskogarna. Ty förutsättningen för att man skulle kunna förlägga infanteriskjutskolan till det s. k. älvdalsområdet vore att man skulle förskjuta hela fältet längre söderut, varvid det skulle komma betydligt närmare bebyggelsen och ta en mycket stor areal av besparingsskogens bästa skogsmark i anspråk.

I debatten här har det talats om de sociala vådor som skulle bli en följd av att man förlägger skjutfältet till den plats som föreslås av departementschefen och statsutskottet. Jag tror man kan säga att sådana sociala besvärligheter kommer att uppstå var än skjutfältet kommer att läggas. Vi måste betänka att den omdiskuterade platsen i Älvdalen är ett mycket vidsträckt skogsområde, där ett stort antal skogsarbetare arbetar. Enligt de senaste uppgifter jag har fått rör det sig

Ang. övnings- och skjutfält för infanteriskjutskolan, m. m.

om 30 fast anställda och 50 tillfälligt anställda skogsarbetare. Dessa siffror gäller det område där artilleriskjutfältet skulle ligga, men om man förskjuter området söderut — som här faktiskt har ifrågasatts — och därigenom kommer ned i besparingsskogen, kommer ett mycket större antal skogsarbetare att beröras, och var dessa skall placeras, ja, det kan då inte jag tala om. Jag tror att placeringsfrågan skulle bli mycket svårlost, allra helst som man rätt ofta har arbetslöshet just inom skogsbruket.

Därför tycker jag att man bör betänka sig mer än en gång, innan man förlägger infanteriskjutskolan till Älvdalen. Många av de besvärligheter som skulle uppstå har redan nämnts här, och jag behöver inte ytterligare gå in på den saken.

På en del håll tycks man ha tänkt sig ett byte av skog med domänverket, men det skulle inte göra saken ett dugg bättre, ty skogsmarksarealen är i alla fall borta i den mån den skall användas av infanteriskjutskolan, som måste ha övningur praktiskt taget varje dag året runt. Detta är däremot inte fallet med artilleriskjutfältet, där skjutningar bara skulle pågå vissa delar av året, medan man i någon mån kunde bedriva skogsarbete under de andra tiderna.

Jag vet alltså för min del att man i Älvdalen kommer att resa ett bestämt motstånd mot att infanteriskjutskolan flyttas dit.

Fru Wallentheim sade att skogen där uppe i Älvdalen är dålig. Det är sant att boniteten där uppe kanske bara är hälften av vad den är längre söderut. Men detta betyder också att, om man skall kalhugga något större område, det dröjer mellan 60 och 70 år innan man åter får ett bestånd som kan avverkas. Detta gör att man måste vara synnerligen rädd om den skog som finns där uppe och inte göra alltför stora avverkningar.

Som statsrådet Andersson här framhöll är det inte säkert att vare sig något artilleriskjutfält eller infanteriskjutskolan förläggs till Älvdalen. Om jag har uppfattat saken rätt arbetar ju skjutfältsutredningen efter tre alternativa vägar.

Jag behöver inte närmare gå in på denna sak. Jag tror som sagt att man inte kan förbise de sociala vådorna vart man än förlägger skjutfältet, och därför tror jag att man lika gärna kan förlägga infanteriskjutskolan till en plats där man redan har skjutfält och kaserner.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr ANDERSSON, TORSTEN, (cp):

Herr talman! Jag skall bara göra några korta reflexioner i anknytning till den här förda debatten.

Debatten är märklig så till vida att båda parter lika frist hävdar sina ståndpunkter. Man har gjort vissa försök att beskylla varandra för att ha lämnat oriktiga uppgifter, och man har med lika stor framgång från båda hållen försökt åberopa skjutfältsutredningens arbete och resultat. Om man redan tidigare varit tveksam i denna fråga, tror jag att man av debatten ytterligare styrks i sin uppfattning, att hela frågan bara kan gagnas av om den blir föremål för ytterligare övervägande och att reservanternas således har rätt på den punkten. Det finns emellertid, herr talman, också andra synpunkter som talar till stöd för reservanternas förslag.

Herr Ragnar Bergh uppmanade oss alla att se kyligt på denna fråga. Det får väl ändå närmast betraktas som ett utslag av önsketänkande. Här är det dock människor som kommer i kläm genom de föreslagna åtgärderna, och man måste förstå att de reagerar. För mig såsom ledamot i den statliga lokaliseringssutredningen är det av stort värde att dessa synpunkter har kommit fram i diskussionen. Det är ju ett faktum att ingenting mobiliserar den enskilde medborgaren till motstånd så som hotet om förflyttning på grund av den ena eller andra omständigheten. Man måste därför ta stor hänsyn till de opinionsyttringar som framkommit från de människor som direkt berörs av de här diskuterade alternativen.

Jag beklagar, herr talman, att man

Ang. övnings- och skjutfält för infanteriskjutskolan, m. m.

inte redan innan riksdagen går att fatta beslut om förläggning av detta skjutfält kunnat ordna det så att man skapat full trygghet för de människor som här berörs. Man borde redan i förväg ha löst frågan om hur man skall ersätta dem för vad de förlorar genom att de måste flytta från sina hem på grund av att skjutfältet förläggs till gullbergsområdet. Det är gott och väl att försvarsministern här försäkrar att man skall trygga dessa människors berättigade intressen. Det hade dock varit en större trygghet om ersättningsfrågan hade varit löst redan innan riksdagen fattade sitt beslut om skjutfältets förläggning.

Det har i diskussionen rätt delade meningar om hur snabbt detta skjutfält behöver byggas ut och tas i anspråk. Jag har av debatten här fått den uppfattningen, att det på intet sätt skulle försvåra frågans slutliga lösning, om man i enlighet med reservanternas förslag tog ytterligare tid på sig för att titta på hela detta spörsmål. Jag har haft anledning att syssla med detta problem redan tidigare, eftersom lokaliseringsutredningen avgivit ett yttrande i frågan. Vi utgår i lokaliseringsutredningen ifrån den synpunkten, att det vid förflyttning av en statlig verksamhet inte bara gäller att avlyfta övertrycket från Stockholm, utan man måste också se till att man med förflyttning gagnar de bygder dit verksamheten i stället förlägges. I enlighet med denna syn på problemet kan lokaliseringsutredningen fullt logiskt icke acceptera att en landsända genom en sådan åtgärd som den som här föreslås faktiskt berövas vissa av sina möjligheter. Genom den här diskuterade förläggningen av skjutfältet drabbas nämligen både länsintressen och kommunala intressen i betydande omfattning.

Jag har, herr talman, redan tidigare kommit till den uppfattningen, att man här har all anledning att skynda långsamt. Efter dagens debatt har jag ytterligare stärkts i den uppfattningen.

Jag har, herr talman, med dessa ord velat tillkännage varför jag stöder reservationen.

Herr LARSSON, LARS, (s):

Herr talman! Det är kanske inte så mycket att så här dags tillägga i den debatt som förts i frågan om skjutfältets förläggning.

Själv har jag under min tid i kammaren inte ansett mig ha anledning att ta till orda så ofta. När jag nu ämnar tala för bifall till reservationen, kunde detta därför tolkas som enbart uttryck för lokala synpunkter eller som en negativ inställning till vårt försvar. Jag vill dock påstå, att inget av dessa motiv föreligger som huvudskäl för mig. Jag har alltid med intresse sökt följa de frågor som rör vårt försvar, och de gånger jag deltagit i kammarens debatter har det oftast gällt hur vi skall få ut den bästa effekten av de pengar som vi lägger ned på det. Min mening är alljämt den, att vi ur skilda synpunkter har behov av ett starkt försvar, inte minst då som stöd för vår alliansfria linje i utrikespolitiken. Däremot kan självfallet meningarna brytas kring storleken av detta försvar, dess beväpning, organisation, kostnader, m. m.

Det förslag, som här föreligger om att i kommunerna norr om Linköping lägga ut 6 000 hektar mark till ett skjutfält, där bl. a. infanteriskjutskolan skall ha sina övningar, har enligt min mening — jag har för övrigt under debatten ytterligare stärkts i den uppfattningen — inte längre ens en militär motivering. Jag tror faktiskt att ett beslut i den riktning som utskottet föreslår på längre sikt tyvärr måste betraktas som en felinvestering. Man kan nämligen utan att behöva bli motsagd påstå, att om man skall uppnå full effekt med den utbildning, som äger rum inom vårt försvar, måste i görligaste mån de resurser i form av vapen och övrig utrustning som vi har till vårt förfogande kunna prövas ordentligt. Att 6 000 hektar för infanteriskjutskolan innebär en väsentlig utvidgning är sant, men å andra sidan har militära remissinstanser sagt ifrån att redan 7 500 hektar är i minsta laget för nuvarande behov. För att göra en distinktion kan jag säga, att i den mån jag tänker åberopa några remissinstan-

Ang. övnings- och skjutfält för infanteriskjutskolan, m. m.

ser kommer jag att åberopa dem som yttrat sig över alternativen 7 500 och 10 500 hektar. Det förslag som framlagts om 6 000 hektar har inte varit underställt remissinstanserna. Om man redan nu från militärt håll anser att de 7 500 hektaren är i minsta laget, frågar man sig hur det kommer att te sig i framtiden. Redan nu måste man i vissa fall använda omkringliggande områden.

Jag tycker nog att man måste få fram ett förslag, som innebär ett gemensamt, låt oss kalla det samövningsfält, där man kan ha artilleriskjutning och dit även infanteriskjutskolans verksamhet kan förläggas. Jag tror att det på lång sikt, även ur rent ekonomiska synpunkter, är nödvändigt att lösa frågorna genom en samordning. Att mitt i en rik bygd lägga ut ett mindre skjutfält för begränsad användning, anser jag vara ett olyckligt val. Ett stort fält för obegränsad användning med placering i trakter, där de sociala och ekonomiska skadeverkningsarna blir små, är att föredra.

Jag sade att det knappast finns något bärande militärt motiv för att detta begränsade fält skall komma till stånd. Det finns dock ett motiv, men det är ett civilt motiv. Närheten till Arlanda gör det nödvändigt att flytta skjutskolan från Rosersberg. Det civila flyget känner sig hotat av de övningar som äger rum, lägst 150 meter under de inflygande jetplanen. Det är svårt för en lekman att göra invändningar på den punkten. Alla har emellertid härvidlag varit eniga, och man får väl i det avseendet böja sig för experterna. Under alla omständigheter kommer dock inte ett nytt skjutfält att stå till infanteriskjutskolans förfogande förrän tidigast om ett par år, och därför är det inte orimligt med hänsyn till olika skäl, både militära och civila, att i dag följa reservationen och begära en grundlig utredning i syfte att söka samordna hela skjutfältfrågan. Det synes mig mindre klokt att mot invändningarna från den övervägande delen av de civila myndigheterna, mot alla lokala myndigheters avrådan och mot ortsbefolkningens vilja endast ta hänsyn till militära motiv för det före-

slagna fältet. Här har dock gjorts allvarliga invändningar från människor och myndigheter som har att beakta de civila synpunkterna, och utan att ta hänsyn till dessa synpunkter bygger man inte upp en stark försvarsvilja.

Andra har under dagen talat om värdet av den skog som växer inom området. Får jag bara påpeka att år 1957, för att ta det som exempel, avkastade Gullbergs revir ett netto på över 100 kronor per hektar skog och fanns därmed av domänverkets 106 revir bland de 14 främsta. Området ger i sin tur råvara åt skogsförädlingsindustrin i delar av norra och mellersta Östergötland, och även om det i sin begränsade form tages i bruk som skjutfält, kommer investeringar, som gjorts långt utanför området, att te sig mindre väl motiverade. Jag tänker härvidlag exempelvis på den upprustning som skett av Yxvikens sågverk i min egen hemort, Lotorp, där ett 60-tal personer sysselsättes. Den investering som där gjorts kommer att te sig mindre gynnsam efter ett ianspråktagande av gullbergsfältet. Likaså kommer självfallet råvaruförsörjningen för andra sågverk att förädlas. Jag tänker då främst på den rekonstruktion, som under de sista dagarna efter stora svårigheter skett för att få i gång Ljusfallshammars träförädling för att där bereda arbetarstammen på orten sysselsättning, och man blir då än mer betänksam.

Även andra moment kommer in i bilden. Fältets placering skapar bekymmer för kommunikationerna mellan norra länsdelen och linköpingsområdet. Om den saken råder ingen diskussion, även om vissa begränsningar av olägenheter skett genom en beskärning av området. Skolväsendet måste organiseras om, och vissa skolor, som man räknat med skulle kunna vara kvar, måste läggas ned, om riksdagen beslutar i enlighet med utskottets förslag. Befolkningsminskningen kommer i sin tur att medföra en ny struktur för många av de berörda kommunerna. Vissa av dem har redan nu ett svagt underlag för sin ekonomi. Att besluta denna genomgripande

Ang. övnings- och skjutfält för infanteriskjutskolan, m. m.

åtgärd i bygdens liv utan att undersöka på vilket sätt man skall hindra skadeverkningarna anser jag av de skäl, som jag anfört, vara mindre välbetänkt. Här kommer faktiskt frågan om den framtida kommunindelningen in i bilden mycket snabbare än som normalt skulle ha skett.

Jag tror att det får betraktas som ett svaghetsstecken att man inte, när man velat tillgodose de militära önskemålen, samtidigt har tagit hänsyn till den långsiktiga planeringen för dessa kommuner och deras framtida livsbetingelser. Även det bör beaktas när man talar om behovet av att stärka försvarsviljan.

Allvarligast ser jag ändock på frågan om hur befolkningen inom detta område skall få sin framtid ordnad. Det är gott och väl att försvarsministern, om jag fattade honom rätt, här kunnat garantera att 40 årsanställda skall få sysselsättning på det nya skjutfältet — en så stor verksamhet måste ju leda till ganska dryga kostnader — men det rör sig ändå om 250 personer som måste flytta. Jag tycker att det är betecknande att talesmän för utskottet i dag sökt att liksom dela upp dessa människor, trots att det i utlåtandet och propositionen står angivet att utflyttningen gäller 250 människor. Man har kommit ned till siffran 150 — det är väl den lägsta hittills. Vi får dock utgå från att det gäller 250 människor. Och enligt min uppfattning kan man inte försvara utskottsmajoritetens förslag genom att hänvisa till att 18 av 25 jordägare förklarat sig villiga att flytta. Den möjligheten har jordägarna ändå, därest de vill flytta från området, därför att efterfrågan på jordbruksfastigheter är ganska stor. Men det är den andra delen av befolkningen i området, huvudsakligen arrendatorer och deras familjer, som beredes bekymmer i sammanhanget. Man får förstå att de känner sig bestörta inför möjligheten att relativt snabbt tvingas att bryta upp från den miljö där de växt upp, rotat sig fast och vill vara kvar. Den som kommit upp i åren kan inte så lätt underkasta sig omskolning och övergå till ny verksamhet.

Sammanfattningsvis, herr talman, skulle jag vilja säga att jag för min del inte kan anse lösningen av skjutfältsfrågan för infanteriskjutskolan militärt motiverad i sin nuvarande utformning. Enligt min mening bör frågan lösas i ett större sammanhang. Vi har helt enkelt inte råd att skapa nya järvafältsproblem ute i landet i stället för att lösa det som redan finns. Ty det *blir* ett nytt järvafältsproblem om gullbergsfältet tas i anspråk för detta ändamål. Ganska snart vill Linköpings stad, säger man där, disponera redan nu befintliga kasernområden för bebyggelse. Man tvingas då flytta ut några av de regementen som finns i staden, och därmed blir man ändock tvungen att ta kostnaderna för att bygga kaserner ute på skjutfältsområdet, fastän frånvaron av sådana kostnader har ingått som ett av argumenten för gullbergsprojektet.

Frågan om förläggning av skjutfältet till Gullberg har alltså enligt min mening utretts med hänsynstagande till i huvudsak endast militära synpunkter, och sedan den civila opinionen mot förslaget satt in har en krympning skett, som inte är till gagn för någon part. De civila motiven för avslag — sammanfattade i länsstyrelsens och även Linköpings stads yttranden — måste i detta sammanhang tillmätas den största betydelse.

Ett kvarblivande av den nuvarande organisationen för infanteriskjutskolan under ytterligare någon tid måste därför både ur militära och ur ekonomiska synpunkter te sig nödvändigt. Återverkningarna på arbetsmarknaden, kommunikationerna, undervisningen och kommunernas ekonomi är hittills för litet beaktade och bör utredas. Och till sist: tesen att ett skjutfält, där 60-talets och 70-talets, ja, kanske 80-talets vapen är avsedda att provas, skall ligga i omedelbar närhet av en garnisonsort av traditionell utformning, det är en doktrin som bör bli föremål för nya överväganden. Det finns ingen anledning, tycker jag, att tvinga människor att bryta upp från sin bygd för att man vill slå vakt kring denna doktrin.

Ang. övnings- och skjutfält för infanteriskjutskolan, m. m.

Jag yrkar bifall till den vid utlåandet fögade reservationen.

Herr BERGH, RAGNAR, (h) kort genmäle:

Herr talman! Den siste ärade talaren gjorde gällande, om jag fattade honom rätt, att även om beslut enligt utskottets hemställan fattades i dag, skulle skjutfältet på Gullberg inte kunna bli färdigställt förrän om ett par år, och denna omständighet åberopades till stöd för ett uppskovsyrkande. Om mot förmodan denna uppgift beträffande tidsutdräkten skulle vara riktig, borde den ju i stället användas som argument för att riksdagen fattar beslut snarast möjligt. Och när argumentet framföres från håll, där man inte vill ha en förläggning av skjutfältet till Gullberg, betyder det att man får räkna med dröjsmål inte bara två år utan fem å sex år; på varje annan hittills rekognoscerad plats måste nämligen också ett kasernbygge ske, och det tar en tid av tre å fyra år att färdigställa det.

Sedan resonerade den ärade talaren om nackdelarna av den minskade skogsavverkningen som om skogsbruk, såvitt jag fattade honom rätt, över huvud taget inte skulle kunna förekomma på skjutfält. Men all skog blir ju inte sönderskjuten, utan skogsbruk förekommer även där.

Naturligtvis är det ett riktigt påståen-
de, när man framhåller olägenheterna av att folk måste flytta från sina gamla boplatser. Olägenheterna blir dock inte mindre på någon annan nu känd plats, för så vitt området i övrigt är lämpligt. Därför måste jag säga, att resonemanget att bara vi slipper ta kalken så må andra gärna ta den ger uttryck åt en lokalpatriotism, som i varje fall inte förefaller mig särskilt imponerande.

Herr LARSSON, LARS, (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Bergh försöker vända mitt inlägg emot mig genom att påstå att jag drivs av någon sorts lokalpatriotism. Jag sade emellertid uttryck-

ligen ifrån i början av mitt anförande, att jag försökte se frågan ur försvarets helhetssynpunkt, och när jag använde några uppgifter kring de verkningar som kommer att inträda för kommunerna och människorna som bor i dessa kommuner som ett ytterligare argument för ett bifall till reservationen, var detta ändå inte huvudskälet, utan huvudskälet är att jag precis som alla andra deltagare i den här debatten, som talat för reservationen, tror att det föreslagna området för skjutfältet i Gullberg inte ger tillräckliga resurser för att det skall bestå under den tid som behövs för att man skall kunna förränta det kapital som måste läggas ned. Jag tror inte att gullbergsfältet ger tillräckliga möjligheter för att vid de militära övningarna pröva de vapen som kommer till under 60-, 70- och 80-talen. Vi kan räkna med att det kommer att bli en utveckling i detta avseende, och därför bör man försöka lösa frågan i ett större sammanhang.

Jag medgav att man får sociala återverkningar var helst man än lägger skjutfältet, men man får försöka klara problemet genom att förlägga fältet till en plats där de sociala återverkningarna blir minst, och den sittande artilleriskjutfältsutredningen har ändock antytt att det kan gå att hitta områden, där dessa verkningar kan bli mindre än på Gullberg.

Herr AASTRUP (fp):

Herr talman! Jag har ingen som helst önskan att förlänga denna i och för sig långa debatt, och jag har för övrigt inte djärvheten att våga hoppas på att jag skall kunna hitta något nytt argument att tillföra debatten. Jag har emellertid, eftersom jag under ett och ett halvt år suttit i första avdelningen och haft anledning syssla med denna fråga, ehuru jag genom mellankommande omständigheter blev förhindrad att delta i statsutskottets beslut, ett behov av att deklarerat att jag för min del helt stöder utskottets hemställan och kommer att vötera för denna.

Ang. övnings- och skjutfält för infanteriskjutskolan, m. m.

Herr ANDERSSON, AXEL JOHANNES, (fp):

Herr talman! Jag skall inte heller förlänga debatten nämnvärt, och jag tänker inte heller försöka plocka ut de skäl som kan tala för eller emot ett skjutfält på det här området. Jag begärde ordet närmast för att deklarerat, att det har varit synnerligen intressant och synnerligen lärorikt att sitta här på norrlandsbänken och lyssna till debatten och konstatera att det har förekommit en liten dalarevolt men också ett hett östgötauppror.

Min namne med förnamnet Torsten sade nyss här i debatten, att vi inte skulle glömma bort att det är människor man har att göra med och att ingenting kan uppröra sinnena så mycket som när man ger sig in på sådana här folkörflyttningar, och herr Lars Larsson förklarade alldeles nyss, att det väcker bestörtning när man försöker genomföra så genomgripande ingrepp i en bygds liv utan att närmare ha undersökt verkningarna. Jag har därtill lagt märke till att en del talare i debatten ganska klart har sagt ut — andra, såsom den sista ärade talaren, har mera antytt det — att skall man söka ett område för ett skjutfält, bör man hålla sig norr om Dalälven, då skall man ge sig i väg upp till Norrland. Jag vet inte om detta beror på att herrarna förstår att vi i Norrland är vana vid sådana här saker. Där sker varje år sådana här folkörflyttningar. Där har man varje år att göra med människor, som tvingas flytta ifrån sina hem. Därför kan ju ni, som ändå har vanan inne, ta det här också, menar herrarna.

Jag skall villigt erkänna, att jag tycker att det vore betydligt trevligare om man kom upp till Norrland och sköt sönder några av våra träd än att man dränker dem, att man sätter kvadratmil av skog och åkerjord och annan mark under vatten. Det vore faktiskt att föredra, om man nöjde sig med att då och då skjuta bort någon talltopp eller så. Jag hoppas emellertid att den här debatten skall ha kommit kammarens ledamöter att inse, att inte heller människorna i Norrland tycker att det är så

särskilt roligt att tvingas flytta från sin hembygd, därför att riksdagen tillåter att deras hem sättes under vatten. De har kanske själva varit med och arbetat upp ett jordbruk under mycket svåra förhållanden. Att områden, som samerna har härskat över i långa tider och där de har sina gravar och annat, sätts under vatten kan också medföra sina bekymmer. Jag begärde ordet, herr talman, just för att få uttala en stillsam förhoppning om att även norrlänningarna kommer att räknas som människor i sådana här sammanhang och att man tar all tillbörlig hänsyn även till dem och inte bara till östgötar.

Jag har blivit övertygad om, herr talman, att hur vi än bär oss åt — även om man skulle stanna för Norrland — kommer det att uppstå sociala olägenheter av en skjutfältsförläggning. Jag kan emellertid inte finna att dessa olägenheter är värre, när de drabbar Östergötland än när de går ut över någon annan landsdel, och då så många andra skäl talar för ett förläggande av skjutfältet dit, har jag anslutit mig till utskottets förslag och ber att få yrka bifall till dess hemställan.

Herr SÖDERBERG (s):

Herr talman! Jag vill bara erinra herr Andersson, Axel Johannes, om att Älvdalen icke ligger i Norrland utan i Dalarna. Därtill är det inte fråga om att någon människa skulle flyttas från Älvdalsåsen, ty på det föreslagna området är det ingen som bor, och det finns inte heller något jordbruk där att lägga ner.

Herr ANDERSSON, AXEL JOHANNES, (fp):

Herr talman! Också jag vet att Älvdalen inte ligger i Norrland, och det var ju därför jag talade om att det hade blivit en liten dalarevolt. Om Älvdalen legat i Norrland, förstår jag att herr Söderberg hade funnit det alldeles självklart att en förläggning dit skulle ha godtagits utan några som helst protester.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att med

Ang. övnings- och skjutfält för infanteriskjutskolan, m. m.

anledning av vad därunder yrkats propositioner komme att framställas särskilt angående punkterna a—d av utskottets i det nu ifrågavarande utlåtandet gjorda hemställan samt särskilt rörande punkten e.

Därefter gjorde herr talmannen enligt de beträffande punkterna a—d förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet härutinnan hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Söderberg* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 180 punkterna a—d, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Söderberg* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 73;

Nej — 52.

Därjämte hade 12 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Sedermera bifölls på gjord proposition vad utskottet i punkten e hemställt.

Vid förnyad föredragning av andra lagutskottets utlåtande nr 44, i anledning av väckta motioner angående översyn av vägtrafiklagstiftningen, m. m., i vad motionerna behandlats av andra lagutskottet, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Anmäldes och godkändes tredje lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 331, till Konungen i anledning av väckta motioner angående undantagande från exploatering av ett representativt urval av sjöar och vattendrag, m. m.

Anmäldes och godkändes andra lagutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 332, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 1 § lagen den 26 juli 1947 (nr 529) om allmänna barnbidrag; och

nr 333, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förbättring av ersättningarna inom den frivilliga arbetslöshetsförsäkringen m. m., såvitt propositionen hänvisats till lagutskott.

Anmäldes och godkändes bevillningsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 334, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändrad lydelse av 10 § 1 mom. förordningen den 26 juli 1947 (nr 576) om statlig inkomstskatt.

Anmäldes och bordlades konstitutionsutskottets utlåtande nr 23, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om allmän varuskatt m. m., i vad propositionen hänvisats till konstitutionsutskottet, jämte i ämnet väckta motioner.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 17.01

In fidem

K.-G. Lindelöw

Torsdagen den 3 december

Kammaren sammanträdde kl. 13.00; och dess förhandlingar leddes av herr förste vice talmannen.

Justerades protokollet för den 27 nästlidne november.

Föredrogs konstitutionsutskottets utlåtande nr 23, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om allmän varuskatt m. m., i vad propositionen hänvisats till konstitutionsutskottet, jämte i ämnet väckta motioner.

Beträffande detta utlåtande hade utskottet hemställt, att detsamma måtte företagas till avgörande efter allenast en bordläggning.

På gjord proposition bifölls denna hemställan.

Sedermera bifölls på gjord proposition vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Anmäldes konstitutionsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 338, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om allmän varuskatt m. m., i vad propositionen hänvisats till konstitutionsutskottet.

Skrivelseförslaget godkändes under förutsättning att utskottets hemställan i utlåtande nr 23 bifölles även av andra kammaren.

Anmäldes och godkändes andra lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 339, till Konungen i anledning av väckta motioner angående översyn av vägtrafiklagstiftningen, m. m.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 13.03.

In fidem
K.-G. Lindelöw

Fredagen den 4 december

Kammaren sammanträdde kl. 14.00.

Justerades protokollet för den 28 nästlidne november.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 335, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående medel för återuppförande av viss byggnad;

nr 336, i anledning av väckta motioner om kurser för hantverksmästare m. fl.; samt

nr 337, i anledning av Kungl. Maj:ts propositioner angående dels vissa markförvärv för försvaret, i vad propositionen avser övnings- och skjutfält för infanteriskjutskolan, dels ock vissa organisationsförändringar inom försvaret, i vad propositionen avser flyttnings av nämnda skola, jämte i ämnet väckt motion.

Ang. översynen av betänkandet om stats- och kommunaltjänstemäns förhandlingsrätt

Jämlikt § 20 av kammarens ordningsstadga hade herr *Hedblom* till herr statsrådet och chefen för civildepartementet framställt följande fråga: »Kan herr statsrådet lämna besked, om den pågående översynen av betänkandet om stats- och kommunaltjänstemäns förhandlingsrätt väntas bli avslutad i så god tid, att proposition i frågan kan avlämnas till 1960 års riksdag?»

Herr statsrådet och chefen för civildepartementet **LINDHOLM**, som tillkännagivit, att han hade för avsikt att vid detta sammanträde besvara nämnda fråga, erhöll ordet och anförde:

Herr talman! Herr Hedblom har frågat mig om jag kan lämna besked om den

pågående översynen av betänkandet om stats- och kommunaltjänstemäns förhandlingsrätt väntas bli avslutad i så god tid att proposition i frågan kan avlämnas till 1960 års riksdag.

Jag förutsätter, att herr Hedblom med sin fråga avser arbetet inom 1956 års förhandlingsrättsutredning, som tillkallades för att verkställa fortsatt utredning rörande statstjänstemännens förhandlingsrätt, sedan det visat sig att 1948 års förhandlingsrättskommittés förslag ej kunde läggas till grund för ändrad lagstiftning på förhandlingsrättsområdet.

Jag kan ej nu bedöma om något förslag på grundval av förhandlingsrättsutredningens arbete kan föreläggas 1960 års riksdag.

Jag vill i sammanhanget erinra, att i den expertgrupp, som ställts till utredningsmannens förfogande, ingår företrädare för statstjänstemännens huvudorganisationer. Jag vill också framhålla — såsom jag tidigare gjort i ett interpellationssvar i andra kammaren — att med den vikt, som måste tillmätas förhandlingsrättsfrågan, det väsentligaste i sammanhanget är, att frågan den här gången bringas till en godtagbar lösning.

Herr **HEDBLOM** (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet och chefen för civildepartementet för hans svar på min fråga.

Det är med beklagande jag noterar, att statsrådet inte nu bedömer saken så att ett förslag kan framläggas vid 1960 års riksdag. Vid den remissbehandling av 1948 års förhandlingsrättsutredningsförslag, som skedde i början av 1950-talet, framkom en hel del kritiska synpunkter. Bl. a. framhölls de konsekvenser förslaget kunde få på det konstitutionella området; det kunde bli nödvändigt med grundlagsändringar beträffan-

Ang. översynen av betänkan- **och kommunaltjänstemäns förhandlingsrätt** de statstjänstemännens rättsliga ställning. Detta betonades också av dåvarande civilministern, statsrådet Lange, i ett anförande i riksdagen, och det var väl också en av anledningarna till att landshövding Eklom erhöi i uppdrag att göra en översyn av betänkan- ett uppdrag som senare har utvidgats till en enmansutredning, 1956 års förhandlingsrättsutredning. I direktiven för den utredningen betonas också de konstitutionella frågorna.

Om utredningen nu skulle komma fram till att grundlagsändringar är motiverade, är det enligt min uppfattning hög tid att ett förslag i frågan framläggas — man måste ju räkna med någon remisstid innan proposition till riksdagen kan avlämnas. Det slutliga avgörandet skulle då kunna ske 1961 och inte behöva uppskjutas till 1965. Det synes mig mycket angeläget att denna viktiga fråga om en utvidgning av förhandlingsrätten för statstjänstemännen ej uppskjutes fyra år. Detta är huvudanledningen till att jag inför den sista sessionen i andra kammarens mandatperiod fört fram frågan.

Jag är helt ense med statsrådet om att en godtagbar lösning måste nås, men jag kan inte underlåta att poängtera, att utredningsarbetet dock pågått under en så lång tid, att en godtagbar lösning nu borde kunna framläggas. Det var ju 1948, som den första utredningen till-sattes, och nu har vi snart 1960.

Jag tackar ånyo statsrådet för svaret men beklagar att det inte kunnat få en mera positiv utformning. Varken samhället eller de i offentlig tjänst anställda kan vara betjänta av att frågan förhalas ytterligare.

Herr statsrådet LINDHOLM:

Herr talman! Jag begärde ordet utslutande för att göra ett litet påpekande beträffande sambandet med grundlagen. Man är numera inte övertygad om att det behövs en grundlagsändring för att genomföra en vidgad förhandlingsrätt åt statstjänstemän.

Herr HEDBLOM (fp):

Herr talman! Med den upplysningen måste jag konstatera, att frågan kanske inte är så komplicerad som man från början hade tänkt sig. Man kanske då kan ha större anledning vänta sig ett förslag inom rimlig tid.

Överläggningen ansågs härmed slutad.

Anmälades och bordlades

statsutskottets utlåtanden:

nr 181, i anledning av väckta motioner om inrättande av en professur i vägbyggnad vid Chalmers tekniska högskola;

nr 182, i anledning av väckt motion om inrättande av professurer inom rätts-sociologiens område;

nr 183, i anledning av väckta motioner angående en administrativ samordning beträffande anslagsgivningen till det frivilliga ungdomsarbetet m. m.;

nr 184, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anläggande av flygplatser vid Skellefteå och Örnsköldsvik jämte i ämnet väckt motion;

nr 185, i anledning av väckta motioner angående kompensationen till statstjänstemännen för inbetalda folkpensionsavgifter;

nr 186, i anledning av väckt motion om utfärdande av bruttolönstabeller för de statsanställda;

nr 187, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning angående anslag å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1959/60 till särskilt stöd åt erkända arbetslöshetskassor jämte i ämnet väckta motioner;

nr 188, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om allmän varuskatt m. m., såvitt propositionen hänvisats till statsutskottet, jämte i ämnet väckta motioner; samt

nr 189, i anledning av väckta motioner om ersättning åt företagare för uppbörds- och redovisningsarbete i samband med allmän varuskatt;

bevillningsutskottets betänkande nr 70, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i

lagen den 11 juni 1943 (nr 346) angående statsmonopol å tillverkning och import av tobaksvaror, m. m.;

bankoutskottets memorial nr 45, angående instruktion för nästkommande riksdags bankoutskott; ävensom

andra lagutskottets utlåtande nr 45, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 3 januari 1947 (nr 1)

om allmän sjukförsäkring, m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

Justerades ett protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 14.11.

In fidem

K.-G. Lindelöw